
Bekir
Büyükarkın
TARİHTEN
HİKÂYELER



Bekir Büyükarkın

TARİHTEN HİKÂYELER

Bu hikâyeler kronoloji takip etmeden aklıma geldikçe kaleme alınmıştır. Tarihten esinlenerek yazılmıştır. Geçmişten seslenmek, iyisiyle, kötüsüyle olayları ve duyguları aktarmak bana zevk veriyor. Sizlerin de aynı görüşte olmanızı dilerim.

Bana, bu hikâyeleri yazmayı, dostlarım zaman zaman önerdiler. Hatta bir hanım kızımız mikrofona okumam için kaset de getirdi. Çünkü dost toplantılarında bazen, nefesim yettiğince, bunlardan birkaç tanesini anlatırdım.

Sizleri duygulandırmak beni sevindirecektir.

ISBN 978-975437872-6

TARİHTEN HİKÂYELER • Bekir Büyükarkın

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

Bekir Büyükarkın

TARİHTEN HİKÂYELER

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 910
KÜLTÜR SERİSİ: 479

1. Basım: 1997, Arkın Kitabevi
4. BASIM

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
16267

ISBN 978-975-437-872-6

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş. ®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz
Tarama ve Düzenleme : Kutluk Bilge Kağan
Dizgi-Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Yeditepe Ofset
Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60
Maltepe Mah. Litros yolu Fatih Sanayi Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-Zeytinburnu
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-Ekim 2017

İçindekiler

Başlarken 7

Akıncılar 9
Orman Yangınları 13
Surlarda Parıldayan Kılıç 15
Irz-ı Devlet Vardır 20
Kız Kulesi'ne Giderken 24
Hastaya Verilen İlaç 29
Şeyh Salim 35
Osman Efendi 38
Fatih'e Uzatılan Çiçekler 40
Bir Ferman 41
İhtiyar Akıncı 43
Geçmiş Olsun 46
Mimar Kasım Ağa 47
Dört Şart 50
Deli Hüseyin 57
Hoca Sadettin Efendi 61
İnsanlara Hayat Veren Su 68
Rakım Efendi 72
Kurdoğlu 76
Aktopraklık 83
Davut Ağa 91
Arz Odası 97
Göç Destanı 99

Eskişehir'deki Er 102
Zorba Başı 107
Türkler 113
Kılıç Aslan 139
Üçüncü Selim 150
Mustafa Kemal'den Deyişler 174
Mehmet'in Annesi 176

BAŞLARKEN

Bu hikâyeler kronoloji takip etmeden, aklıma geldikçe kaleme alınmıştır. Tarihten esinlenerek yazılmıştır.

Geçmişten seslenmek, iyisiyle, kötüsüyle olayları ve duyguları aktarmak bana zevk veriyor. Sizlerin de aynı görüşte olmanızı dilerim.

Bana, bu hikâyeleri yazmayı, dostlarım zaman zaman önerdiler. Hatta bir hanım kızımız mikrofona okumam için kaset de getirdi. Çünkü dost toplantılarında bazen, nefesim yettiğince, bunlardan birkaç tanesini anlatırdım.

Sizleri duygulandırmak beni sevindirecektir.

Bekir Büyükarkın

Akıncılar

KELİMENİN akıcılığı kadar taşıdığı anlam da derin. Harfler yan yana öyle güzel sıralanmış ki, insana bir anda güven, cesaret ve kuvvet aşılıyor: Akıncılar...

Bu kelime hayatı anlatıyor; bu kelime yeni bir ruh, yeni bir fikir, hatta yeni bir duygu taşıyor. Ve nihayet bu kelime serhat boylarında Türk ordularına sayısız zaferler kazandıran, ölümü can yoldaşlarıymış gibi beraberlerinde götüren korkusuz yiğitlerin hayatını, onların doludizgin ilerleyen atlarının nal seslerini, Türklüğün gururunu bizlere getiriyor...

Biz bu yazımızda omuzlarında kartal kanatlarıyla düşman saflarına saldıran akıncılardan bir nebzecik bahsetmek istiyoruz. Gözlerimizi bir an kapatıp içinde bulunduğumuz zamanın boğucu havasından kurtulmayı arzuluyorsak 400 yıl evvel son defa dalgalanan gür bir sese kendimizi kaptırıverelim:

"Haydin yiğitlerim ileri, ne olursa olsun ileri; zafer yılmayanlarındır!.."

Onlar kanlarını döktüler; boşuna değildi. Onlar durmadan terlediler; sebepsiz değildi. Onlar ilerlediler, hep ilerlediler; kendileri için değildi. Geride bıraktıkları vardı, geride başarılarını bekleyen ve burcu burcu kokan bir vatan duruyordu. Ordular, ordular ise onları izliyordu. Ne değeri olurdu bu topraklar için bir canın, bin canın? İyice biliyorlardı ki, kendileri eriseler bile evlatları, torunları ve bütün bir millet yaşamalıydı. Buna bilmek değil, istemek, özlemek denirdi. Eğer başarırlarsa elde edecekleri şeref ne ile ölçülebilirdi? Malın, mülkün, hatta kısaca bir ömrün ne değeri vardı? Akmak, hep akmak, yol göstermek başlıca gayeleri, durmadan ilerlemek yegâne ümitleriydi... Hile bilmezlerdi, kötülük düşünmezlerdi, herkesi severler, büyüklerini sayarlardı. Başarıcı ve yapıcıydılar; birçok milletlerin özlemini çektiği insanlardı onlar...

Tarih bize akıncıların, Rumeli'nde yaşadıklarını söylüyor. Fakat akıncı ocaklarının nasıl ve ne vakit kurulduğunu gereği gibi bilemiyoruz. Yalnız Gazi Süleyman Paşa ile Rumeli seferine katılan İsa Beyin oğlu Evrenuz Beyi, akıncı ocağını ilk kuranlardandır diye biliriz. Nitekim Birinci Murat Rumeli'ye geçtiği vakit Evrenuz Bey Keşan ile İpsala'yı zaptetmiş, sonra Edirne'ye yürüyen Türk ordusunu yandan korumak için Sırp kuvvetlerine karşı çıkmış ve Serez'den Makedonya içlerine doğru muhtelif akınlar yapmıştır. Bu suretle ilk akıncı teşkilatının Serez'de kurulmuş olması düşünülebilir. Sonraları Mihal Bey, Turahan Bey gibi diğer Osmanlı kumandanlarının da birer akıncı ocağı kurdukları malumdur.

Akıncı ocaklarının başlarına ekseriya kurucularının oğulları geçmiş ve bu unvanla anılmışlardır. Bunlardan Turahanoğulları Mora'da, Malkoçoğulları Silistire'de, Mihaloğulları Sofya ve Simendire'de merkez teşkilatlarını kurmuşlardır.

Akıncıların kendilerine göre kıyafetleri vardı. Başlarına kaplan derisi veya samurdan yapılmış kalpak giyerlerdi. Bazan da siyah yahut al kadifeden, hatta ak çuhadan külah kullanırlardı. Külahlarının etrafına inci ve mercandan süslenmiş krep dolarlar, kalpak veya külahlarının önüne turna ve balıkçıl kuşu tüyleri takarlardı. Akik, zebercet veya elmas düğmeli gömlekleri, altın işlemeli cepkenleri vardı. Kışları kısa serhadli kürkler giyerlerdi. Çağşır ve şalvarları çuha ve kadifedendi. Ayaklarına ceylan derisinden yemeni, çizme, filar giyerlerdi. Ayakkabılarının altındaki kabaraları altın veya gümüştendi. Sefere çıkarken omuzlarına birer çift kartal kanadı takarlar, ellerine kaplan kuyruğundan yapılmış kamçılar alırlardı. Başlıca silahları kılıç, kalkan, mızrak ve bozdoğandı.

Bin akıncıya binbaşı, yüz akıncıya subaşı, on akıncıya onbaşı kumanda ederdi. Binden fazla akıncının katıldığı savaşa "Akın", bine kadar akıncının gittiği sefere "Haramîlik", yüzden az akıncının yaptığı akına ise "Çete" veya "Potera" denirdi. Akıncılar ekseriya onbin veya yirmibinin üzerinde bir kuvvetle akına çıkarlardı. O zaman başlarında en büyük akıncı beyi bulunurdu.

Yasalarındandı; akıncı oğullarından veya çok inanılır bir kimsenin kefil olmasından başka, akıncı

ocağına kimse giremezdi. Ocağa yeni gelen bir genç, muhakkak bir büyüğünün kan kardeşi olur, daima onunla yan yana savaşa girer, ağasından asla ayrılmazdı; ölümde de, zaferde de, hayatta da beraber bulunurlardı...

Uzun boylu, geniş omuzlu, gergin pazılı, şahin bakışlı, kartal kanatlı akıncılar haftalarca at üzerinden inmeden ilerlerler, hep ilerlerlerdi...

Dağlar, ovalar, nehirler aşarlar; durmadan iman, aşk taşırlardı...

***

Tarih, devleti uğruna kendilerini feda edenleri bizlere kadar getirmesini bildi. 27 Kasım 1595 yılında on binlerce akıncıyı Tuna'ya gömen, onları bir daha açmamacasına solduran korkak vezir Koca Sinan Paşa'ya rağmen bu eşsiz kahramanlar bazen bütün haşmetiyle gözlerimizin önünde canlanıyor. O zaman onlara ne kadar çok ihtiyacımız olduğunu anlıyoruz. Çünkü akıncılar asla bir şekil değildi; baştan başa bir mana ve ruhtu.

Sevgi taşırlardı onlar, birlik beraberliğin değerini bilirler, Türklükleriyle gururlanırlardı. Aleyhte konuşmazlar, haram yemezler, asla boyun eğmezler, ayrılıkçılığa asla tahammül etmezlerdi. Devletine karşı son derece saygılıydılar.

Orman Yangınları

ORMANLARIMIZ yanıyor; yer yer, zaman zaman. Her orman yangınıyla birlikte gönlümüz de yanıyor, kül olurcasına...

Neden? Kasıt mı, ihmal mi, şanssızlık mı, tedbirsizlik mi?

Bu yangın değil sadece bir servet, bir hazine ve bir değerin kayboluşudur.

Orman yangınları, geleceğin Türkiye'sinde yaşayacakların mutluluğunu, huzurunu, rahatını çalıyor şimdiden! Halbuki bizler geleceğin genç, gururlu, inanmış, yaşamak için yaşatmanın değerini kavramış yavrularımızın ümidini taşımışızdır içimizde.

Atatürk'ü görmüş, onun sesini işitmiş kişileriz. Onun emaneti hâlâ omuzlarımızda, kalbimizde. Bu emaneti devretmeliyiz. Öyle ki, devrettiklerimiz tam güçle bir Türkiye alsınlar. Mutlu olsunlar, mutlu kılsınlar. Sevsinler, sevilsinler. Güzeli görsünler, güzeli göstersinler. Esasen sevmesini bilmeyen sevilmenin özlemini duymayanlardır.

Halbuki ormanlarımız yanıyor, gönlümüzü de kül ederek yanıyor.

Nedenini bulalım. Görelim, bilelim, yananı hemen söndürelim. Yakanı acımasızca cezalandıralım.

***

Tarihte de orman yangınları olmuştur. Görevlileri asla bu yangınların ilerlemesine müsaade etmemiş, şu veya bu nedenle sebep olanları hemen cezalandırmışlardır.

Küçük Halil bir gün kırda çiçek toplarken köyün delisinin elinde çırayla gittiğini görünce yolunu kesmiş:

- Nereye? diye sormuştu.

- Ağaç yakmaya giderim, keyfim değil mi? Zarar olsun.

- Dön geri! Babam sıkı sıkı tembih eder. Üstelik Padişah fermanı var, ormanlara dokunmak yok!

- Çekil kenara, yolumu kesme!

Küçük Halil cüssesine bakmadan delinin üzerine atıldı. Boğuşmaya başladı. Bağırtıyı duyan köylüler, az sonra yetişti. Dayaktan mosmor olmuş küçük Halil'i delinin elinden kurtardılar. Sonra Deli öyle bir dayak yedi ki, bir daha ormanın yanından geçmek cesaretini bulamadı.

Surlarda Parıldayan Kılıç

ORDU Bağdad'ı kuşatmıştı... Tarihler 22 Aralık 1638'i gösteriyordu. Sultan Dördüncü Murad Dicle nehrinin kenarındaki küçük bir tepenin üzerine kurdurduğu otağında asabî adımlarla dolaşıyordu; bakışları çakmak çakmaktı, zırhlara bürünmüş heybetli vücudu onu olduğundan daha iri gösteriyordu. Bir insanı belinden tutup havaya kaldıracak kadar kuvvetli bileklerinin damarları şişmiş, pazıları gerilmişti.

Birden durdu, elini belindeki zümrüt işlemeli hançerine atarken:

"Tiz bana vezir-i âzam Tayyar Mehmet Paşa'yı çağırın!" diye bağırdı.

Otağda derhal bir kıpırdama oldu, rikâbdar ağa geri geri çekilerek adeta kaçarcasına dışarı çıktı.

Şimdi Sultan Murat derin bir düşünceye dalmıştı... Devletinin gittikçe kaybolan şanını yerine getirmek, doğudan gelen büyük bir tehlikeyi önlemek, Kanunî Sultan Süleyman emaneti Bağdad'ı geri almak için İstanbul'dan buraya büyük bir orduyla

birlikte tam 186 günde gelmişti. 38 günden beri de Bağdat kuşatılmış, fakat ne yazık ki henüz bir netice alınamamıştı. Toplar gürlemiş, hendekler kazılmış, sur bedenleri çökertilmiş, yine de Bağdad'a girilememişti. Hünkâr zaman zaman siperleri dolaşmış, askerlerinin cesaretini artırmak için uzun müddet yanlarında bulunmuş; sırtlarını okşamış: "Göreyim sizi" demişti, "gayret vaktidir, zinhar unutmayasınız."

Olmamıştı işte, günler durmamacasına birbirinin üzerine devrildiği halde Bağdat bir türlü geri alınamamıştı. Onun karakterinde yılmak, kadere boyun eğmek yoktu. Gerekirse kendisi de askeriyle birlikte elde kılıç çarpışacak, ölecek, fakat asla milletinin ümidini sarsmayacaktı.

Otağın kapısı aralandı, muhafızlar mızraklarını uzattılar, silahtar ağa hafifçe eğildi; içeriye sadr-ı âzam Tayyar Mehmet Paşa girdi, gülümseyerek hünkâra sokuldu, sonra hafifçe geri çekilip karşısında durdu.

Sultan Murat vezirini bir müddet süzdü, nihayet dudakları kıpırdadı, gürleyen bir sesle sordu:

"Lala, hendekler doldu, askerler yürüyüşe hazır; neden Bağdad'ı alamazsınız?"

Tayyar Mehmet Paşa takdirle padişaha baktı, beyaz sakalı hafifçe titrerken:

"Hünkârım" diye cevap verdi, "biraz daha sabr olunsun; Allah'ın inayetiyle kısa zamanda şehir ele geçer. Taarruza henüz zaman gelmemiştir; boş yere askerinizi kırdırmayalım."

Sultan Murad'ın kaşları büsbütün çatıldı; yine sert bir sesle sordu:

"Senin kahramanlığın, cesaretin bu mudur? Sana Tayyar derler ama, namına yazık. Yoksa korkar mısın? Gecikmenin esas sebebini hemen söyleyeceksin."

Tayyar Mehmet Paşa tekrar gülümsemeye çalıştı, fakat başaramadı; gözlerinden iki damla yaş beyaz sakalına doğru süzülürken:

"Bin Tayyar bu devlete kurban olsun!" dedi, "Ben canımı vatanıma feda etmişim, Tayyar kulun ölmekle bir şey eksilmez; yeter ki Rabbim hemen kaleyi bize bağışlasın."

"Tiz askerlerin başına geç; tedbirini al. Bağdad'ı senden hemen isterim!"

Daha fazla konuşmadılar; üzgün fakat metin adımlarla otağdan çıkan Tayyar Mehmet Paşa gece sabaha kadar uyumadı. Ulaklar durmadan paşa ve beylere emirler götürdü. 23 Aralık 1638 Perşembe günü sabahı güneş bir mızrak boyu yükselirken Osmanlı ordusu her koldan hücuma geçti.

Tayyar Mehmet Paşa elinde kılıcı, göğsünde imanı, Ak-Kapı tarafındaki askerinin başındaydı... "Allah, Allah" sesleri dalga dalga kale bedenlerini aşıyor, kulaklarda çınlıyordu:

"Ha gayret yiğitlerim, durman kurtlarım!"

Tayyar Paşa haykırıyor, bir ceylan çevikliğiyle surlara tırmanıyor, askerlerinden evvel karşısına çıkanı deviriyor, adeta ölümle alay edercesine ilerliyordu. Onu gören serdengeçtiler, fedailer arkasın-

dan yetişebilmek için büyük bir gayret sarfediyor, fakat yine de önüne geçemiyorlardı...

Kuleler alındı, burçlar zaptedildi, artık zafer tamamlanmak üzereydi. Bu azme, bu cesarete hiçbir kuvvet dayanamazdı. Ne yazık ki zalim an birdenbire elini uzatıverdi. Tayyar Mehmet Paşa bir kılıç darbesiyle karşısındakini yere sererken serseri bir kurşun sekti, hedefini arar gibi vınladı ve onun tertemiz alnına gömülüverdi.

Tayyar Paşa sendeledi, Tayyar Paşa başladığı işi yarıda bırakmak mecburiyetinde kalan bir insanın üzüntüsüyle acı acı gülümsedi:

"Hünkârım" diye fısıldadı, "Tayyar kulun korkmaz, hiç korkmaz. Bu devlet uğruna nice nice Tayyarlar feda olsun..."

Sonra dizleri burkuldu, düşmemek için tutunacak bir yer aradı, bulamadı, nihayet kendini ölümün kucağına bırakıverdi... Arkasından yetişenler onu kollarının arasına aldıkları zaman kılıcı hâlâ elindeydi.

Tayyar Mehmet Paşa'nın ölüm haberini Sultan Murad'a getirdikleri zaman evvela inanmak istemedi, sonra dudakları titremeye başladı, hıçkırıklarını bile zaptetmeye çalışmadan:

"Tayyarım" diye inledi, "çok yazık oldu sana; Bağdat gibi yüz kal'aya değerdin. Üzdüm seni, bağışla beni."

Tayyar Paşa'nın bıraktığı yerden yeni sadr-ı âzam Kemankeş Mustafa Paşa başladı; ertesi gün Bağdat alındı. Onlara surlarda ışıl ışıl parıldayan o kılıç yol göstermişti...

Tayyar Mehmet Paşa, elinde kılıcıyla düşmana saldırırken şehit düşen ilk vezir-i âzamdır. Onu, eski Bağdat valilerinden babası Mustafa Paşa'nın İmam-ı Âzam'daki kabrinin ayak ucuna gömdüler...

Ruhu şad olsun.

Irz-ı Devlet Vardır

O, bir eşkıya idi; adına Kara Haydaroğlu Mehmet derlerdi. Kadıların, valilerin haksızlıklarına dayanamayıp dağa çıkan babasının öldürülmesi üzerine onyedi yaşındayken elini kana boyamış, celalî olmuştu. Sonra da işi azıtmış, başka canlar yapmış, kervanlar soymuş, ocaklar söndürmüştü. Kervanların akıp geçtiği tozlu Anadolu yollarında onun ayak izleri, yalçın dağlarda onun mağarası, güneyden kuzeye kadar onun namı vardı. Hatasını, suçunu bilir, acı duyar, üzülür:

"Yazık ettiler bana" derdi; "babamdan keseler dolusu rüşvet aldılar, doymadılar. Hem bana, hem babama kıydılar."

Yine de geri dönemez, yine de teslim olmaz, gün geçtikçe dağlardan adam toplayıp kendisini yakalamaya gelenlere karşı kor, onları dağıtır, artlarından tiksinerek, hatta acıyarak bakardı.

Kara Haydar'ın oğlu Mehmet, buğday benizli, uzun boylu, levent yapılı, çakır gözlüydü. Hiddetlenince dudakları titrer, yeni terlemiş ince bıyıkları

tel tel olurdu. Gayet keskin nişancıydı. Çok cesur, çevik, kılıç kullanmakta usta, ata binmekte emsalsizdi.

Bir gün onun karşısına askerleriyle birlikte Anadolu beylerbeyi Küçük Çavuş Ahmet Paşa'yı çıkardılar. Sabahtan akşam üstüne kadar Afyonkarahisarı'na bağlı Sandıklı ovasında kanlı bir çarpışma oldu. Kara Haydaroğlu 700 kişilik çetesiyle yılmadan dövüştü, sonra yenilgiyi kabul etmiş görünerek yan verdi, yaralılarını da alarak çekildi.

Ahmet Paşa bu kadarcık galibiyeti kâfi saydı; Kara Haydaroğlu'nu takibe bile cesaret edemeyerek büyük bir zafer kazanmış kumandan edasıyla Sandıklı ovasında çadırlar kurdurdu, ateşler yaktırdı, şenlikler tertip ettirdi ve nihayet dinlenmeye çekildi.

Gece, büyük bir sessizlikle geçti, fakat sabaha karşı birdenbire Kara Haydaroğlu, Ahmet Paşa'nın ordusuna yıldırım gibi iniverdi.

Bir anda etrafı küfürler kapladı; atlar acı acı kişniyor, kılıçlar şakırdıyor, tüfekler patlıyor, çadırlar öbek öbek tutuşuyordu.

Küçük Paşa neye uğradığını anlayamamış, askeri darmadağınık olmuştu. Kaçmaktan başka çare görememişlerdi. Hatta Ahmet Paşa korkusundan giyinmeye bile vakit bulamamış, gizlenecek, sığınacak bir yer, bir yardımcı aramaya başlamıştı. Fakat çadırından dışarı çıkmadı; içeriye dalan Kara Haydaroğlu'nun iki adamı onu kollarından yakaladılar, sürükleyerek beylerinin yanına götürdüler.

İyice sabah olmuştu, Sandıklı ovası adeta boşalmış gibiydi; galip gelenlerin bir kısmı kaçanları ta-

kibe çıkmıştı. Küçük Çavuş Paşa ise Kara Haydaroğlu'nun karşısında titriyor, ayakta durabilmek için büyük bir gayret sarfediyordu. Üzerinde bir entari dondan başka hiç bir elbise yoktu. Ayakları çıplaktı, başındaki takkesi bile düşmüştü.

Haydaroğlu onu derin derin süzdü, gözleri nefret ve hiddetinden parlıyordu. Birden ezecekmiş gibi eliyle kılıcının kabzasını kavradı, sonra adeta tükürürcesine:

"Behey gafil!" diye bağırdı, "Sen ki iki tuğlu bir Osmanlı paşasısın, nasıl olur da bir eşkıya parçasına yenilir, can derdine düşer, ne yapacağını şaşırırsın?"

Ahmet Paşa bir müddet cevap vermedi, sonra başını yere eğerken:

"Affet beni yiğit" diye inledi, "bir hata ettim, bundan böyle bana ölüm yakışır!"

Kara Haydaroğlu bu sefer onu seyretmeye tahammül edemeyerek bakışlarını yanındakilerine doğru çevirdi; tiksinerek, fakat gür bir sesle bağırdı:

"Bak a paşa; sende hiç utanma, sıkılma yok mu? Irz-ı devlet vardır; bunu düşünmeden yenemeyece-ğin düşmanın, hele benim gibi bir serserinin karşısına nasıl çıkar, devletin sancağını, diktiğin tuğların şerefini nasıl lekelersin? Defol, seni azat ettim; lakin bundan sonra devletin sancağı ve kullanamayacağın askeri ile asla kimseyle çarpışmaya kalkışma. Bu göreve layık olanlar gelsin ..."

***

Aradan epeyce zaman geçti... Abaza Hasan Ağa

kumandasındaki Osmanlı askeri, Kara Haydaroğlu Mehmet Beyi uzun bir çarpışmadan sonra atı yorgunluktan çatlayıp kendisinin de yaralanması yüzünden nihayet yakalayabildi.

Onu İstanbul'a getirip evvela Üsküdar'daki Ağa Tekkesi'ne hapsettiler. Tarihler 1648 yılı Kasım ayının 18'inci gününü yaşıyordu. O sıralarda Girit'te kanlı savaşlar oluyordu; iş bilir, cesur kimselere şiddetle ihtiyaç vardı. Kara Haydaroğlu'na sadr-ı âzam Mevlevi Mehmet Paşa'dan af dilediği takdirde, kendisinin Girit'te Deli Hüseyin Paşa'nın yanına gönderileceğini, beylik verileceğini söylediler.

Kara Haydar'ın oğlu acı acı güldü, sararmış benzi, susuzluktan kurumuş dudaklarıyla yaslandığı sedirden bir müddet kıpırdamadı, sonra gözlerinden yaşlar boşanırken:

"Ben bana ettim!" diye fısıldadı, "Devletim benden iş bekler; lakin eşkıyadan kime ne hayır gelir? İşte buna ağlarım... Dün cenk meydanındaydık, bu gün siyaset meydanına çıktık. Akıbetimizi bekleriz, cellada haber salın da işim bitsin..."

Israr ettiler, sadr-ı âzamın kendisini affetmeye hazır olduğunu, önünde bir kerecik eğilmesinin, gönül alıcı sözler söylemesinin kâfi geleceğini bildirdiler... Yine acı acı güldü, elini alnında gezdirirken:

"Akıbet ölüm olduktan sonra" dedi, "sızlanmak bize yaraşır mı? Hey yiğitler, hey ağalar, ben çıkası bir can için kula minnet mi ederim?"

Kara Haydaroğlu Mehmed'i, sadr-ı âzamla da konuşturduktan sonra o gün Parmakkapı'da astılar...

Kız Kulesi'ne Giderken

ŞİMDİ sizlere başka bir devlet adamından bahsedeceğim; Hekimoğlu Ali Paşa'dan.

Ali Paşa 1689 yılında İstanbul'da doğdu, babası hekim başı Nuh Efendi'ydi. Üç kere sadr-ı âzamlık yapmıştır. İlk iki sadr-ı âzamlığı Birinci Mahmut devrine rastlar. Üçüncü ve son sadr-ı âzamlığı ise Üçüncü Osman zamanında 15 Şubat 1755 tarihinden 18 Mayıs 1755 tarihine kadar ancak üç ay üç gün devam etti.

Hekimoğlu, genç yaşında silahşör ve saray kapıcı başılıklarına tayin edildi, Sultan Üçüncü Ahmed'in takdirini kazandı, süratle terfi ettirildi, fakat Damat Ali Paşa'nın kendisini kıskanması üzerine Zile voyvodalığı ile İstanbul'dan uzaklaştırıldı.

Hekimoğlu Ali Paşa bundan sonra birçok valiliklerde bulundu, hiçbir yerde uzun müddet vazife görmek imkânını sağlayamadı. Bütün hayatı daima muvaffakiyetle geçti; devletin nerede müşkül bir durumu varsa hemen oraya gönderildi. Tebriz'i tekrar zaptetti. Bosna valisi iken dört yıl Avusturyalı-

larla çarpıştı. Belgrad'ın dahi geri alınmasını sağladı. Mısır, Trabzon, Aydın isyanlarını da o bastırdı.

Hekimoğlu savaşlarda düşmana karşı gayet iyi harp hileleri kullanır, asla korku nedir bilmez, hiç telaşa kapılmazdı. Halka en ufak bir haksızlık yapılmasına tahammül edemez, adilane hareket ederdi. Siyasetten gayet iyi anlar, sanata kıymet verir, rüşvete tenezzül etmezdi. Cömertti; birkaç yüz keseden fazla parası bulunmazdı.

Ne garip tecellidir ki, bu büyük devlet adamı her üç sadr-ı âzamlığının sonunda muhakkak bir yere sürgün edilmiştir. İlk iki sadr-ı âzamlığında Midilli'ye, üçüncüsünde ise Magosa'ya gönderilmiştir. Onun hayatının belki de en üzücü devresi son sadr-ı âzamlığıdır.

Sultan Üçüncü Osman, her hadise karşısında kızan, düşünmeden hareket eden gayet asabî bir insandı. Kimseye inanmazdı. İşte Hekimoğlu böyle bir padişahın sadr-ı âzamı olmuştu.

Ali Paşa vezir-i âzamlığının ilk günlerinde Üçüncü Osman'dan şehzade Mehmed'in öldürülmesi için gizli bir emir aldı; hiç düşünmeden böyle bir cinayet işleyemeyeceğini bildirdi. Günler geçtikçe saraydan gelen tazyik sıklaşmaya başladı. Halbuki o devletine hizmet etmek istiyor, bozuk giden işlerin bir an evvel düzelmesi çarelerini araştırıyordu. Bunlar yetmiyormuş gibi padişah saraydan paşa kapısına (sadr-ı âzamların oturduğu yer) üç ağa göndererek onun her hareketini kontrol ettirmeye başladı. Bilhassa Silahtar Bıyıklı Ali Ağa onu hiç çekemiyor,

"Padişah fermanıdır; sadaret işlerini bizimle konuşasın." diyordu.

Hekimoğlu bunlara tahammül edemezdi, selahiyet ve sorumluluğun manasını iyice anlamış bir insandı. Bir sabah padişahın huzuruna çıktı. Kararını çoktan vermişti; bunun için gülümsüyor, hiç telaş etmiyor, hatta boynunu bile eğmiyordu.

Üçüncü Osman, karşısında duran sadr-ı âzamını hayret, biraz da endişe ile süzdü. Sonra dayanamayarak hiddet ve kızgınlığını belli eden bir sesle sordu:

"Ne istersin, böyle vakitsiz huzuruma çıkmanın sebebi ne ola? Kulağıma, ağalarıma söylediğin bazı sözler gelir; bunların aslı var mıdır? Gazabımdan korkmaz mısın?"

Hekimoğlu yine gülümsedi, sesine tane tane bir ifade vererek:

Bir kısmı doğrudur sultanım." dedi.

"İtiraf mı edersin?"

"Evet, esasen ben de bu yüzden huzurunuza kabulümü istedim. Buyurun mührünüzü. Zira cumhur ile, kendini bilmez ağalar ile devlet işleri yapılmaz. İstifa ediyorum."

Üçüncü Osman süratle yerinden fırladı, hiddetinden sakalları titrerken elini hançerine attı:

"Sen kendini ne sanırsın!" diye bağırdı. "Ben oraya dilersem hamallar kethüdası Ali ustayı da getiririm."

Hekimoğlu yerinden bile kıpırdamadı, sesinde ne bir korku ifadesi, ne de bir titreklik vardı:

"Doğru söylersin hünkârım." dedi, "Dilediğiniz anda hamallar kethüdası Ali ustayı sadr-ı âzam yaparsınız. Lakin ona Hammal Ali Paşa derler, ben ise Hekimoğlu Ali Paşa'yım."

Onu padişahın emriyle evvela kızlar ağasının odasına götürdüler, sonra da Kız Kulesi'nde idam etmek için bir sandala bindirdiler.

Sandal yavaş yavaş sahilden uzaklaşıyordu. Kürreklerin hareketi sıklaşmaya, Mayıs ayının ılık havası içinde sular tekneyi okşamaya başlamıştı. Sandalın arkasında dimdik oturan Ali Paşa göğsünü şişirmiş, belki de 67 yıllık hayatının hikâyesini yeniden yaşıyordu... Bir aralık başını Topkapı Sarayı'na doğru çevirdi; birden padişahı gördü. Üçüncü Osman denize bakan bir kasrın penceresinden, Kız Kulesi'ne doğru uzaklaşan sandalı gözlüyor, dudakları durmadan kıpırdanıyordu.

Hekimoğlu padişahı derin derin süzdü, sonra gülümsedi ve elini başına götürüp "Allaha ısmarladık" dercesine onu selamladı, hatta biraz da eğildi, nihayet hiçbir şey yokmuş gibi epeyce ilerde duran Kız Kulesi'ni seyretmeye başladı.

Padişah evvela şaşırdı, sonra hiddetinden kızardı, daha sonra sabredemeyerek yanında duran musahibine dönüp:

"Bu ne garip adamdır?" diye söylendi, "Böyle bir vakitte istifini bozmadan öteye beriye bakınır; ne korkmaz, ne dayanıklı kişidir?"

Ali Paşa Kız Kulesi'ne ayak bastığı sırada arkadan başka bir sandal yetişti, idam yerine padişahın sürgün fermanını getirdi.

Hekimoğlu bundan sonra üç yıl daha yaşadı; Anadolu Valisi iken Kütahya'da vefat etti. Cenazesi ölümünden 26 gün sonra İstanbul'a nakledilerek adını taşıyan caminin yanındaki türbesine defnedildi.

İşte Ali Paşa böyle bir devlet adamı, böyle bir insandı. İyilikleri daima dillerde dolaşırdı. Bilhassa sanat ehli ile ulema sınıfından olanlara daha fazla yardımda bulunurdu. Onun bu sevgisini bilenler başlarına ulema veya sanatkâr kavuğu giyip huzuruna çıkarlar, bol bol ikram görürlerdi. Bir gün ahbaplarından biri dayanamayıp paşaya bu sahte bilginleri niçin fark etmediğini sorunca:

"Bilirim ama anlamazlıktan gelirim." diye cevap verdi, "Belki aradığımı günün birinde içlerinde buluveririm... Hakiki ulemayı ve sanatkârı..."

Hekimoğlu Ali Paşa'nın kütüphanesindeki kitaplar şimdi Millet Kütüphanesindedir. Meşhur Koca Ragıp Paşa onun yetiştirmesidir.

Hastaya Verilen İlaç

DÜNYANIN kuruluşundan bu yana uluslar gelmiş, uluslar göçmüştür. Kavimler, devletler kendi hayat olanaklarını genişletebilmek için ardı arkası kesilmeyen savaşa girişmişlerdir. Bütün bu toplulukları meydana getiren insanlar ise didinmişler, çırpınmışlar, bazen kütlelere esir olmuşlar, bazen de kütleleri peşlerinde sürüklemişler. Beşeriyet bütün didinmenin içinde yine de medeniyet ve ilim denen rehberin ışığı altında tekâmüle doğru yürümüştür. Arzular, ihtiyaçlar, düşünceler değişmiş, zevkler, anlayışlar, hatta sanat bile kendine bambaşka yollar çizmiştir. Yalnız değişmeyen, insanların öz yapısı olmuştur. Nasıl bir renk ve şekle bürünürse bürünsün, nasıl bir ad alırsa alsın; kin, hırs, intikam, bencil duygular ve çıkarlar birçok kişilerin içinde çöreklenmiş bir yılan gibi yaşama imkânını bulmuştur. Bunun yanında bazıları irade, azim ve iyi niyetlerin galebesiyle içlerinde yaşayan bu yılanı boğabilmiş; kütlelere, insanlığa geniş faydalar sağlamış, gayeleri uğruna hayatlarını bile feda etmekten çekinmemişlerdir.

İhtiyar tarih ise yılmak bilmeyen bir sadakatle bütün bu olayları, bütün bu iyi ve kötü davranışları sahifeleri arasına almış, onların tozlanmasına aldırmadan yerlerine yenilerini kaydetmiştir.

Tarihin yıpranmış yapraklarını çevirmek isteyenler ekseriya bu günü dünde bulabilirler. Ve yine çok defa tarih sahifeleri arasında yarını görebilirler.

Biz bu yazılarımızla, bildiğiniz gibi olanaklarımız nisbetinde bazen toplumu, bazen kişiyi tarihin tozlarını üfleyerek fıkra ve hikâye halinde sizlerin önüne sermeğe çalışıyoruz. Şimdi anlatacağım konu, Lala Mehmet Paşa'ya aittir. Onun çok kısaltılmış bu hayat hikâyesi, bilmem bizlere bir şeyler verebilecek mi?

***

Lala Mehmet Paşa 17'nci asır Osmanlı İmparatorluğunun en değerli, en gayretli, toprağını ve devletini seven dirayetli vezirlerinden biriydi. Şehzade lalalıklarında bulunması dolayısıyla "Lala" ünvanı ile şöhret kazanmıştı.

Lala Mehmet Paşa 1591 yılında yeniçeri ağası olmuş ve bu tarihten itibaren de ömrünü serhat boylarında geçirmişti.

O zamanlar Osmanlı İmparatorluğu taşan bir nehir gibi yayıldığı topraklar tarafından henüz emilmeye başlanmıştı. Avusturyalılarla savaşa girişilmiş, Eflak, Boğdan, hatta Erdel baş kaldırmıştı. Koca Sinan Paşa gibi aciz ve harîs bir adam yüzünden ordu yeniliyor, geçmişin parlak zaferleri gittikçe gölgeleniyor, Türkün şöhreti yavaş yavaş zedeleniyordu.

Lala Mehmet Paşa'yı 1595 yılında Anadolu beylerbeyi ünvanıyla Estergon önlerinde görüyoruz. Estergon'u Avusturyalılar kuşatmıştır. Yardıma gelen Türk ordusunun kumandanı, Koca Sinan Paşa'nın oğlu Mehmet Paşa, cesareti artsın diye içtiği içkinin ve korkunun tesiriyle, savaşın dördüncü günü atının üzerinde kusarak kaçmış ve asker de tamamen dağılmıştı.

Lala Mehmet Paşa etraftan topladığı 1400 kişiyle birlikte yalnız kalan Estergon gazilerinin imdadına koşmuş, kaleden içeri girer girmez bir er gibi surların üzerinden savaşa başlamıştı.

Estergon; hani türküsü hâlâ dillere destan olan Estergon:

"Estergon kal'ası su başı durak.
Kemirir gönlümü bir sinsi fırak.
Gönül yâr peşinde, yâr ondan ırak.
Akma Tuna, akma, ben bir dertliyim.
Yâr peşinden, yandım, kara bahtlıyım."

Yirmi altı gün durmamacasına burçlardan burçlara Lala Mehmet Paşa'nın naraları sekti, kılıcı elinden inmedi, sakallarının üzerinde toplanan gözyaşlarını bile kurulamadan surlardan asla ayrılmadı:

"Dayanın şahbazlarım, koman kurtlarım! Haydin gazilerim; anamız bizleri bu günler için doğurdu."

Ne yazık ki Estergon yalnızdı, ne yazık ki Estergon'a hiçbir yerden yardım gelmiyordu. İçerdeki bir avuç gazi ise ekmeksiz, susuz ve takatsız kalmıştı. Barut ve cephane tükenmişti. En korkuncu da

yaralıların susuzluktan kulakları tırmalayan feryatları idi...

2 Eylül 1595 tarihinde, yetmişbin kişilik düşman ordusuna daha fazla dayanmak mümkün olamadığından, vire ile kale Avusturyalılara bırakılarak Estergon gazileri kucaklarında yaralılarıyla oradan uzaklaşmak zorunda kaldılar.

Lala Mehmet Paşa bu sefer hıçkırarak ağlıyordu. Dudaklarında ise gönlünün her adım atışında bir kat daha tazelenen imanı dolaşıyordu:

"Yine geleceğim... Estergon ecdat yadigârıdır, kimseye bırakılamaz..."

Aradan yıllar geçti. Savaşlar durmadan devam etti. Eğri kalesinin alınmasında Lala Mehmet Paşa'nın büyük hizmetleri dokundu. Haçova'da ordunun yarısının dağılmasına rağmen Lala Mehmet Paşa askerlerinin başından bir an dahi geri çekilmedi. Nihayet Lala Mehmet Paşa 5 Ağustos 1604 tarihinde sadr-ı âzam oldu. O, serhat boylarını karış karış biliyordu, ordunun nasıl savaşması gerekeceğini iyice kestirmişti. Bu güne kadar yılmamıştı, yılmayacaktı da...

Tam on yıl sonra, 3 Ekim 1605 tarihinde Lala Mehmet Paşa kendi kendine verdiği sözü tuttu; yine sakallarında pırıldayan göz yaşları, elinde kılıcıyla bir gece yarısı ardına kadar açılan Estergon kalesinden içeriye girdi. Kalenin ortasında bir inci gibi duran Mimar Sinan yapısı Kızılelma Camii'nde Tanrısının huzurunda hıçkırıklarını zaptetmeye lüzum görmeden:

"Hamd olsun!" diye inledi. "Bu günleri de gördük, bundan sonra ölsem de gam yemem."

Avusturyalılar artık dayanamayacaklarını anlamışlardı; sulh teklifinde bulundular. Nihayet serhat boylarında bir müddet için dahi olsa kan dökülmeyecek, evlatlar yetim, eşler dul, analar boynu bükük kalmayacaktı.

Fakat Lala Mehmet Paşa'yı kıskananlar; sulhun tamamlanmasını bile beklemeden İstanbul'a çağırdılar. Kaptan-ı Derya Derviş Paşa onun makamına göz dikmişti. Padişahı kandırmış, Lala Mehmet Paşa'nın doğuya gitmesi fermanını çıkarmıştı. Hatta onun yerine Kuyucu Murat Paşa'yı da batı serdarı yapmışlardı. İhtiyar vezir buna çok üzüldü; kederinden felç geldi, yatağa düştü. Derviş Paşa bununla da yetinmedi; Lala Mehmet Paşa'nın doktoruyla anlaşıp bir gece hastanın ilacına zehir kodurttu ve bu kahraman insanı öldürterek sadr-ı âzamlık makamına geçiverdi.

Lala Mehmet Paşa'nın cenazesi Eyüb'e götürüldü ve Derviş Paşa'nın emriyle bütün malları zaptedilerek yetim kalan çocukları sefaletin pençesine bırakıldı.

Şerefli bir ömrün acıklı sonucunu anlatan bu hikâyemiz burada biterdi; fakat ihtiyar tarih birdenbire önümüze başka bir sahife seriverdi. Okuduk, hayret ettik, belki de bir nebze rahatladık.

Derviş Paşa ancak altı ay sadr-ı âzamlık yapabildi. Demirkapı civarında muhteşem bir konak inşa ettirmişti. Vekiliharcı olan yahudi sarraf inşaatın hesabını getirdiği zaman çok para sarf edildiği ba-

hanesiyle onu öldürmeye kalkıştı; sarraf da korkusundan konağı Derviş Paşa'ya hediye etti. Fakat sarraf efendisinin bu hareketini asla unutmadı. İntikam almaya karar vererek vezir-i âzamın konağından Topkapı Sarayı'na gizlice bir tünel kazdırttı ve sonra paşanın padişahı öldürmek için yer altından bir yol açtırdığını, kapı ağasına bildirdi. Tünelin mevcudiyeti anlaşılır anlaşılmaz Derviş Paşa hemen saraya çağrılarak boğduruldu. Böylece Lala Mehmet Paşa'nın ruhu, intikamını almış oldu.

Tarih sahifelerini hep çevireceğiz; eskilerini göstermek, yeni sandıklarımızı yazmak için...

Şeyh Salim

OLAY şu: Bundan üçyüz yıl kadar önce İstanbul'da Ebû Bekir-i Sıddık sülalesinden geldiğini söyleyen, keramet ehli diye geçinen Mağripli Şeyh Salim adında bir adam yaşardı. Herkes onun gaipten haber verdiğine inanırdı. Birçok müridi ve hayranı vardı.

Bu adam, gün geçtikçe hilekârlığını, riya ve yalanlarını o kadar ileri götürdü ki, bütün İstanbul halkı sanki onun kulu, kölesi oldu. Herkes ondan korkuyor, çekiniyordu.

Kuvvet ve kudret kaynağının başında, devlet adamlarının kendisine bağlılığını, Valide Sultana yakınlığını, kendisine bu büyüklerin saygı gösterdiğini herkese inandırmış olması da geliyordu.

Bu suretle durumunu kuvvetlendirdikçe kesesi de sür'atle şişiyor, hesap edilemeyecek kadar servet sahibi oluyordu.

Kendisine yaranılmak ve taraftarlarının beslenmesini sağlamak için devletin gümrük, ipek gelirleri

Şeyh Salim'e satılmış, hatta evkaftan yevmiye bin akçe de maaş bağlanmıştı.

Naîmâ der ki,

"Devlet ileri gelenlerinden bazıları Şeyhi ziyarete gelince odaya bir baltacı girer, Valide Sultan'ın bir ricasını bir kaç yüz altınla beraber bildirdi. Şeyh gelen mektubu naz ile okur, paraya el sürmez, sözde onu dervişlerine dağıtırdı.

Sadr-ı âzamdan, saray ağalarından ve birçok tanınmış kişilerden bu tarz yazılar da gelirdi. Hakikatte bunların hepsi yalandı. Maksat huzurundakilere kudret ve kuvvetini göstermek, ziyaretine gelenlerin de utanarak verecekleri hediyeler ve paralarla servetini artırmak, aynı zamanda da hayranlarının fazla olduğunu saraya ve hükümete duyurmaktı..."

Köprülü Mehmet Paşa sadr-ı âzam olduğu zaman devletin bütün işleri bozuktu, halk perişandı. Rüşvet almış yürümüş, hak ve adalet diye bir şey kalmamıştı. Üstelik hazine bomboştu, devlet sarraflara varıncaya kadar borç içindeydi. Venedik donanması Çanakkale Boğazı'nı kuşatmıştı.

Köprülü Mehmet Paşa bu korkunç durumdan kurtulmak için evvela iş bilir, namuslu adamları iş başına getirmek, sonra da devlet maliyesini ıslah etmek, gelir ve giderleri denkleştirmek zorunluluğunu hissetmişti.

Köprülü, bu sebepten bütün görevlileri tek tek, bizzat gözden geçirdi. Sermaye sahibi olanlardan para topladı. İki, üç yerden; hatta çalışmadan maaş alanların maaşlarını kesti.

Bu meyanda Şeyh Salim'in hergün almakta olduğu bin akçeyi iki yüze indirdi. İpek gelirini kaldırdı.

Bu duruma fazlasıyla hiddetlenen Şeyh, Köprülü'nün karşısına dikilip:

"Padişah ihsanıdır, niçin kaldırırsın?" diye bağırmaya başladı.

Köprülü Mehmet Paşa, bu yaşlı vezir, gayet yavaş bir sesle:

"Sefere çıkarız" diye cevap verdi, "ayrıca hazine de dardadır. İnşallah elimiz genişleyince bir çare buluruz." dedi.

Köprülü'nün bu sözlerine de aldırmayan, üstelik hiddetini de yenemeyen Mağripli Şeyh:

"Biz sana bak ne işler yaparız! Görürsün, o zaman yalvarırsın!" diye ağızdan köpükler saçarak Köprülü Vezirin yanından ayrıldı.

O zaman Köprülü Vezir, Asesbaşı Zülfikar Ağa'yı çağırdı:

"Bu herifin hesabını görün!" dedi.

"Aman devletlû vezir, bunca taraftarı var, sarayınızı başınıza yıkarlar!"

"Vur dedim sana. Böyle mikropların bu topraklarda yaşaması asla caiz değildir. Hadi durma. Biz güçlü oldukça kimse bize dokunamaz. Taraftarının da hesabını görürüz."

Asesbaşı o gece Şeyh Salim'i boğdurttu. Şeyh'in taraftarları, müritleri de bir şey yapamadı.

Kuvvetli bir irade sahibi olan Köprülü yıllarca hizmet etti ve eceliyle öldü...

Osman Efendi

BİR de tarihimizde "Osman Efendi" diye bir zat vardır; şerefiyle yaşamasını bilmiş, çok büyük menfaatler karşısında dahi hak ve adaletten uzaklaşmamış, iltimas ve adam kayırmayı hayatı boyunca kabul etmemiş, asla rüşvet almamış, işini bilir bir kimse idi.

Devrin Padişahı İkinci Mahmud'a yakınlığıyla tanınmış, geniş selahiyetleri olan meşhur Halet Efendi, Osman Efendi'yi işinden uzaklaştırdığı gibi, malından mülkünden de etmişti. Çünkü Osman Efendi Halet Efendi'nin isteklerini nazikane reddederdi.

Bir bayram sabahı Osman efendi, Halet Efendi'yi ziyaret edince, Halet Efendi ricaya, yalvarmaya geldi zannıyla Osman Efendi'ye sordu:

- Hayır ola efendi? Ne istersin? Pişman mı oldun?

Osman Efendi bu sualin taşıdığı anlamı anlayacak kadar da zekiydi:

- Hayır ola efendi hazretleri, dedi, maksadım bir dinî görevi yerine getirmek, mübarek bayram günü

hatırınızı sormaktır!.. Başkaca hiç bir isteğim yoktur.

Ziyaretin sonunda, Osman Efendi ayağa kalkınca Halet Efendi onu sokak kapısına kadar uğurladı. Bu hali gören konağın kethüdası hayretini yenemeyerek Halet Efendi'ye şu suali sormak cesaretinde bulundu:

- Aman efendi hazretleri, siz nice büyük kişiler geldiğinde yerinizden dahi kıpırdamazken, nasıl olur da düşmanınız bulunan birine böyle davranırsınız?

O zaman Halet Efendi gülümsedi, merdivenlerden ağır ağır çıkarken:

- Doğru söylersin, dedi, kendisine kızarım; elinden işini aldım, malını, mülkünü aldım, istersem canını da alırım, ama bir şeyini asla alamayacağını anladım, o da efendiliği!..

Allah bu vatanda Osman Efendi'lere çalışmak olanağı sağlasın!

Fatih'e Uzatılan Çiçekler

İSTANBUL 27 Mayıs 1453 Salı günü alınmıştı... Fatih Sultan Mehmet öğleye doğru şehre girmek istedi. Beyaz atına bindi, yanına hocalarından Ak Şemsettin, Molla Güranî, Molla Hüsrev ve diğer vezir ve beyleri de almıştı. Ayrıca saray çavuşlarından başka ikiyüz kadar solak da sağda ve solda hünkârı korumakla görevlendirilmişti.

Bu muhteşem alay, şehrin sokaklarından geçerken evlerden çiçekler atılıyor, padişah alkışlanıyordu.

Bir aralık zafer alayının karşısına beyaz elbiseler giymiş Bizanslı kızlar çıktı, hünkâr zannıyla ellerindeki çiçek demetlerini Ak Şemsettin'e uzattılar. Bu yanlışlığa çok üzülen ve belki de çekinen Ak Şemsettin, atının dizginlerini kastı ve buketleri uzatan genç kızlara genç hükümdarı göstererek:

"Yanlış" diye seslendi, "Sultan Mehmet ben değilim odur! Çiçeklerinizi ona veriniz!"

O zaman hünkâr gülümseyerek başını çevirdi.

"Doğru" dedi, "her ne kadar hünkâr ben isem de, o da benim hocamdır, bu çiçeklere benden çok o layıktır. Gidiniz ve çiçeklerinizi hocama veriniz!.."

Bir Ferman

1 - FATİH, İstanbul'u aldıktan sonra, boş bulunan vezirliği hocası Molla Güranî'ye teklif etti; Molla Güranî, bu irade üzerine şu cevabı verdi:

"Bunca beylerin, vezirlik için uğraşırlar. Devlete sadakat gösterirler. Onların ümitlerini kırmak doğru mudur? Biz ilme hizmet etmişiz, bu yolda hizmetimiz devam etsin isteriz. Doğru yolu seç Hünkâr!"

2- Molla Güranî Bursa kadısı iken bir ulak Fatih'ten bir emir getirdi. Molla Güranî fermanı tetkik ettikten sonra:

"Abestir, yasalara uygun değildir." dedi. "Yasalara uymayan emir hünkârdan da gelse zinhar yerine getirilemez."

Gelen bostancının hâlâ karşısında durduğunu görünce fermanı hiddetle yırttı ve ulağa:

"Çekil karşımdan!" diye bağırdı, "Bunu sen de böyle bilesin, padişaha da böyle söyleyesin!"

3- Bursa olayından sonra Fatih ile Molla Güranî'nin arası açılmıştı.

Molla Güranî'nin:

"Yasaların hüküm sürmediği yerde durulmaz!" sözüyle Mısır'a gittiği anlatılır.

Mısır Sultan Kaytbay'ın Molla Güranî'ye çok iltifat ettiği ve saygı gösterdiği bilinmektedir. İlmin ve adaletin âşığı Fatih Sultan Mehmet hocasının gitmesine çok üzüldü, birçok aracı gönderdi. Molla Güranî'nin dönmemekte ısrarı üzerine en sonunda sözü geçer bir veziri vasıtasıyla onu geri getirtti ve yine Bursa'ya kadı yaptı.

Ayrıca, bütün sert hareket ve tenkitlerine ve hatta hünkâra her rastlayışta: "Haramdan perhiz eyle hünkâr!.." diyecek kadar sözünden sakınmayan bir insan olmasına rağmen, bu büyük ilim ve ahlak sahibi adamın 1480 tarihinden itibaren Şeyhülislamlık makamında da bulunduğuna tanık olmaktayız.

4- *Fatih Kanun-namesi*'nin bir bendi:

"Şeyhülislam ulemanın reisidir ve muallim-i sultan dahi kezalik serdar-ı ulema(ulemanın başı)dır. Vezir-i âzam anların altındadır. Lâkin müfti ve diğer hocalar ve vezirlerden nicelerinin üstündedir."

5- Âşıkpaşazade Fatih'in vefatı dolayısıyla şunları söylemiştir:

"Ârîflerden birine sordular:
- Padişahlara hazine gerek midir?
Ârif cevap verdi:
- Bir asıl hazine vardır, o gerektir.
- O asıl hazine nedir?
- Kulların hayır duaları ve sevgisi padişahlara hazinedir."

İhtiyar Akıncı

DERLER ki, 23 Nisan 1526'da Kanunî Sultan Süleyman üçüncü seferine çıkmak üzere İstanbul'dan ayrılmıştı. Yanında baş-veziri Damat İbrahim Paşa da vardı. Zembilli Ali Cemalî Efendi'nin ölümünden sonra Şeyhülislamlığa Kemal Paşazade Ahmet Şemsettin Efendi getirilmişti. O dahi seferde beraberdi.

Seferin Macaristan'a yapılacağı anlaşılmıştı. Macar Kralı İkinci Layoş bütün Avrupa'dan imdat istemişti. Yine de Macar ordusu, Hıristiyan âleminin birinci kara kuvveti olmak durumunu koruyordu. Üstelik ağır silahlı Macar süvarisinin şöhreti büyüktü.

Savaş sebebi, Macarların Türkiye aleyhine İran ile anlaşması ve Eflak ve Boğdan prenslerini kışkırtmasıydı. Üstelik Macarlar Türklerin işlerine karışmaya başlamıştı.

İstanbul'dan ayrıldıktan 26 gün sonra ordu Filibe'ye geldi. 29 Mayıs 1526'da Sofya'da idiler. 22 Haziran'da Sava nehri üzerinden ordunun ağırlıkları geçmiş, 9 Temmuz'da Belgrad'a varılmıştı.

Bu muazzam ordu, böylece 21 Ağustos'ta kurulan büyük köprü üzerinden Drava'yı kuzeye doğru geçmişti. Ve 23 Ağustos'ta Kanunî köprüyü yıktırmıştı.

Türk ordusu artık Mohaç ovasındaydı. Mohaç'a 128 günde varılmıştı. Ordu 1500 kilometre yol almıştı.

Macarlar da ovaya yaklaşıyorlardı. Onlar yorgun değillerdi. Macar ordusunda Avrupa devletlerinden gelmiş birlikler bulunuyordu. Özellikle Lehistan ve Papalık'tan gelen askerler önemliydi. Türk ordusunda merkezde Sultan Süleyman bulunuyordu. Sol kanatta Rumeli Sipahilerine Damat İbrahim Paşa, sağ kanatta ise Anadolu Sipahilerine Anadolu Beylerbeyi İbrahim Paşa kumanda ediyordu.

Kanunî'nin önünde beylerbeylerinden vezirlere kadar herkes saygıyla eğiliyor, onun haşmetinden ürküyorlardı.

Öncüyü ve ardcıyı akıncılar sağlıyordu. Akıncı kumandaları Kanunî'nin hala-oğullarıydı. Kanunî Sultan Süleyman ovanın en yüksek tepesinde yer almıştı. Beyaz atına binmiş, gururla ordusunu seyrediyordu. Sabah namazını kılmış, zırhını giymişti.

Aylardan beri yağıp ovayı bataklık haline çeviren yağmur şimdi çiseliyordu.

İkindi vakit Türklerin hareket etmediklerini gören Macarlar taarruza geçti. Bu sırada otuzbeş Macar şövalyesi Kanunî'ye sokulmaya çalışıyordu. Niyetleri padişahı öldürmekti. Yeniçerilerin şiddetle çarpıştıkları bir sırada Sultan Süleyman'ın yanında küçük bir kuvvet kalmıştı.

Bu gürültü ve feryatlar arasında, bilinemez neden, Kanunî'nin atı geriledi. Üstelik yanına üç Macar şövalyesi yaklaşıyordu.

Birden bir el uzandı hakanın önünde, bu el Kanunî'nin atının dizginlerine yapıştı. Tok bir ses adeta haykırdı:

- Kanda gidersin saadetlû hünkâr? Anca beraber, kanca beraber! Biz burada neciyiz? Olduğun yerde kalasın.

Bu sesin sahibi ihtiyar bir akıncıydı. Beyaz sakalı vardı. Elleri nasırlı, alnı çizgilerle doluydu.

- Ben onların hesabını görürüm saadetlû hünkâr, yeter ki sen yerinde dur.

Bu sözleri ihtiyar akıncıdan gayrısı, Türklerin bu ulu hünkârına söyleyemezdi.

Kanunî:

- Çekil bir kenara ihtiyar, dedi, bizim elimiz de kılıç tutar!

Derler ki,

Kanunî o üç şövalye ile döğüştü, vücuduna çeşitli oklar saplandı. Oklar zırhları delemedi. Artık bilinmez o üç şövalyeyi Kanunî mi öldürdü, yoksa ihtiyar akıncı mı?

Neticede Türk ordusu Macar ordusunu sardı. İki saat sonra artık yeryüzünde Macar ordusu diye bir varlık yoktu. Özellikle Kral İkinci Layoş canını kurtaramadı, atıyla beraber bataklıkta boğuldu.

Zaferin bütün şerefi Sultan Süleyman'a, sonra da akıncı beyi Bali Bey'e aittir derler.

Geçmiş Olsun

BİR dostumdan dinlemiştim:

Yugoslav kralı Türkiye'ye, Atatürk'ü ziyarete gelmiş. Pek saygılıymış, Atatürk'ümüze sevgi gösterilerinde bulunuyormuş. Beraber gezmişler, Gazi Mustafa Kemal de ona savaş anılarını, bu vatanı kurtarma yolunda yaptığı çabaları anlatmış.

Bu konuşmalar esnasında Yugoslav Kralı,

- Ben de size bir olayı anlatmak isterim, demiş.

- Buyurun, zevkle dinlerim.

- Siz kurtuluş savaşını yaparken, İngilizler bize silah verip sizinle çarpışmamızı istemişti!

- Evet, ne yaptınız?

- Reddettik. Biz Türkleri çok severiz. Sizinle savaşa girmeyi asla istemedik.

Atatürk gülümsemiş, sonra kralın elini tutup:

- Geçmiş olsun, ekselans! demiş.

Mimar Kasım Ağa

BU milletin refahı, huzuru, başarıları için çalışanlardan birisi de, bence, Mimarbaşı Kasım Ağa'dır. Arzusu, memleketin içinde bulunduğu anarşiyi ortadan kaldırmaktır. Bu yüzden Köprülü Mehmet Paşa'nın sadrazam olmasını sağlayıp Çanakkale Boğazı'nın önünde bekleyen Venedik donanmasını defetmek, rüşvet alanları, hazineyi soyanları cezalandırmak istiyordu. Memleket çok buhranlı günler geçiriyordu. Ağalar ülkeyi soyuyor, sahtekârlar gittikçe çoğalıyordu.

Asıl adı Mehmet Kasım olan mimarbaşı, Köprülü Mehmet Paşa'ya çok güveniyordu. Ona göre memleketi Köprülü Paşa kurtarırdı.

Devir, Dördüncü Mehmet devriydi. Padişah henüz çok küçüktü. Kösem Sultan insaf tanımıyor, ağaları besleyip hüküm sürüyordu.

Padişahın annesi Turhan Sultan ise sözünü geçiremiyordu. Kasım Ağa sonunda amacına ulaştı. Köprülü Mehmet Paşa'nın başarılarını gördükten sonra 1660 yılında huzur içinde öldü.

1570 yılında doğduğu sanılan Kasım Ağa doksan yaşında hayata gözlerini kapamıştı.

Şimdi onun hayat hikâyesini kısaca sıralamak istiyorum:

1- Kasım Ağa, genç yaşında Hâsbahçe'ye alınmış ve mimarlığı Davut Ağa'dan öğrenmişti.

2- 1597'de Dikilitaş'taki Valide Sultan hamamını onardı, adeta yeniden yaptı.

3- Mimarbaşı Hasan Ağa'nın ölümü üzerine 1623'te başmimar oldu.

4- 1639'da Üsküdar sarayının baltacılar koğuşunu yaptı ve saraya ufak bir ahır ilave etti.

5- 1642'de en güzel eseri olan Topkapı Sarayında Sepetçiler Kasrı'nı altı ayda tamamladı.

6- Deli İbrahim zamanında Kemankeş Kara Mustafa Paşa'nın sır dostuydu.

7- Kemankeş'in ölümü üzerine 1644 Mart ayında bütün servetine el konup, kendisi Gelibolu'ya sürüldü.

8- 1645 yılında Meremmetçi Mustafa Ağa'nın azli üzerine İstanbul'a çağırılıp tekrar mimarbaşı oldu.

9- Deli İbrahim'in ölümünden sonra Kul Kethüdası'nın dostluğunu sağladı ve Şeyhülislam Bahâi Efendi ile ahbap oldu. Amacı çok inandığı Köprülü Mehmet Paşa'yı veziri- azam yapmaktı.

10- Valide Sultan kethüdası Aslan Ağa'nın ölümü üzerine Valide Kethüdalığına talip oldu, fakat Kösem Sultan bunu şiddetle reddetti ve Kasım Ağa'ya kin bağladı.

11- Kösem Sultan az sonra öldürülünce Kasım Ağa kurtuldu ve 2 Eylül 1651'de Kızlar Ağa'sı Sarı Süleyman Ağa'nın delaletiyle Valide Turhan Sultan'ın kethüdası oldu.

12- Köprülü Mehmet Paşa lehindeki çalışmaları Sarı Süleyman Ağa'yı ve vezirleri ürküttüğü için Ocak 1652'de kethüdalıktan azledilip Yedikule'deki Kanlı Kuyu'ya hapsedildi. Sonra Kıbrıs'a sürüldü. Turhan Sultan aracılık yapınca İstanbul'da oturmasına izin verildi.

13- Kasım Ağa, Köprülü Mehmet Paşa'nın sadr-ı âzam olması konusundaki çalışmalarına ara vermedi. Hatta, "Venedik donanması İstanbul'a gelirse onları korkutmak için surları badanalatan" Vezir-i âzam Boynueğri Mehmet Paşa'dan gelecek olan tehlikelere aldırmadan Boynueğri'nin kethüdası Ahmet Ağa'yı da elde ederek dostlarıyla birlikte Turhan Sultan'a etki yapmaya başladı.

14- Sonunda Köprülü Mehmet Paşa sadr-ı âzam oldu.

Bu ayrı bir hikâyedir.

Dört Şart

BURASI Mimar Kasım Ağa'nın konağıydı. Kasım Ağa, gönül ve amaç birliği olan dostlarına şöyle sesleniyordu:

Bilesiniz ki, benim de sizler gibi yüreğim yaralıdır. Belki ömrümün sonuna geldim; isterim ki gözlerimi kapamadan evvel bu toprakların içinde bulunduğu felaketten kurtulduğunu göreyim. Herkes çekinmeden, Sultan Murat devrindeki gibi rahat ve güvenle yaşasın. İşte Köprülü Mehmet Paşa kardeşimiz Köprü kariyesinde sürgünde iken ricamız üzere gizlice Asitane'ye (İstanbul) geldi. Ondan gayrı bu toprakları kurtaracak kimseyi göremem. Bir kere daha sorarım; benimle bile çalışmak ister misiniz?

İçlerinde bilekleri de gönülleri de güçlü iki genç üzülmüş gibi Kasım Ağa'ya cevap verdi:

- Evet Ağa, sual sorma! Paşa babamız için çalışırız. Biz, adama günahtır diye don yerine peştemal giydirmeye kalkan, ırz ve namus demeden ev basan, yasaları ayak altına alıp bir kese akçe için güçsüzleri inim inim inleten, serhat boylarında yüzgeri eden,

çarşılarda dayakla sahte akçayı esnaflara yutturan namussuzların, madrabazların, kadıların, vezirlerin hesabı görülmedikçe rahat mı ederiz sanırsın? Biliriz ki buradaki devletlülerin hepsi bizim gibi düşünür! Yap hesaplarını, hepimize görev ver. Artık gecikmemek gerek...

Divanda Köprülü'den başka, reisülküttap Samizade Mehmet Efendi, saray hocası Mehmet Efendi, hazinedar solak Mehmet Ağa, aralarına yeni katılan sadaret kethüdası Ahmet Ağa ve başka kişiler de vardı.

Köprülü,

"Evet acele etsek gerektir." dedi, "Ben hemen bu gece, sürüldüğüm ve doğduğum yer olan Köprü kariyesine giderim. Sonra usulüyle, kaçak olmadan Asitane'ye dönmenin çarelerini ararım. Yalnız..."

Köprülü sustu, beyaz sakalında elini gezdirdikten sonra sözüne şöyle devam etti:

- Yalnız; bana sadr-ı âzamlık teklif edilse bile dört şartım kabul edilmedikçe makamı asla kabul etmem.

- Nedir bu şartınız paşa kardeş?

- Bunları sonra söylemem gerektir! Hakkınızı helal edin.

- Helal olsun.

Şerbetler içildi. Ve sonra gelenler yavaş yavaş toplantıdan ayrılıp gecenin karanlığından kayboldular.

***

Aradan zaman geçti. Köprülü affedilip İstanbul'a dönmüştü. O gece, sadaret kethüdası (Bu günün iç işleri bakanı) Ahmet Ağa, Kasım Ağa'nın konağında, karşısında Köprülü Mehmet Paşa olduğu halde şöyle dedi:

Silahtar Siyavuş Mustafa Ağa, işin farkına varıp Sadr-ı Âzam'a "Sadaret elden gider, mührü Köprülü'ye verirler." diye haber salmış. Boynueğri Mehmet Paşa, paşamızın kellesini benden istedi. "Yalandır, aslı yoktur, paşa fakir ve garip kişidir" diye şimdilik oyaladım. Eğer yarın İstanbul'dan ayrılmazsanız onu oyalamak kabil değildir. Bu gece harekete geçilmelidir."

Toplantıda derin bir sessizlik oldu. Sonra Mimarbaşı Kasım Ağa konuştu:

Reisülküttap Mehmet Efendi (Dış İşleri Bakanı) ile Hoca Mehmet Efendi, bu gün Valide Turhan Sultan'ı bir kere daha görürler. Hazinedar ağa (Harem ağası) bile onlarla olur. Eğer son defa Turhan Sultan'ı kandıramazsak yahut kızlar ağası Sarı Süleyman Ağa bizden evvel davranıp "Köprülü'yü vezir yaparsanız taht elden gider" diye ısrar ederse öyle sanıyorum ki, hepimizin sonu gelmiştir. Ben asla kendim için düşünmüyorum, bu topraklar, bu devlet, bu insanlar ne olacak? Haydi efendiler, son anlarımızdır, durmayalım. Ben dahi arkanızdan saraya gelirim."

Mimarbaşı Kasım Ağa da gitti, konak boşaldı.

***

Beklemek Köprülü Mehmet Paşa'ya çok ağır geldi. Hemen bir cellat kapıyı çalabilirdi. Gidenler de gelmiyordu. Zaman çok ağır ilerliyordu. Yine de mührü alırsa yapacağı işleri şimdiden kafasından geçiriyordu.

Nihayet sokak kapısı çalındı. Uşaklar içeriye saraydan gelen bir ulak getirdiler. Köprülü ayakta durarak kalın bir sesle sordu:

- Sefa geldin evladım! Getirdiğin haber hayır mı, şer mi?

- Bilemem paşa baba!

- Öyleyse maksadın nedir?

- Sizi Valide Turhan Sultan ister. Bizimle bile gelesiniz!

Köprülü birden tereddüt etti. Giden dostları idam edilmiş olabilirdi, kendisini de cellada teslim edebilirlerdi. Gine de fazla oyalanmadı:

- Pekala oğlum, dedi, düş önüme. Kader ne ise o olur!

***

Onu, sarayın arka kapısı olan Şal kapısından geçirip Haremin küçük bir odasına aldılar. Karşıdaki sedirde, yüzünü tülle örtmüş Turhan Sultan oturuyordu.

Valide Turhan Sultan, gençti, güzeldi. Hafif bir koku sürünmüştü. Sırtını atlas yastıklara dayamıştı. Üzerinde ipekli bir elbise vardı, ellerini kavuşturmuştu.

Köprülü Mehmet Paşa eğildi, bir adım daha attı, durdu. Başını kaldırdığı zaman sultanın yanında hazinedar Solak Mehmet Ağa'nın bulunduğunu fark etti. O zaman içi rahatladı. Demek ki saraya gidenlere bir şey olmamıştı.

- Paşa hoş geldin!

- Hoş bulduk sultanım!

- Paşa, aslanım, Mehmedim, padişahımız size mührünü vermek ister. Acaba sadr-ı âzam olup din ve devlete bir hoşça hizmet eder, bunca işin uhdesinden gelebilir misin? Evet dersen padişahımız henüz çocuk olmasına rağmen sizi yarın huzuruna kabul edip Boynueğri Mehmet Paşa'dan mührü alacak ve sana verecektir.

Köprülü evvela cevap vermedi. Tereddüt eder gibi bir hali vardı. Ona göre Valide Sultan'ın ince titrek sesi hâlâ bir karar vermemişliğin izlerini taşıyordu.

- Ne susarsın paşa? Yoksa mührü kullanmaktan mı çekinirsin?

O zaman Köprülü Mehmet Paşa tane tane konuştu:

- Sultanım affola! Benim sadr-ı âzam olmamı gönülden ister misiniz?

- Ne demek? Şüphen mi var paşa? Yalnız, başaramazsan sonunu sen düşün!

- Öyleyse dört şartım vardır! Bunları kabul etmezseniz bu görevi yapmam! Kabul buyurulursa Allah'ın izniyle devletimizde her iş gerektiğinden fazla görülmek mümkündür!

- Şartların nedir paşa?

Köprülü yine hemen cevap vermedi. Bir an düşündü, ihtiyar yaşına aldırmadan dik durmaya çalıştı, Turhan Sultan'ın yerinden kıpırdadığını görünce yine tane tane konuştu:

- Evvela arzum şudur ki, huzurunuza ne teklif getirirsem red olmayıp hemen kabul edesiniz. Sonra en büyüğünden en küçüğüne kadar, rütbe, tayin, azil hususunda katiyen emir buyurmayasınız ki işe kabiliyetli ve namuslu adamlar kullanayım. Aksi takdirde ben bu işi yapamam.

- Üçüncü ve dördüncüyü söyle paşa!

- Üçüncüsüne gelince, vüzera ve vükeladan birinin yahut yakınlarınızın ya malına veya sözlerine itibar edip ortak olarak karşıma çıkarmayasınız, özgürlüğüme dokunmayasınız. Dördüncüye gelince...

Köprülü yine sustu, karşısındakinin nasıl davranmakta olduğunu anlamak istiyordu. Fakat Turhan Sultan sadece ellerini uğuşturuyordu:

- Anlat paşa, sabrımız tükenir.

Bu sefer Köprülü çekinerek konuştu. Çünkü isteyeceği şey kendisiyle ilgiliydi.

- Nihayet, diye tekrarladı, hakkımda garez ve haset duyan yalancıların sözlerine kanılmaya ve söz söyletmeyesiniz. Zira herkesi hakkına razı etmek ve hoşnut kılmak mümkün değildir. Bu sebepten sadrı âzamların düşmanı olanlar ve haset duyanlar çoktur. Onlara iftira ederler.

Odada derin bir sessizlik oldu. Valide Sultan kıpırdamıyor, ellerini bile oynatmıyordu. Neden sonra o ince ve endişeli ses biraz dinlenmiş gibi işitildi:

- Paşa! Şartların bu kadar mıdır?

- Beli sultanım! Bu dört şart kabul buyurulursa sadaret hizmetinin uhdesinden gelirim!

- Vallahilazim bu ricalarına izin verilir! Lakin demincek de söylediğim gibi işin uhdesinden gelemez, devleti hoşça idare edemeyip diğerleri gibi acze düşer, keseni doldurmaya çalışırsan akibetin beter olur!

- Başım, devletime helal olsun sultanım!

Köprülü sonunda sadr-ı âzam oldu. İyi de oldu! Devlete huzur geldi. Suçlular cezalandı, kimse rüşvete el atamadı, haksızlar ezildi, eşkıya temizlendi. Hırsızlar tutuldu. Hatta, Venedikliler Çanakkale Boğazı'ndan kovuldu... Boğaz önündeki adalar geri alındı. Huzur geldi ülkeye...

Köprülü sekiz yıl yaşadı. Yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa geçti.

Köprülüler devri, Türk tarihinde parlak bir devir olmuştur.

Deli Hüseyin

ZÜLÜFLÜ baltacıydı (Saraya hizmet edenlerden). Kastamonu'dan gelmişti. Saraya odun taşırdı. Boyu iki metrenin üstündeydi. Kızlar ağasına hizmet ederdi. İki yanağının kenarından zülüfler sarktığı için kafasını çevirmeden etrafını göremezdi. Hiddetlendiği zaman korkunçlaşırdı. Bu yüzden ona Deli Hüseyin demişlerdi.

Bir gün Sultan Dördüncü Murad'a İran elçisi bir ok getirdi. Şah'ın selamını ilettikten sonra, "Osmanlı ülkesinden bu oku kuracak birinin bulunup bulunmadığını Şah'ın öğrenmek istediğini" söyledi. "Sanırım ki gücünüzle övünmenize rağmen, ülkenizde böyle bir yiğit çıkmayacaktır."

Elçi yayı bırakıp Sultanı selamladıktan sonra geri geri giderek huzurdan ayrıldı.

Çok güçlü, ok atmakta ve kılıç kullanmakta usta olan Sultan Dördüncü Murat, oku evvela kendisi denedi. Fakat bir türlü kirişi yaya takıp oku kullanamadı. Pazıları gerildi, kaşları çatıldı, kabil değil yayı eğip kirişi ucuna iliştiremedi. Hiddetlendi, kızdı, sonra yanında duran kızlar ağasına:

- Bak ağa, dedi; bu gece bu oku kuracak birisini muhakkak bulacaksın! Yoksa karışmam! Gerisini sen düşün!

Kızlar ağası oku alıp huzurundan titreyerek çıktı. Ağa, hiç vakit kaybetmedi. Ne kadar namlı ok atıcı, tirkeş ve kemankeş varsa hepsini çağırdı. Fakat hiç biri bütün ustalıklarına rağmen okun kirişini yaya geçiremediler. Yay bir türlü eğilmiyor, kiriş yaya takılmıyordu.

Mevsim kıştı... Ocakta alevler cansız yanıyordu. Buna rağmen kızlar ağası terliyordu. Bunalmıştı, geleceğini düşünüyordu. Biraz hava almak, serinlemek ihtiyacını duyduğu için, inleye inleye dışarı çıktı.

Bu sırada Deli Hüseyin kucağında odunlarla odaya girdi. Sönmek üzere olan ocağa getirdiği odunları atacağı sırada, duvarın yanında kurulmamış bir ok gördü. Söylendi:

- Ağanın odasında bu okun işi ne ola? Üstelik kurulmamış.

Gitti, oku aldı, yayı eğdi, kirişi yerine taktı. Şimdi yay gerilmiş, istendiği anda ok atılacak bir hal almıştı.

Birden dışardan "Ağa geliyor!" diye bir ses işitince oku o vaziyette bıraktı, odunları ocağa atıp, ağayla karşılaşmamak için acele dışarı çıktı.

Kızlar ağası pek yorgundu, İran şahına lanetler savuruyordu. Ne yapacağını bilemiyor, yarının ne olacağını kestiremiyordu.

Tam kerevete oturacağı sırada, gözü oka ilişti. Hayret! Ok kurulmuştu. İnanamadı... Oku yokladı,

gördüğü doğruydu. Ok kurulmuştu. Hemen diz çöktü, ellerini havaya kaldırdı. Allah'ına dualar etti. Sonra bağırdı:

- Kim kurdu bu oku? Kim kurduysa gelsin buraya!

Odaya girenler:

- Vallahi, dediler, Deli Hüseyin'den başkası odanıza girmedi.

- Çağırın onu bana!

Biraz sonra Deli Hüseyin, boynu eğik, sırtı kamburlaşmış olduğu halde kızlar ağasının karşısında durdu:

- Bire oğlan, sen mi kurdun bu oku?

- Ağam affet! Ben kurdum, kurulmayacağını bilmiyordum.

- Bir daha kur bakayım.

- Suçumu bağışlayın ağam!

- Kur dedim sana!

Deli Hüseyin istemeyerek kirişi çözdü, sonra oku tekrar kurdu.

- Çöz şimdi, öyle kalsın! Hünkârımızın huzuruna çıkacaksın. Hazır ol!

Sonra kızlar ağası sultanın huzuruna çıktı, müjdeyi verdi. Ertesi sabah kızlar ağası, Deli Hüseyin'i padişahın yanına götürdü. İran elçisi de çağırılmıştı. Dördüncü Murat elçiye gülümseyerek baktı:

- Bak elçi efendi, dedi, bu oku bizim okçularıma bile kurdurtmadım. Namdar pehlivanlarım bile el sürmedi. Bir zülüflü baltacı, yetti de arttı bile.

- Olamaz saadetli hünkâr! Bu oku kimse kuramamıştır!

- Görürsün şimdi.

Sonra Sultan Murat Hüseyin'e döndü,

- Kur Deli Hüseyin! dedi.

Deli Hüseyin elçinin şaşkın bakışları altında oku kurdu. Sadece "Allah!" dedi.

- Çöz Deli Hüseyin!

Deli Hüseyin çözdü.

- Kur Deli Hüseyin!
- Çöz Deli Hüseyin!
- Kur Deli Hüseyin!
- Çöz Deli Hüseyin!

Deli Hüseyin son defa oku çözdü. Fakat bu sefer gözleri irileşmişti. Pazıları büsbütün gerilmişti. Galiba deliliği tutuyordu. Haykırdı:

- Kıram mı hünkârım?
- Kır Deli Hüseyin!

"Çat" diye bir ses işitildi. Hepsi o kadardı...

İran elçisinin bu "Çat!" sesiyle birlikte dizleri çözülmüş, yere kapanmıştı.

Deli Hüseyin sonra ne mi oldu? Eğitildi. Deli Hüseyin Paşa oldu. Girit fatihi oldu. Başı asla eğilmedi.

Hoca Sadettin Efendi

EĞRİ savaşını Osmanlılar kazanmıştı. Fakat Avusturyalılar Haçova'da ordunun karşısına çıkmıştı. Yıl 1596 idi. Tahtta Üçüncü Murad'ın oğlu Üçüncü Mehmet vardı. Hoca Sadettin Efendi'nin ısrarıyla bu savaşa katılmıştı. Halbuki annesi Safiye Sultan oğlunun harbe gitmesini istememişti.

Eğri'den sonra Haçova'da çarpışmak yine Hoca Sadettin Efendi'nin ısrarı üzerine olmuştu. Sadr-ı âzam Damat İbrahim Paşa'ya kalsa orduyu Belgrad'a çeker, bu savaşa katılmazdı. Halbuki Hoca Sadettin Efendi:

- Padişahımızın kumandasında bulunan bir ordu asla düşmanın karşısında geri çekilmez, demişti. Sonra bize ne derler? Yavrularımız, bacılarımız, kocalarımız böyle korunmaz! Yaşamak, yaşatmak vardır. Ölüm bizden korkmalıdır. Bunu böyle bilesiniz.

- Başınla oynarsın Hoca efendi.

- Bu baş bu devlete feda olsun! Kimse bizim şerefimizle oynayamaz!

Vezir Damat İbrahim Paşa fazla direnememiş, yorgun askeri böylece Haçova'da Avusturyalıların karşısına çıkarmıştı. Endişeliydi.

Sağ cenahta Lala Mehmet Paşa kumandasında Anadolu askeri, sol cenahta Sokulluzade Hasan Paşa kumandasında Rumeli askeri bulunuyordu. Geri kalan ağırlıkların muhafazası ise Müteferrika Ağası Yunus Ağa'ya bırakılmıştı.

Haçova'yı bir bataklık ikiye bölerdi. Bataklığın karşı tarafında Avusturyalılar vardı. Avusturya ordusunda Erdelliler bulunduğu gibi İtalya, Macar, Çek ve Leh askerleri de bulunuyordu. Orduya Arşidük Maksimilyen kumanda ediyordu. Amacı, Türk ordusunun bataklığı geçip kendi saflarına yaklaşması halinde yanlardan kuşatıp bataklıkta boğmaktı.

Padişahın otağı ise gerilerde, Yunus Ağa'nın bulunduğu yerdeydi. Otağın biraz önünde ordu ağırlıkları vardı. Hünkârı usul gereği Altıncı Bölük askeri koruyordu.

***

O sabah güneş nazlanırcasına doğmuştu. Bir kızıllık sarmıştı gökleri.

Üçüncü Mehmet otağının önünde, ayakta duruyordu. Üzerinde Hazreti Muhammed'in hırkası vardı. Elinde de Peygamberin kargısını tutuyordu. Otağın hemen önüne Sancak-ı Şerif (Peygamberin sancağı) dikilmişti.

Padişahın sağında sadrazam ve diğer vezirler, solunda ise Hoca Sadettin Efendi, Anadolu ve Rumeli

kazaskerleri bulunuyordu. Padişah kısa konuştu. Ateş gibi yanan elini bataklığı doğru uzatarak:

- Lala, dedi, sen ki benim sadrazamımsın, askerimin başına geçip düşmana aman vermeden yüz aklığı gösteresin. Biz ise burada hocam Sadettin Efendi'yle kalıp Allahımıza yalvarırız. Sancak-ı Şerif altında inşallah en kısa zamanda zaferin bizlerde olduğunu görürüz. Nemçeliye (Avusturyalılara) vakit kaybetmeden kararlaştırdığımız üzere saldırın!

Hoca Sadettin Efendi hariç, huzurdakiler el öpüp ayrıldılar.

Hafif bir rüzgâr esiyordu, mehter cenk havaları çalışıyordu.

"Allah ekber, Allah ekber..."

İlerden top sesleri de gelmeye başlamıştı... Şimdi Üçüncü Mehmet adeta titriyordu. Gözleri yaşlıydı. Ne yapması gerektiğini düşünür olmalıydı.

Hoca Sadettin Efendi, bir süre padişahı seyretti, sonra yavaşça elini tuttu:

- Gamlanma hünkârım, dedi, hocan yanındadır. Zafer bizimdir. Biz duamıza başlayalım!

Şimdi top ve tüfek sesleri iyice duyuluyordu. Türk askeri bataklığı geçip Avusturyalıların tuzağına düşmek üzereydi.

- Zafer bizimdir, değil mi?

- Beli padişahım!

- Ben Âsitane'ye (İstanbul) dönmek istediğim zaman, "Nereye gidersiniz, asker sizin gittiğinizi öğrenince asla cenk etmez!" demiştin. Şimdi de öyle mi dersin?

- Beli hünkârım! Oturunuz! Allahımıza yalvaralım! Yoksa cengi izlemeyip savaş meydanını bırakmak niyetinde misiniz?

- Hayır! Dua edelim! Umarım senin sözüne kanıp yanlış bir karar vermemişimdir!

***

Vakit ikindiye yaklaşıyordu. Atlılar geliyordu, Hünkâra haber getiriyor, haber götürüyordu. Fakat hiç birinin yüzü gülmüyordu.

Son gelen ulak ise Üçüncü Mehmed'e gerçeği söyledi:

- Hünkârım! Kâfir alay alay tabyalardan çıkar, bir dağ gibi üzerimize saldırmaya başladı. Bizim bir alayımız yan verdi. Cümle askerimiz perakende ve perişan oldu.

Padişah sadece:

- Eyvah! Dedi. Ne yapsam hocam?

- Sabır gerek saadetlû hünkâr!

Etrafta panik havası da vardı. Telaş ve endişe ağırlıkların bulunduğu yere kadar uzanıyordu. Yaralılar gittikçe fazlalaşıyor, küfürler birbirini izliyordu. Bir ses duyuldu:

- Düşman alayları Rumeli askerlerini tüfek ateşiyle dağıtmış! Nemçeliler ise buraları basar!

O sıralarda Veziriazam Damat İbrahim Paşa göründü. Yüzü sapsarı idi. Arkasından gelen Avusturya askeri etrafı dağıtıyor, çadırları deviriyor, hünkâr hazinesini yağma ediyordu. Padişahı korumaya memur Altıncı Bölük askeri şaşkındı.

Biraz ilerde ihtiyar bir akıncının sesi, daha doğrusu narası duyuldu:

- Ey ocaklılar! Ne durursunuz? Size bu emanetler boş yere mi verildi? Kalkın! Uyuşukluk zamanı değildir. Kiminiz kepçe, kiminiz kazan, kiminiz balta, kürek, odun alıp saldırın gelen düşmana! İşiniz sadece yemek pişirmek midir? Vatan elden giderse, ocağın yanına dahi sokulamazsınız!

Sadettin Efendi de ihtiyar akıncının yanına gelmişti. Bir eliyle sadrazamı durdurmuş, bir eliyle ihtiyar akıncının omzunu tutmuştu.

- Doğru yaparsın, kocamış adam! Ben de sizinle beraberim! Vezir de geri döner!

- Hey! Hoca efendi! Sen hünkârın yanına git. Veziri de götür. Bakalım ne der? Biz daha ölmedik. Birkaç çapulcuya buralarını çiğnetmeyiz.

Gerçekten kepçesini, baltasını, kazmasını kapan ağırlık ve ocak halkı ihtiyar akıncı ve adamlarıyla birlikte, gelen Avusturya öncülerine saldırdı.

Bağırtılar, küfürler arasında görülmemiş bir çarpışma başlamıştı. Ağırlıkları korumakla görevli Yusuf Ağa, şaşkınlıktan kurtulup onlara katılmıştı. Hoca Sadettin Efendi, veziriazamı padişahın huzuruna götürdü. Damat İbrahim Paşa'nın elleri titriyordu. Koltuğunun altında bir kat yeniçeri elbisesi vardı:

- Saadetlu Hünkârım, dedi. Küffar her koldan akın eder. Cağaloğlu Sinan Paşa haber göndermeme rağmen meydana çıkıp mertlik göstermez. Daha fazla tutunmak mümkün değildir. Hemen şu yeniçeri elbisesini giyip bir dakika geçirmeden birkaç ada-

mınızla Belgrad'a doğru yola çıkınız! Allah saklasın askeriniz kaçarsa altında ezilirsiniz! Bu ihtiyar hocanın sözüne kanmak büyük hata idi.

Sultan Mehmed'in yüzü sarardı. Gözlerinin altındaki morluklar genişledi. Belki de ne yaptığının farkında olmadan İbrahim Paşa'nın getirdiği yeniçeri elbisesine elini uzattı. Fakat Hoca Sadettin Efendi hünkârın bileğini tuttu:

- Olmaz! Elinizi o elbiseden uzak tutunuz! Bu iş asla caiz değildir! Bir yere gidemezsiniz! Vezir! Sen de uzaklaş buradan! Senin yerin askerinin başıdır. Hünkâr giderse bu savaş kaybedilir!

Vezir sallanarak sordu:

- Doğru mu padişahım? Belgrad'a dönmüyor musunuz?

Padişah dikleşmişti. Elini İbrahim Paşa'ya doğru kaldırmış, inanmış insanların sesiyle:

- Doğru, demişti. Bir yere gitmiyorum! Gerekirse askerimin yanında şehit olurum. Sen söyle hocam! Bundan sonra ne yapmak gerek?

- Padişahım! Yerinizde sabit ve kararlı durmanız gerektir. Cenk hali budur. Ecdadınız zamanında tabur savaşları hep böyle olmuştur. Yenilir görülüp zafer sağlanmıştı. Yeter ki yürekler konuşsun! Allahımızın yardımları bizimledir. Hatırınızı hoş tutunuz. Türk ölmedi! Asla ölmez de.

Damat İbrahim Paşa, istemeden geri döndü. İlerde ihtiyar akıncı durmadan bağırıyordu:

- Düşman kaçıyor, düşman kaçıyor! Ağırlıkçılar kepçe ve baltalarıyla Avusturya yağmacılarını yüzgeri ediyor! Dayanın!

Üçüncü Mehmet seccadesine oturmuştu. Bir imam yanık sesiyle Kur'an okuyordu. Hoca Sadettin Efendi'nin ise gözlerinden yanaklarına doğru iki damla yaş süzülüyordu.

Zaman hep ilerliyordu. Düşmanın soluk nefesi artık onlara kadar uzanmaz olmuştu! Neticede başka bir ses duyuldu:

- Düşman darmadağınık oldu. Lala Mehmet Paşa ile Cağaloğlu Sinan Paşa, onları bataklığa gömdü! Nemçeli'nin hazine ve topları ele geçti. Ey gaziler, zafer bizimdir!

***

O gece yer yer meşaleler yakılmıştı. Uzaklardan serhat türküleri geliyordu. Bir ses ise:

- Estergon! diyordu. Estergon su başı durak!

Yiğitler şimdi de Estergon'un hasretini çekiyordu.

İnsanlara Hayat Veren Su...

BİR gezi yapmıştık. Görüş açımız, ne bir tüccarın, ne bir ilim adamının, ne bir siyaset adamının, hatta bir gazetecinin açısı oldu. Sadece görüldü, düşünüldü, neticede de yansıtmaya çalışıldı.

Gezilen yerler başlıca dört şehirdi; dört nehrin kucakladığı dört şehir. Roma'dan Tiber geçiyordu, Paris'te Sen vardı, Londra'dan Taymis akıyordu, Viyana'yı ise Tuna süslüyordu. Bu dört nehrin, bu dört şehre kattığı çok özellikler vardı; adeta şehirlerine hayatiyet aşılıyordu, iklimini, rengini değiştiriyordu. Şehirlerin tarihleri, genişleyip büyümeleri, zenginleşmesi, hatta değer kazanmaları bu dört nehirle kabil olmuştu. Esasen deniz kenarına kurulmamış diğer büyük şehirlerin ekserisine hakim olan birer nehir ismi söylemek de mümkündü.

Zaten büyük göçleri meydana getiren sebeplerin başında kuraklıktan kurtulmak, suya kavuşmak ihtiyacı gelmiyor muydu?

Tarih her ne kadar alfabenin keşfiyle başlamışsa da, tarih her ne kadar alfabenin keşfinden evvelki

devirleri araştırma konusu dışında bırakmışsa da insanlar onbinlerce yıl evvel bile biraz daha güçlenebilmek, tabiatın nimetlerinden istifade edebilmek için hep su kenarları aramışlardı.

Alfabe ve tekerlek kadar suyun da günümüzü, bambaşka düşüncelere, bambaşka olanaklara sahip olduğumuz yirminci yüzyılı hazırlaması bakımından rolü çok büyüktü.

Üzgün beşeriyet, farkında olsun veya olmasın, daima en güvenli ve en rahat yaşamak olanaklarını araştırmıştı.

Bazan saldırıcı kavimlerin baskısından kurtulabilmek için insanlar dağlık arazilere çekilmişler, hatta etraflarını surlarla çevirmişlerdi. Fakat yine de sarnıçlarına su doldurmuşlar, hatta boruyu keşfedip uzak yerlerden bulundukları yere su getirmişlerdi.

İnsanlar güvenli olduklarını ve suya kavuştuklarını anlayınca da birçok dinî ve doğal ihtiyaçlarının etkisi altında, güzele duyulan arzuyu, geleneksel hislerini tatmin edebilmek için sanata dönüştürmüşler, yaratma güçlerini ortaya dökmüşlerdi.

Eski uygarlıktan kalma büyük şehir harabelerinde her daim şu dört unsuru bir arada görmek mümkün olmuştur. Sur, su, mabet ve tiyatro...

Bu dört şehir de böyle idi; suları vardı, kalelerini hâlâ canlı tutuyorlardı, sayısız mabetlerini, sayısız sanat eserleriyle süslemişlerdi, sokaklarda, meydanlarda daima muhtelif şahıs ve olayları canlandıran çeşitli manalar taşıyan heykellere sık sık raslamak mümkündü.

Suya o kadar önem vermişlerdi ki, suyu öylesine insanlığın ayrılmaz bir parçası olarak kabul etmişlerdi ki, belediyeler evlere dağıttığı sulardan para almayı dahi aklına getirmemişti. Su teneffüs ettiğimiz hava gibi her an halkın emrinde bulunmuştu...

Bu dört şehir, şehrin sularını bu dört nehirden alıyordu herhalde.

Bununla da kalmamışlardı; suyu bir zevk, bir renk ve bir hayat unsuru olarak kabul edip meydanlara havuzlar, fıskiyeler yapmışlardı. Bakıyorsunuz bir aslanın ağzından sular fışkırıyor, bakıyorsunuz bir kadının elindeki testiden sular dökülüyordu.

Vaktiyle Türkler de öyleydi. Zenginler, hatta halk hayrat olsun diye sebiller, çeşmeler yaptırdı.

Anadolu'nun engin ufukları içinde konaklamış kervansaraylar bir su yolunun yanında bulunurdu.

Bu kervansaraylar vakıftı. Orda her şey bedavaydı.

Gelenler yatırılır, içirilir, giydirilir, hastaysa tedavi edilir, musluklarından şarıl şarıl akan sulardan aptesini alır, namazını kılardı. Kervanlar sabah yola koyulmadan evvel gözcübaşı, "Yolunuz açık olsun, bir eksiğiniz var mı?" diye seslenirdi onlara.

Mimar Sinan, Kanunî Sultan Süleyman'ın emriyle, Kâğıthane'den borular ve kemerlerle su getirmiş, İstanbul'un kırk yerine kırk çeşme yapmış, bu suyu halka bedava dağıtmak olanağını sağlamıştı.

Acı bir anısı vardır kırk çeşmelerin. Mimar Sinan Sultan Süleyman'ın izniyle oturduğu yerin bahçesine de bir çeşme yaptırmıştı.

Kanunî'nin ölümünde sonra kıskanç vezir Mehmet Paşa "Bir kişiye bir çeşme düşmez, hem Sinan'ın yaptığı hizmet nedir ki?" diyerek Sinan'ın evindeki bu çeşmeyi kapattırmıştı.

Sinan vefat edince İstanbul'u suya kavuşturan bu insanın cenazesini yıkayacak suyu güçlükle bulmuşlardı.

Hizmetin ödülü elbette bu olmamalıydı. Yapan ve yaptıran elele tutuştuğu an, kıskançlığı aralarından kovdukları zaman meydana gelen eser tam olurdu.

"Su gibi aziz ol!" derler atalarımız. Bilir misiniz? Önünde sonunda şer unsurları hep yenilmiş, bu topraklarda yeniden güneş doğmuştur. Yeter ki biz insanlar, içimizdeki en büyük canavarı, nefsimizi yenmesini bilelim.

Rakım Efendi

HATTAT Rakım Efendi, çok hassas, çok usta bir sanatkârdı. Yazıları büyük bir değer kazanırdı. Paraya, pula hiç kıymet vermezdi. Yalnız çok dalgındı. Bazen evinin yolunu bile unuttuğu olurdu. Üsküdar'da otururdu.

O zaman Sirkeci'den Üsküdar'a sandalla gidilirdi. Rakım da bir akşam üstü evine gitmek için Sirkeci'den sandala bindi.

Hafif bir rüzgâr vardı. İri pazulu sandalcı küreklere asılmıştı. Iskarmozlar, basamak tahtası gıcırdıyordu. Sandalcı:

- Çok öfkeliyim, dedi. Namussuzun biri sandalıma bindi. İnince para vermeden kaçtı. Bir daha böyle birisi karşıma çıkarsa şu basamak tahtasıyla belini kırarım. Sakın sen böyle bir şeye kalkışmayasın. Paran var mı?

- Var! dedi Rakım.

"Var!" dedi ama, elini kesesine attı. Bir meteliği bile bulunmadığını anladı. Parası olmadığını yine unutmuştu. Deniz hafif çırpınıyordu. Sandalcının

pazuları şişiyor, basamak tahtası hâla gıcırdıyordu. Şu basamak tahtasını, Rakım sırtına yerse hali nice olurdu? Üstelik sandalcının pençe gibi yumruğu beynine inerse bir daha doğrulamazdı.

Terlemeye başladı. Her tarafını ateşler kapladı. İnledi!.. Sonra ne yaptığını bilmeden divitini çıkardı. Cebinden bir kâğıt aldı yazmaya başladı. Ne mi yazıyordu? Bir "V" harfi yani "Vav".

Bütün ıstırabı, bütün ömrü, hatta aşkları, gururu, aczi de dahil Allahına yaptığı duaları da bu "Vav"ın üzerinde toplanmıştı sanki.

Sandalcı, "Geldik!" diyince ayıldı.

- Ne yapıyorsun sen efendi?

- Ne mi yapıyordu?

- Hiç! dedi.

- Ne hiçi? Ver paramı, çık dışarı!

Rakım'ın terleri buz gibi olmuştu. Yalvardı:

- İnan bana sandalcı başı! Vallahi param olmadığını bilmiyordum. Hakkını helal et! Al şu "Vav"ı, kabul et. Borcum yine borçtur. İlk karşılaşışta öderim. Dokunma bana.

Rakım kâğıdın altını imzaladı. Sandalcıya uzattı. Sandalcı kâğıdı aldı, sonra fırlattı, attı:

- Ulan ne yapayım ben bunu? "Vav"mış! Yenir mi, içilir mi? Ne işe yarar? Şimdi ben senin canına okurum!

Rakım'ın sırtına basamak tahtası indi. Rakım can havliyle kendini iskeleye attı. Öylesine koşuyordu ki, arkasından iskeledeki ciğercinin köpekleri bile yetişemiyordu. Bir basamak tahtası daha yerse, yere yıkılır, artık kıpırdayamazdı.

O sırada, bir İstanbul çelebisi geldi iskeleye:

- Sandalcı, beni Sirkeci'ye götür! dedi.

- Paran var mı?

- Var!

- Göreyim.

- İşte!

- Peşin ver!

Çelebi borcunu ödedi. Sandala bindi. Sandal açıldı.

Çelebinin ayağında gri tozlukları vardı. Bastonu gümüş saplıydı. Kravatının önüne bir inci iliştirmişti. Fesi kalıplı, püsküllleri ipekti.

Sandal biraz açıldıktan sonra Çelebinin gözüne basamak tahtasın altında rüzgârdan kıpırdayan kâğıt ilişti. Merak etti, sordu:

- Sandalcı, o kâğıt ne?

- Hangisi?

- Şu!

- Hiç!

- Ne yazıyor! Bakayım mı?

- Bak!

Çelebi eğildi, kâğıdı aldı. Çevirdi. Ve birden gözleri kamaştı. Altındaki imza ile sanki canlıymış gibi titreyen "Vav" onu bir anda büyüledi. Hatta titredi. "Vav" konuşuyordu. "Bana acımayın" diyordu! "Kaderimdir, boynum eğik! Sevdim, sevilmedim! Allahıma hep dua ederim. Şu halime bakın. Gelin, dost olalım!"

Çelebinin gözleri yaşardı.

– Sandalcı, dedi, bu "Vav"a kaç para vereyim?"

- Ne parası?

- On metelik yeter mi?
- Ne dedin?
- Öyleyse bir gümüş akçe olsun!

Sandalcının gözleri iri iri oldu:

- Sahi mi söylüyorsun? Ver o "Vav"ı bana, dedi. Benim satılık malım yok!
- Bir altına ne dersin?
- Sattım! dedi sandalcı. Ver altını, al "Vav"ı!"

Sandalcı altını cebine koyduğu halde hâlâ inanamıyordu. Nasıl bir işti bu? Ya bu çelebi deliydi, ya bir hazinenin sahibini elinden kaçırmıştı.

***

Aradan bir kaç gün geçti. Sandalcı Rakım'ı Üsküdar kayık iskelesinin üstünde görünce bağırdı:

- Efendim, böyle buyur! Kurbanın olayım, benim sandala bin! Allah ömürler versin!

Rakım hayret etmekle birlikte sandalcının sandalına bindi.

Denize açılırken düşünmeye başladı. Bir iltifat nereden geliyordu? Sonra sandalcıyı tanımaya çalıştı. Birden hatırladı. Evet, doğruydu. Bu adama borcu vardı. Sandalcı alacağını almak için yardakçılık yapıyordu.

- Sandalcı başı, dedi. Şu para eski borcum için, bu da bugünkü alacağın. Al, hakkını helal et!

Sandalcı kürekleri bıraktı. Ayağa kalktı, Rakım'ın önünde eğildi:

- Efendi! Efendi! dedi. Kurbanın olayım. Ben para pul istemem senden. Bir "Vav" daha yap!

Hafif rüzgâr esiyordu. Rakım serinliyordu...

Kurdoğlu

MUSLİHİTTİN, Kurt Ahmet Reis'in oğluydu. Dört kardeştiler. Kurt Ahmet eski bir korsandı. Kendisi ayağından ve kolundan sakatlandıktan sonra dört oğlunu denize salmıştı. Şöyle bağırmıştı onlara:

- Gidin deryaya açılın! Rodoslulara aman vermeyin. Muslihittin, sen kardeşlerinin en büyüğüsün! İşte Rodos korsanları nişanlını öldürüp, teknesini batırdılar. İntikam alacaksın! Asla Rodos'u ele geçirmedikçe buraya dönmeyeceksin!

Kurt Ahmet Reis, adeta titriyordu. Tahta ayağını yere vuruyor, bir kolu olmadığı için sadece bir elinin yumruklarını sıkıyordu. Gerçekten Rodos şövalyeleri acımasızdı. Anadolu sahillerini vuruyor, yağmalar yapıyorlardı. Bunlar yetmiyormuş gibi Türk ticaret gemilerini çeviriyor, içindeki kadınları esir pazarında satıyor, erkekleri forsaya çakıyorlardı. Kürek çekmeye mahkûm olan bu erkekleri kırbaçlarla dövüyorlar, aç bırakıyorlardı.

O gün işte böylece dört kardeş küçük bir çektiriyle (kürekli hafif bir tekne) denize açıldılar.

Zaten bu kardeşler denizin ve savaşın acemisi değildiler. Kurt Ahmet Reis onları yetiştirmişti. Üçü de ağabeyleri Muslihittin'i sever ve sayarlardı.

Evvela İskenderiye limanını kendilerine üs edindiler. Teknelerinin adedini çoğalttılar. Muslihittin de Rodos teknelerini çeviriyor, yağmalar yapıyordu.

Bir kaç kere Rodos sahillerine ayak basmıştı. Fakat Rodos kalesini almak mümkün değildi.

Zaman zaman doğduğu köyün, anasının, babasının hasretini çekiyordu. Zannıma göre köy Fethiye sahillerinde olmalıydı. Hatta bu gün bile Fethiye körfezinin ucunda "Kurdoğlu Burnu" diye bir burun vardır. O sulara Kurdoğlu Suları derler.

Kurdoğlu Muslihittin Reis büyük bir denizci olmuştu! O kadar ki, Barbaros Hayrettin Reis'in ağabeyi Oruç Reis, Barbaros'un nerede çalışacakları sorusu üzerine *"Mısır sularında Kurdoğlu dolaşıyor, bir ormana iki aslan sığmaz, biz batıya gidelim."* demişti.

Zaman geçti, Kurdoğlu kardeşler artık Akdeniz'e sığamaz oldular. Fakat bir türlü Rodos'u elde edemediler. Muslihittin, babasının yüzüne nasıl bakacağını düşünüyordu.

Fatih Sultan Mehmet Han da Rodos'u kuşatmış, fakat alamamıştı. Demek ki Rodos kolay kolay ele geçirilecek bir ada değildi. Devir, Yavuz Sultan Selim devriydi. Acaba padişahın huzuruna çıksa, donanmasına yol gösterse, denizlerin pîri Kemal Reis'le beraber Rodos'u kuşatsa olmaz mıydı?

Birden aklına başka bir düşünce geldi. Günlerce düşündü, sonunda karar verdi. Roma sahillerine varacak, karaya levent çıkaracak, kendisi de başlarında Vatikan'a kadar yürüyecek Papa Onuncu Leon'u kaçırıp Rodos'la takas yapacaktı.

Otuz teknesi vardı. Kendi baştardesi (reis gemisi) otuz oturaklıydı. Yani otuz çift küreği vardı. Hemen emrini verdi:

- Reisler, leventler! Roma'nın, daha doğrusu Papa'nın Cıvata Veçya sahillerine yanaşacağız,, Papa Onuncu Leon'u kaçıracağız.

***

Kurdoğlu'nun kim olduğunu çok hükümdar sormuş, onu ele geçirmek için çok çaba sarfetmişlerdi!

Rodos şövalyeleri Granmetri Vilya dö Liladam, Papa Onuncu Leon, İspanya Kralı Ferdinand, Tunus hükümdarı Ebu Abdullah Mehmet, Fransa Kralı Birinci Fransuva, Mısır Sultanı Melik Eşref Kansu Gavri "Kurdoğlu'nun kim olduğunu" soranlar arasındaydı.

Muslihittin 1516 yılı Eylül ayının 16'sında baştardesinin kıç kasarasında yalnızdı. Küreklerin sesini dinliyordu, bir de Vatikan'ı hayalinde canlandırıyordu.

Roma sahillerine yaklaşıyorlardı. Sırtında, Fatih Sultan Mehmet'in babasına hediye ettiği altın sırmalı kaftanı, başında ensesine doğru itilmiş kavuğu vardı. Sağ eli kılıcının kabzasında, gözleri enginlerdeydi.

Arkasından yirmidokuz tekne geliyordu. Altıbin leventi vardı.

Afrika sahillerinden, Bizarta'dan kalkmışlardı.

Kendisinin, otuz oturaklı teknesinin altmış küreği vardı. Her küreği yedi kişi çekiyordu.

Kurdoğlu Muslihittin Reis, nihayet karaya ayak bastı. Leventleriyle birlikte Vatikan'a kadar gitti. Fakat ihanete uğramıştı. Papa bu baskını haber almış, meşalelerle sarayını aydınlatmış, zırhlı muhafızlarını sarayın etrafına dizmiş, kendisi de saraydan uzaklaşmıştı. Nerede olduğu bilinmiyordu.

Bu durumu anlayan Kurdoğlu, "Boşuna kan dökeceğiz" dedi. Hemen çekilme emrini verdi. Sadece reisleriyle leventlerine, "Şu gördüğünüz taşlara zinhar el sürmeyiniz, yıkıp devirmeyesiniz. Bunlar çok kıymetlidir. Bunu böyle bilesiniz" dedi.

O sıralarda Kurdoğlu'na Yavuz Sultan Selim'den haber gelmişti. Mısır'a gideceğini söylüyor, "Kara ordumu denizden korumak için Suriye sahillerine gelesin, donanmama katılasın!"diyordu.

Kurdoğlu Muslihittin bir kaç galisiyle (savaş gemisi) Osmanlı donanmasına katıldı. Yavuz da, Kaptan-ı Derya Kanlı Cafer Ağa'yı İstanbul'a gönderip Kurdoğlu'nu donanmasının geçici olarak başına geçirdi.

Sonra Yavuz Sultan Selim'le Kurdoğlu Kahire'de buluştu. Yavuz'un Muslihittin Reis'e emri şu oldu:

"Zinhar Rodoslulara saldırmayacaksın. Hazırlığımız tamam olunca, beraber Rodos'a sefer açarız! Şimdilik Akdeniz'de levent dolaş Kurdoğlu!"

Ne yazık Yavuz Sultan Selim Han'ın ömrü yetmedi. Kurdoğlu bunu haber alınca çok üzüldü. Yeniden Rodos teknelerini kovalamaya başladı.

Kanunî Sultan Süleyman Birinci Seferi olan Belgrat seferinden döndükten sonra Rodos Devlet reisi olan Granmetr Vilya dö Liladam'a bir mektup gönderdi. Mektubunda şöyle diyordu:

"Allahın inayetiyle padişahların padişahı, hükümdarların hükümdarı, Trabzon'un Acemistan'ın, Arabistan'ın, Suriye ve Mısır'ın hakimi, Rumeli ve Anadolu'nun sultanı, Mekke'nin muhafızı, Kudüs'ün sahibi ve denizlerin hakimi Sultan Süleyman Han'dan Vilye dö Liladam'a selam.

Senden evvel gelmiş geçmiş olanlardan daha şerefli bir hükümdarlık yapmanı istiyorum. Bizim iyilikseverliğimize katılmak, dostluğumuzdan yararlanmak ise sadece sana ait bir iştir. Davranışlarına dikkat et!"

Buna karşılık bir müddet sonra Granmetr'den cevap geldi. Kısacası şöyle diyordu:

"Türkler'in Sultanı Süleyman'a selam.

Memurunuzun bana getirdiği mektubun anlamını gayet iyi anladım. Sulh ve kardeşlik teklifiniz Kurdoğlu Muslihittin Reis'i her ne kadar memnun etmezse de bana o nisbette hoş geldi.

Kurdoğlu denen o reis, Fransa'dan Rodos'a dönerken rotamın üzerinde beni avlamak istedi. Başaramayınca Rodos Kanalına girdi ve geceden yararlanarak iki gemimi ele geçirdi. Siz bu niyetinizi Kurdoğlu'na iletiniz..."

Elbette bu cevap bir itiraf fakat bir bakıma da kafa tutmaktı.

Sonunda aziz okurlarım, Kurdoğlu İstanbul'a gelip Kanunî ile görüştü. Kanunî de Rodos'a harp ilan etti. Padişah donanmasının kumandasını Kurdoğlu Muslihittin Reis'e verdi. Kendisi de karadan ordusuyla birlikte Marmaris'e geldi.

Kurdoğlu, Rodos sahillerini kuşattı. Kanunî'yi emrindeki Kara Mahmut Reis'in "Yeşil Melek" adlı teknesiyle Marmaris'ten Rodos'a getirdi. Kara askerleri ve toplar, donanma tarafından Rodos'a taşındı.

Neticede 2 Ocak 1523 Cuma günü Rodos ele geçirildi. Bu savaş, Kanunî'nin ikinci seferiydi.

Kurdoğlu henüz Rodos'tan ayrılmamışken küçük bir çektiriyle Kurt Ahmet Reis adaya geldi. Muslihittin babasının önünde eğildi.

Ver elini öpeyim baba, dedi, yıllar sonra da olsa istediğin yerine geldi, Rodos ele geçirildi.

Kurt Ahmet Reis'in hiddeti çok fazlaydı. Tahta ayağını yere vurarak adeta bağırdı:

- Bana bak Muslihittin, kavlimiz böyle miydi? Bu adayı yalnız başına sen ele geçirecektin. Koca bir padişahı buralara kadar getirmek ne haddine idi? Çekil karşımdan... Bak, hünkâr yanlış bir iş yapıp Rodosluların başını da salıverdi. Onlar buradan nereye giderse gitsinler bizi rahat bırakır mı sanırsın?

Hikâyemiz burada bitiyor sayın okurlarım. Yalnız şunu söyleyeyim: Muslihittin'in üç oğlu olmuştu. Hepsi de denizciydi.

Kurdoğlu Ahmet Bey 1560'da Rodos Beyiydi. *Hızır Kurdoğlu* 1568'de Mısır Kaptanlığı yapıyordu. Bir yıl sonra Sumatra seferine çıkmış, Türk hakimiyetini okyanuslara kadar uzatmıştı. Bu gün dahi Sumatra'da bir Türk mezarlığı ve bir Türk köyü vardır. Sumatralılar Türk hakimiyetini kabul etmişlerdi. *Şuca Kurdoğlu* da devlet katında çok büyük hizmetler görmüştü.

Üç kardeş de babalarını asla unutmamışlardı.

Kurdoğlu Muslihittin'in nerede öldüğünü maalesef bilemiyorum. Ruhu şad olsun...

Aktopraklık

AKTOPRAKLIK Söğüt'ün güneyinde küçük bir tepenin adıydı. Kayıların bu tepeden geçip Söğüt'e geldikleri söylenir. İlk defa Ertuğrul Gazi ayak basmış Aktopraklık'a.

Söylediklerine göre bu tepeye gelen genç bir kız başını göğe kaldırıp gönlündeki delikanlının adını Tanrısına iletirse, ak ak düşünür, beyaz bir mendil veya beyaz bir tülbendi Aktopraklık'ın ak toprağına bırakırsa muradına eninde sonunda erişirmiş. Sonra beyazlara bürünüp yine ak bir tülü rüzgâra salıverirse rüzgâr da onu başka bir gönüle uçururmuş. O gönülde de ak ak bir sevda ürermiş.

Aydoğdu ile Aydoğmuş da birbirilerini çok sevmişlerdi. Yalnız Aydoğmuş'un annesi bacı başı olan Aykaan Bacı kızını bir türlü Aydoğdu'ya vermezdi. Sebebi de Aydoğdu'nun alp olmamasıydı. Aydoğdu kendini okumaya vermişti. Öğrenmek, bilmek, bildirmek istiyordu.

Esasında Aydoğdu'nun babası alpti. Ona Tankut Alp derlerdi. Moğollarla döğüşür, Moğollara aşırı

kin beslerdi. Bu yüzden Moğollar onu kovalar, o Moğolları kovalardı. Söğüt'e pek uğramazdı.

Söğüt'teki Kayılar, Konya Selçuk Sultanına bağlıydı. Sultan da Moğolların emrindeydi. Moğollar ne isterse Selçuklulara yaptırırlardı.

O gün Aydoğmuş'la Aydoğdu Aktopraklık'ta buluştular. Kız başını Aydoğdu'nun omzuna dayadı:

- Aydoğdu'm, dedi.

Delikanlı cevap verdi:

- Evet Aydoğmuş'um! Çok güzelsin sen.
- Güzel miyim?
- Altın özüksün sen, ertini özüksün sen.
- Ne demek bu Aydoğdu'm?
- Çok temiz kalplisin, bedenin de inci gibi senin!
- Ah Aydoğdu'm!

Ayrıldılar birbirilerinden, oturdular hemen Aktopraklık'ın ak toprağına.

Kızın yanacıkları pençe pençe olmuştu. Elleri de titriyordu. Yine de elini uzattı Aydoğdu'nun eline doğru. Fakat hemen çekti. Biraz uzaklaştı. Bu sefer Aydoğdu yaklaşmak istedi. Kız:

- Olmaz Aydoğdu'm, dedi. Ayıp bir şey yaptım ben.
- Ne yaptın?
- Başımı omzuna dayadım. Bir daha yapmam! Gözüme uyku girmez benim!
- Benim de Aydoğmuş'um!
- İste beni!
- Anan vermez! Parçalar ikimizi!

- Vermez, bilirim! Ne yapsak! Gel dua edelim! Ben sonra yalnız gelir, beyaz bir tülbent bırakırım bu toprağa.

- Ver, elini öpeyim! Bir kerecik öpeyim!

- Hayır Aydoğdu'm! Bekleyeceğim seni, kıyamete kadar. Anam kemiklerimi kırsa da bekleyeceğim!

Daha fazla konuşamadılar; bir nara işittiler ki, tüyleri diken diken oldu, sapsarı kesildiler:

- Yaktım sizi! Devirdim sizi! Ezdim sizi! Hiç kurtuluş yok!

Karşılarında Aydoğmuş'un anası bacıların bacısı Aykaan Bacı duruyordu.

Aydoğmuş diz çöktü annesinin önünde. Bacaklarına yapıştı, inledi:

- Etme ana, kıyma bize. Evlendir bizi. Muradımıza erelim. Ne çıkar, Aydoğdu'm alp olmamakla?

- Ne, bir de Aydoğdu'm diyorsun? Sağ çıkmazsınız buradan bunu bil.

- Ne demiştim ki? Sen de zaman zaman babama "Ayhan Çavuşum" demez misin? Hem ben demem ki, bu sözü gönlüm der.

- Gönlün kopsun senin!

Aykaan Bacı elinde kılıcı, çizmeleriyle toprağı delercesine kıpırdamadan duruyordu.

Kayılar'da dört güç vardı. Birincisi savaşçı kadınlar, yani Bacılar. İkincisi Alpler, yani savaşçı erkekler, üçüncü Abdallar, yani ruh ve iman birliği taşıyanlar. Dördüncüsü Ahiler, yani ticarî ahlakı, doğruluğu sağlayanlar.

İşte Aykaan Bacı kadınların başıydı. Vurduğunu devirir, gönlü gözü, mertlikten başkasını görmezdi. Onun için damadının kahraman bir alp olmasını isterdi. Gitmişti de canı çıkası kızı şu sünepe, dizleri titreyen, okumaktan başka marifeti olmayan oğlana gönlünü kaptırmıştı.

Dizlerine sarılan kızını savurdu. Kılıcını havaya kaldırdı:

- İkinizi de parçalayacağım, dedi. Şerefimizi ayaklar altına aldınız! Ak alnımızı kapkara ettiniz. Dua edin!

Fakat fazla konuşamadı. Bir atlı gelmişti Aktopraklık'a. Atı kana, köpüğe bürünmüştü. Arkasında da beş Moğol atlısı vardı. Atlı daha fazla ilerlemedi, döndü, Moğollara saldırdı. Fakat çok yorgun olduğu anlaşılıyordu. Vuruyordu, kendini korumasını biliyordu ama gücü gittikçe azalıyordu. Aykaan Bacı daha fazla sabredemezdi buna. Hele Moğollar olunca. Gırtlağı yırtılırcasına bağırdı:

- Yaşa yiğit! Ben de varım!

Hemen koştu, kılıcını sallaya sallaya koştu. Saldırdı Moğollara.

İki tanesini atlı devirmişti, birini de Aykaan Bacı yere yıktı. Diğer ikisi ise alabildiğine kaçtı. O zaman atlı yıkılırcasına atından indi. Gözleri irileşmiş olan Aydoğdu ise bağırdı:

- Babam! Tankut Alp! Baba!

Tankut Alp sevindi, yorgunluğunu unuttu, koştu, sarıldı oğluna:

- Oğlum, bir tanem! Yıllardır görmedim seni, koca adam olmuşsun. Dur, seyredeyim seni. Nasılsın?

- İyiyim baba!

- Birşeyler öğrenebildin mi bari?

- Evet baba! Öğrenmenin sonu yok. Geçmişimizi biliyorum. Budun nedir, töre nedir, hak hukuk nedir biliyorum. Öğreneceğim, öğreteceğim! Ancak böyle yaşarız biz baba! Hep kılıçla olmaz değil mi?

- Doğru söylersin oğlum! Kılıç tutan bilekler işte benim gibi bir gün yorulur. Bilgi hiç yorulmaz. Geçmişimizi öğrenmek gerek. Geleceğimizi böyle sağlamak gerek.

Tankut Alp oğluyla daha fazla konuşamadı. Yanında Aykaan Bacıyı görünce:

- Çok yaşa bacı, dedi. Seni tanıyacağım ben!

- Evet, Aykaan Bacı derler bana, Bacıyan-ı Rum' un başlarından biriyim.

- Bacı sana nasıl hizmet edeyim? Tükenmek üzereydim. Hızır gibi yetiştin. Bize bir tas su verenin kırk yıl ayağını yıkarız. Boynum eğiktir önünde.

Aykaan Bacı da sarsılmıştı. Gözleri kararıyordu. Ağlamamak için kendini güç tutuyordu. Güçlükle konuştu:

- Yiğit yapma, böyle konuşma. Yerle bir edersin beni. Hiç senin gibisi dünyaya kolay kolay gelebilir mi? Hangi ana seni doğurdu? Asıl Aykaan sana kuldur, köledir.

- Beni şımartma bacı, sana bir şey sorarım. Dizlerinin üzerinde durmadan ağlayan bu kız kim?

- Pısırığın, densizin teki. Sözde benim kızım olacak!

- Günden de güzel, bahardan da taze! Nedir derdi? Kim soldurdu onu? Yoksa oğlum mu?

Aykaan Bacı cevap veremiyordu. Aydoğmuş bundan yararlandı, kalktı, Tankut Alp'ın boynuna sarıldı:

- Kurtar bizi Alp baba, yardımımıza koş.
- Kimden kurtarayım sizi kızım?
- Anamdan!
- Siz kimsiniz?
- Aydoğdu'mla ben!

Tankut Alp'ın saçına da, bıyıklarına da çoktan ak düşmüştü. Yanağında bir kılıç yarasının izi vardı. Moğollar onu ezdikten sonra belini kolay kolay doğrultamıyordu. Bu sefer içi kanamaya başlamıştı. O anda yine Moğollar'la çarpışmaya razıydı. Anlamıştı.

- Sever misin Aydoğdu'yu? diye sordu. Sıkılmadan söyle.
- Çok, hem de pek çok.
- Aydoğdu da seni sever mi?
- Elbette!
- Anan ne der? Baban ne der?
- Anam asla razı olmaz. Babam ses çıkarmaz.
- Neden evlendirmezler sizi?
- Aydoğdu, alp olmadığı için.
- Adın neydi senin kızım?
- Aydoğmuş!

Tankut Alp geri döndü. Aykaan Bacı'ya baktı. Aykaan Bacı dikleşiyordu, dudakları titriyordu. Tankut Alp, bacının bu durumunu görmezlikten geldi:

- Bacım, dedi. Senden Aydoğmuş kızımızı, oğlum Aydoğdu için istiyorum. İzin ver evlensinler. Karanlık basınca aşağıya iner, kocana da, beyimiz Osman Gazi'ye de söylerim. Sonra da ortalıktan kaybolurum. Çünkü Moğollar peşimi bırakmazlar. Buraya gelirler. Beni isterler. Söğüt'e bir zarar gelsin istemem.

Aykaan Bacı topuğunun üzerinde döndü. Sanki birisi kalbine bir ok saplamıştı. Yine de Tankut Alp'ı içi titreyerek süzdü:

- Olabilemez, dedi.

- Neden? Sebebini söyle bana bacı?

- Oğlun alp değil! Ben alpten başkasına kız vermem! Oğlum yok! Hiç değilse damadım alp olsun, isterim. Üstüme varma yiğit! Senin hatırın için onların Aktopraklık'ta beraber olmasını affettim. İlişmeyeceğim. Hepsi bu kadar! Görmedin mi oğlun, sen Moğollarla çarpışırken kılını bile kıpırdatmadı. Böylesinden ne hayır gelir?

- Bilgi de kılıç kadar, hatta daha fazla kıymetlidir. Oğlumda bu var. Babalara sor, kocamışlara sor, inan.

- Aklımı karıştırma Alp. Ben, "Evet" demem. Aydoğmuş isterse gitsin oğluna. Senin yüzünden engel olmam. Yalnız başımı yumruklaya yumruklaya göçerim bu yerden.

Konuşma burada bitmişti. Aykaan Bacı çırpınıyordu. Tankut Alp ne diyeceğini bilemiyordu. O zaman Aydoğdu babasının ellerini tuttu:

- Beni götür baba, dedi.

- Bu kızcağız ne olacak?

- Elbette bir gün geri döneriz. Aykaan Bacı o zaman belki insafa gelir.

- Belki gelir oğlum!

Birden Aydoğmuş atıldı. Hiç umulmayan bir çeviklikle Tankut Alp'ın ellerini tuttu. Sonra Aydoğdu'ya döndü.

- Bırakma beni, dedi.

- Aydoğdu sevindi,

- Nasıl? Geliyor musun bizimle? diye sordu.

- Hayır! Anam istemedikçe olmaz! Onun iznini almadan asla evlenemem. Bekleyeceğim, hep bekleyeceğim.

Tankut Alp kızı elinden tutup Aykaan Bacı'nın yanına götürdü.

- Sen de sağlıkla yaşa bacım, dedi. Bu topraklar için çırpınanların kölesiyim ben!

Hepsi bu kadardı. Şimdi bir at üzerinde iki kişi Aktopraklık'tan uzaklaşıyordu.

Aktopraklık'tı burası. Atlılar gelmiş, atlılar geçmişti. Aykaan Bacı Ayhan Çavuş'una burada, "Hee!" demişti. Kocaman beyaz bir bez bırakmıştı Aktopraklık'a.

Gün gelir, belki Aykaan Bacı Aydoğdu'ya da "Hee!" derdi. Bilinmezdi.

Nitekim, bir gün Aydoğmuş gizlice uğramış Aktopraklık'a, beyaz bir yemeni bırakmıştı.

Bekleyecekti Aydoğmuş! Dünyada başkasına varmazdı.

Davut Ağa

DAVUT AĞA, Fatih Sultan Mehmet Han zamanında yaşamıştı. Fedakârdı, güçlüydü, sultanına çok sadıktı. Savaşlarda yaralanmış, yine yılmamıştı. Kahraman sayılıyordu.

Davut Ağa'nın Topkapı dışında bir çiftliği vardı. Çiftliğin yanında da bir köylünün tarlaları bulunuyordu. Çiftliğin bitişiğinden bir dere geçerdi. Derenin suyundan hem Davut Ağa, hem de köylü yararlanırdı.

Bir gün çiftliğin kâhyası Davut Ağa'nın yanına geldi:

- Ağam, dedi, derenin suyu azaldı. Bizim tarlaları bile sulayamıyoruz. Ne yapsak acaba?

Davut Ağa hiç düşünmedi:

- Köylüye giden suyu kesin. Derenin bütün suları bize aksın!

- Başüstüne Ağam!

Davut Ağa'nın tarlaları sulanmaya başladı. Ama, köylününkü kurak kaldı. Çaresizlik içinde kıvranan köylü Davut Ağa'nın karşısına çıktı:

- Ağa hazretleri, diye yalvardı, etme, eyleme; perişan oldum. Ekinlerim susuzluktan kurur, çoluk çocuğumu geçindiremem. Ne olur suyumu kesme!

- Olmaz! Sonra bizimkiler de kurur. Sen başının çaresine bak.

- Nasıl bakayım? Bunca yıl derenin suyunu yarı yarıya paylaştık. Senin yaptığın haksızlıktır. İnsafa sığmaz ağam!

- Çekil karşımdan! Ben Davut Ağa'yım. İstediğimi yaparım. Hangi taş kalınsa git kafanı ona vur!

Köylü boynunu bükerek uzaklaştı. Fakat uyuyamıyordu. Ne yapacağını bilemiyordu. Nihayet kadı aklına geldi. Davut Ağa'yı dava edecekti. Bu ülkede elbette hak, hukuk olmalıydı. Kadı da onu dinlemezse, çoluğunu çocuğunu alır, başka diyara göçerdi.

Kadıya çıktı, durumunu anlattı. Kadı inanmak istemedi, "Çağırın Davut Ağa'yı" dedi.

Davut Ağa iki kere çağırıldıktan sonra hiddetle kadının karşısına çıktı. Kadı sordu:

- Bu adamın dedikleri doğru mu?

- Doğru!

- Sende insaf yok mu? Nasıl olur da başkasının hakkına el uzatırsın?

- Ben uzatırım. Ben Davut Ağa'yım. Padişahım uğruna, Osmanlılık uğruna kan dökmüşüm, baş koymuşum! Şöhretim dünyaya yayılmış. Kimse bana karışmaz. Bu köylünün de canına okurum.

Kadının dudakları titremeye başladı. Kısa bir süre Davut Ağa'yı süzdü. Korkusundan bir kenara büzülmüş olan köylüye baktı.

- Ne haddine! dedi; bu adamın kılına bile dokunamazsın. Derhal suyun yarısını komşuna vereceksin. Üstelik zararını da ödeyeceksin!

- Asla! Metelik vermem. Senin sözünü de dinlemem! Ben Davut Ağa'yım! Kan dökmüşüm, ter dökmüşüm. Vız gelirsin bana.

O zaman kadı öylesine hiddetlendi ki, hemen ayağa kalktı, elini yumruk yapıp Davut Ağa'ya uzattı:

- Defol, diye bağırdı.

Davut Ağa'nın gözleri fal taşı gibi açıldı. Palabıyıkları titremeye başladı. Hiç düşünmeden kadıya bir tokat attı, kadı yere yığıldı. Davut Ağa da elini kolunu sallaya sallaya gitti.

***

Bu olay Fatih Sultan Mehmet Han'a aksetti. Fatih o kadar üzüldü ki, hiç düşünmeden:

- Davut Ağa'yı bulun, hesabını görün! dedi.

Davut Ağa'yı aramaya başladılar. Kendisine daha evvel haber gitmişti, saklanmıştı. Bulunamıyordu. Elbet, er geç ele geçecekti.

Davut Ağa'yı sevenler çare aradılar. Akıllarına Molla Güranî geldi. Fatih hocasını sever, sayardı. Molla Güranî'ye yalvardılar, Davut Ağa'yı idamdan kurtarmasını istediler.

Molla Güranî biraz düşündükten sonra Fatih Sultan Mehmet Han'ın huzuruna çıktı. İlk sözü:

- Haramdan perhiz eyle hünkâr, demek oldu.

- Buyur hocam! Ne istersin?

- Duydum ki, Davut Ağa'yı öldürtmek niyetindeymişsin!

- Evet hocam, yasalarımıza karşı gelmiş, kadıyı tokatlamış! Adaleti hiçe saymış. Böyle bir adamın yaşaması caiz midir? Davut Ağa değil, kim olursa olsun cezası ölümdür.

Molla Güranî biraz düşündü, sakalını sıvazladı. Kaşlarını çatarken:

- Doğru söylersin ama, yine de yanılırsın hünkâr, dedi.

- Neden hocam?

- Bir sual sormak isterim. İzin var mı?

- Sor hocam.

- Köylüye su verilmiş mi?

- Evet, Davut Ağa kaybolduktan sonra verilmiş.

- Demek, kadının hükmü yerine gelmiş! Bir de Davut Ağa, kadıya tokat attığı zaman kadı oturuyor muymuş? Yoksa ayakta mıymış?

Fatih Sultan Mehmet Han biraz düşündükten sonra cevap verdi:

- Bana söylediklerine göre kadı ayağa kalkmış, Davut Ağa'ya defol diye bağırmış. Niye soruyorsun hocam?

Molla Güranî gülümsüyordu. Rahatlamış gibi bir hali vardı. Hünkârı bir süre süzdü, elini göğsünde kavuşturdu:

- İşte burada yanıldın hünkâr, dedi, kadı ayakta olduğuna göre makamını terk etmiştir. O zaman bayağı bir insan sayılır, ona atılan tokat da alelade bir insana atılmış demektir. Bunun cezası da ölüm değildir.

- Ya nedir hocam?

- Bunun ne olması gerektiğini hünkârım bilir.

- Peki hocam, dediğin gibi olsun, Davut Ağa'yı öldürtmeyeceğim. Onu gizleyenleri bul, Davut Ağa'yı bana göndersinler. Cezasını ben vereyim.

***

Davut Ağa'yı buldular. Ağa titreye titreye padişahın karşısına çıktı. Diz çöktü, ellerini uzattı:

- Bağışla beni hünkârım, dedi, bir suç işledim. Cahillik yaptım. Bir daha tekrarlanmaz. Affedin!

Fatih yerinden kalktı, elinde kızılcık sopası vardı. Gözleri irileşmişti. Dudakları titrerken:

- Bire zalim, diye bağırdı, sen nasıl olur da başkasının hakkını yersin, nasıl olur da yasalara karşı gelirsin, nasıl olur da bir insanı tokatlarsın? Cezasını şimdi göreceksin! Kime güveniyorsun?

Fatih'in elindeki kızılcık sopası inip kalkmaya başladı. Sopanın her inişinde Davut Ağa, "Vur Hünkârım, eline sağlık" diye fısıldıyordu. Sonunda Ağa yere yığıldı. Fatih yine bağırdı:

- Kadı hazretlerinin elini öpeceksin. Yalvaracaksın! Bu sopayı da oturduğun yerin duvarına asacaksın!

El çırptı, kapının arkasında bekleyen Enderun ağalarına seslendi:

- Alın götürün bunu, yaralarını tımar edin. İyileşince de, gelsin, elimi öpsün!

***

Derler ki, Davut Ağa, Davut Paşa olduğu, hatta vezirliğe yükseldiği zaman bile o kızılcık sopasından hiç ayrılmamış, "Beni adam yapan, insanlığı öğreten bu sopadır!" dermiş.

Arz Odası

TOPKAPI SARAYI'nı gezenler bilirler ki, sarayın üç kapısı vardır:

Bab-ı Hümâyûn, Bab-ı Selam, Bab-ı Saadet. İşte bu üçüncü kapının arkasında Arz Odası denen bir bina bulunur. Zaten Bab-ı Saadet Enderun denen bir alana açılır. Orada çeşitli kasırlar, hazine, cami ve birçok bina vardır. Harem de bu alanın içindedir. Harem-i Hümâyûna elbette kimse giremez. Harem ağaları haremin amansız gözcüleridir.

Padişahlar birçok toplantıda olduğu gibi elçileri de Arz Odası'nda kabul ederlerdi: Dördüncü Murat da o gün Rus elçisini kabul edecekti. Geldi, tahtına oturdu. Sağında sadr-ı âzam, solunda da dış işleriyle görevli Reisü'l-küttap ayakta duruyordu.

Elçileri kapıcıbaşı ağa getirirdi. Dördüncü Murat seslendi:

- Bire Merzifonlu Kara Mustafa Ağa, getir bakalım elçiyi, ne söyleyecekse anlayalım!

Merzifonlu Kara Mustafa Ağa eğildi, geri geri Arz Odası'ndan çıktı. Dışarda bekleyen Rus elçisinin yanına gitti. Tercüman vasıtasıyla elçiye seslendi:

- Bak'a elçi efendi, hünkârın karşısında asla kafanı yukarı kaldırmıyacaksın. Üç kere eğildikten sonra padişahımızın önünde duracaksın. Saadetli hünkâr sana söz vermedikçe asla konuşmayacaksın! Şimdi düş önüme!

Tercüman da dahil yürüdüler, Arz Odası'na girdiler.

- Saadetli hünkârım, Rus elçisini getirdim!

- İznim olmuştur, yaklaşsın!

Elçi yürümeye başladı, fakat eğilmiyordu. Kapıcıbaşının gözleri faltaşı gibi açıldı. Hemen elçinin ensesinden yakaladı.

- Dur! dedi.

- Ne oldu Mustafa?

- Bu elçi huzurunuzda eğilmedi hünkârım! Ne yapmak gerek?

- Bana mı sorarsın? Gereğini yap!

Kapıcıbaşı Kara Mustafa Ağa, hiç düşünmedi, elçinin ensesine bir yumruk indirdi, elçi çöktü. Sonra elçiyi kaldırdı, bir yumruk daha indirdi, elçi yine çöktü, aynı işi üçüncü defa tekrarladı. Elçinin artık ayakta duracak hali kalmamıştı, belinden kavradı:

- Elçi üç kere eğildi padişahım! dedi.

- Öyle mi? İznim olmuştur! Konuşsun bakalım. Bizden ne ister?

Fakat ne yazık ki elçi konuşmadı..... Bayılmıştı.

Göç Destanı

ONA Kutludağ derlerdi. Büyük bir kaya parçasıydı. Uygurların birliğini, kardeşçe sevgisini, hatta özgürlüğünü sağlardı. Kutludağ sayesinde Uygurlar mutlu bir hayat yaşarlardı. Ayrıca yurtseverlik bu kayadan kaynaklanırdı.

Uygur ilinde Hulin adında bir dağ vardı. Tuğla ve Selenge adında iki ırmak bu dağdan çıkardı.

Bu iki ırmak arasındaki bir ağacın üstüne bir gece gökten mavi bir ışık düştü. Bu ışık kutsaldı, bir nurdu...

Kutsal ışık ağacın üstünde aylarca durdu, etrafı ışıl ışıl yaptı.

Ağacın gövdesi yavaş yavaş kabarıyor, insanı büyüleyen çok güzel sesler çıkarıyordu. Gittikçe bu sesler daha fazla arttı, mavi ışık daha çok parladı ve sonunda ağacın gövdesi yarılarak beş çadır belirdi. Her çadırda yeni doğmuş bir yavru yaşıyordu.

Bu yavrular da kutsaldı ve ağızlarındaki bir emzikle süt emiyorlardı.

Uygur halkı daha fazla mutlu oldular, sevinçlerinden ağladılar.

Yavrulara çok saygı gösterdiler. Hepsine ayrı ayrı adlar koydular. En küçüğün adı Buğu Tiğin idi. Onu kendilerine hükümdar yaptılar, tahta oturttular.

Buğu Han, ülkesini çok daha ileri götürdü. Çinlilerle yapılan her savaşı kazandı.

Böylece zaman akıp gitti. Buğu Han'ın soyundan birçok hükümdar gelip geçti. Sonunda Uygur tahtına yeni bir hükümdar oturdu.

Bu hükümdar rahatına düşkündü, savaş istemiyordu, üstelik bir Çin prensesine âşıktı. Onunla evlenmek en büyük emeliydi.

Prensesin adı Kiu-Lien idi. Çinliler prenseslerini bir şartla vereceklerini söylediler. Kutludağ'ı alıp götüreceklerdi. Prensesin sarayı da Hatun (Hulin) dağına kurulacaktı. Han Gali Tiğin hemen razı olmuştu. Ne çıkardı bir kaya parçası gitmekle, ne zararı olurdu? Sonunda Çin prensesi gelin geldi. Han çok sevinçliydi, fakat Uygur halkı buna hiç sevinmemişti.

Prensesin sarayı Hatun dağına kuruldu. Hatun (Hulin) dağının çevresinde Tanrı Dağı vardı. Tanrı Dağı'nın güneyinde de "Kutludağ" bulunuyordu.

Çinliler "Kutludağ"ı parçalamaya başladılar. Fakat Kutludağ güçlüydü. Kolay kolay teslim olmuyordu.

Çinli'ler ateş yakıp kayayı kızıştırdılar. Sonra sirke döküp zorla parçalayarak ülkelerine götürdüler.

Kutludağ, parça parça giderken Uygur halkı da ağlamaya başladı. Tanrılarından yardım istediler. Biliyorlardı, Türklerin varı yoğu, mutluluğu, bütün-

lüğü bu kayaya bağlıydı. Kutludağ olmazsa Türkler zayıflar ve yıkılırdı, birbirleriyle kavga ederlerdi.

Halkla birlikte hayvanlar bile dile gelip ağlamaya başladı.

Yedi gün sonra hakan öldü. Uygurlar hiç rahat ve huzur görmedi. Irmaklar kurudu, sular çekildi, topraklar yarıldı. Ekinler ürün vermez oldu.

Buğu Han'ın torunlarından başka birisi han olduysa da hiç işe yaramadı.

Ehli ve vahşi hayvanlar, çocuklar, kuşlar, kurumuş dere yatakları, yaşlılar, hatta gece karanlık ülkeyi aydınlatmaya çalışan ay bile "Göç! Göç! Göç!" diye bağırmaya başladı.

Çin prensesini ülkesine göndermişlerdi. Bu da hiçbir fayda sağlamamıştı. "Göç! Göç!" sesleri daha fazla yükselmişti. Çünkü tarlalar büsbütün kurumuş, içecek su bile kalmamıştı, ülke bir çöle dönmüştü...

Nihayet göç başladı! Nereye kadar? Bilmeden ilerlemişler, sonunda yeni bir yer bulmuşlardı. Burada yaşayabileceklerine inanmışlardı. Çünkü "Göç!" sesleri susmuştu.

Uygurlar bu yeni ülkede beş mahalle kurmuşlar, yeni ülkenin adına da Beş Balığ demişlerdi.

Kutludağ'ları yokmuş ama, bu sefer onu gönüllerinde yaşatıyorlarmış. Bu suretle toprakları bereketli oluyor, yurt sevgileri onları yeniden yüceltiyormuş. Hiç birbirleriyle çekişmiyor, sevgiyle kucaklaşıyorlarmış. Biliyorlarmış ki, gönüllerdeki Kutludağ günün birinde kaybolursa yaşamaları, mutlulukları, beraberlikleri uçup gidecekmiş.

Eskişehir'deki Er

RUHU şad olsun! Kurtuluş Savaşımız gazisiydi. Yedek subaylığımda komutanımdı. Karşısında saygıyla eğilirdim. Adı Sami Dumlu'ydu. O zaman yarbaydı. Bir de binbaşım Hadi Alp vardı. O da asil, vatan tutkusuyla yanan kumandanımdı. Önünde saygıyla eğilirdim.

İkinci Cihan Savaşı içindeydik. Güneyde bir kazada vatanî görevimi yapıyordum.

"Bu vatan hep yaşayacak!" demişti bana Sami Dumlu.

"Elbet komutanım!" diye cevap vermiştim.

"Bilir misin oğlum? O yaşadıkça, o var oldukça, o ruh içimizden hiç ayrılmadıkça, bize kim ne yaparsa yapsın dimdik ayakta dururuz."

"Evet" demiştim. "Kurtuluş Savaşı, Atamız bize hep rehber olacak!"

Üzüntülü bir günümüzdeydik. Çünkü vatanımızı çok seviyorduk, içinde yaşadığımız halde adeta bu toprakların hasretini çekiyorduk.

Almanlar Trakya'daki hududumuza dayanmışlar,

İngilizler ise Suriye hududunda bizi gözlüyorlardı. İlla Almanlarla savaşa girmemizi istiyorlardı. Ülke karanlığa bürünmüştü. Heyecanımız doruktaydı. Yokluk vardı. Ekmek vesikaylaydı. Bütün bu yokluklar içinde, tek bir şeyimiz vardı. İnancımız! Çünkü biz Mustafa Kemal'in evlatlarıydık. Onun ruhu içimizdeydi. "Ne Mutlu Türk'üm diyene!" demişti bize Mustafa Kemal!

Aziz komutanım Sami Dumlu, "Aklıma geldi oğlum" demişti, "sana anlatacağım. Bakalım nasıl bulacaksın? Acı, tatlı bir anımdır bu!" Ve anlatmaya başlamıştı:

Mustafa Kemal Ankara'ya yeni gelmişti. 1920 yılının başıydı. İngilizler Eskişehir'deydi. Anlaşma hükümlerine aykırı olarak adeta şehri işgal etmişlerdi. Mustafa Kemal bundan çok rahatsız oluyordu.

Ankara'da 20. Kolordu Komutanı olan Ali Fuat Paşa'yı çağırdı. Ziraat Okulu'nda Mustafa Kemal Paşa'nın karargâhı vardı. Fuat Paşa'ya, Eskişehir' den İngilizleri çıkartmasını söyledi.

Küçük bir birlikle yola çıkıldı. Zaten fazla kuvvetimiz de yoktu. Bir makineli tüfekle ben de katılmıştım bu birliğe.

Fuat Paşa şehre çok yakın bir tepenin arkasında yanımızdaki katırlara çuvaldız bastırmamızı, etrafı toza bulamamızı isteyip gitti.

Katırların çifteleri, kişnemeleri devam ederken tozlar da havalanıyordu.

Fuat Paşa, İngiliz kumandanına bir alayla geldiklerini, askeri zor zaptettiklerini, eğer Eskişehir'i terk etmezlerse dökülecek kanın sorumluluğunun

onlarda olacağını söylemiş. İngilizler, katır kişnemelerini, yükselen tozları da görünce razı olmuşlar, şehri terk edeceklerini bildirmişler.

Paşadan emir geldi, ben yanımda makinelim ve iki askerimle şehirden istasyona giden yolun başındaki bir eve girdim. Alt kattaki pencereyi kaldırdım, tül perdenin arkasına makinelimi yerleştirdim, beklemeye başladım. Bir olay çıkarsa önlemeye çalışacaktım. İngilizlerin bu kadar çabuk şehri boşaltacaklarını pek ummuyordum. Etrafta derin bir sessizlik vardı.

Bu sırada yolun başında bir Türk çavuşuyla bir asker gözüktü. Çavuş askere,

- Mehmet! dedi.

- Buyur komutanım!

- Bak, ilerde tren istasyonu var, İngilizler şehirden istasyona gitmek isterlerse ses çıkarmayacaksın, fakat istasyondan şehre girmek isterlerse asla yol vermeyeceksin. Anladın mı?

- Ölürüm de yol vermem komutanım! Beş kurşunum var, yeter de artar bile. Süngüm ne güne durur?

Er Mehmet selam verdi. Çavuş uzaklaştı. Ben tül perdenin arkasından bu konuşmayı dinlemiştim. Şimdi de er Mehmet'i süzüyordum. Çok yakındı bana, hemen önümdeydi. Kayışı olmadığı için iple tutturulan tüfeği omuzundaydı. Göğsü, bağrı açıktı. Ayağında çarıklar vardı. Dolakları sarkmıştı. Başına giyecek bir şey bulunamadığı için bir bez sarmıştı. Bir türkü tutturmuştu. Fakat gözleri parlıyordu, hep istasyona bakıyordu.

"Anam, anam! Of anam!
Sana sarılsam anam!
Oğlun askerde diye
Meraklanma, gül anam!"

O anda er Mehmet, bir abide gibi duruyordu biraz ilerimde. Onun pejmürde halinin hiç farkında değildim sanki. Gittikçe büyüyordu gözümde.

Şehirden istasyona doğru gidenler vardı. Mehmet bunlara hiç aldırmıyordu. Hatta gülümsüyordu. Matarasından bir yudum su içti. Sonra büsbütün dikleşti. Tüfeğini omuzundan indirdi. Yolun ortasına geçti.

İstasyon tarafından küçük bir İngiliz birliği geliyordu. Ayak sesleri çok yaklaşmıştı. Er Mehmet tüfeğini onlara doğru çevirdi, bağırdı:

- Dur!

Birlik durdu. Başlarındaki, zannederim çavuş olacak, öne geçti, bir şeyler söyledi. Mehmet elbette bu sözleri anlamadı. Yine bağırdı:

- Ülen! Sizi bana sayıyla mı verdiler? Dön geri, yakarım ha! Vurdum mu deviririm ha!

İngiliz çavuş yine bir şeyler söyledi:

- Konuşma daha fazla, geri dedim mi, geri! Silahıma anlat silahıma. Buna anlat, buna!

Süratle, süngüsünü taktı, yine silahını onlara çevirdi. O zaman İngiliz çavuş emir verdi, öndekiler çöktüler, ayaktakiler arkada olmak üzere silahlarını Mehmet'e doğrulttular.

Mehmet, bizim tül perde gerisinde kendisini gözetlediğimizi asla bilmiyordu. Hâlâ gülümsüyordu. Silahını parmağıyla okşayıp:

- Buna anlatın! Diyordu. Defolun! Yakarım ha!

Onlara doğru bir-iki adım da atmıştı.

İngiliz çavuş fotoğraf makinesini çıkardı. Mehmet'in süratle resmini çekti. Sonra bir emirle birliği ayağa kaldırıp marş marşla istasyona doğru koşmaya başladılar!

Mehmet şimdi tüfeğini omuzuna vurmuştu. Gözleri parlıyordu, yine türküsüne başlamıştı:

"Anam! Anam! Canım anam!
Tasalanma sen anam!
Biz ne güne dururuz?
Kurtulur vatan anam."

İngilizler Eskişehir'i boşalttılar! Fakat ben Mehmet'i bir daha görmedim. Görsem bağrıma basacaktım. Onu unutamadım. Aradan yirmi küsur yıl geçti, o benimle hâlâ beraber yaşıyor.

Zorba Başı

İSTANBUL, hatta bütün Osmanlı ülkesi tehlikeli günler yaşıyordu.

Zorbalar ayaklanmış, halk sinmiş, yağma ve rüşvet almış yürümüş, "İstemezük!" sesleri yükselmeye başlamıştı.

Genç padişah Dördüncü Murat, bir şey yapamamanın üzüntüsüyle odasında kıvranıyordu. Harem ağalarından biri titreyerek yanına sokuldu.

- Zorbalar yine ayak divanı isterler hükümdarım, dedi.

Topkapı Sarayı'nın dışından gelen sesler gittikçe daha fazla artıyordu!

"İstemezük! Defter ettiğimiz kişilerin kellesini isteriz. İlla Hafız Ahmet Paşayı ver, paralayalım. Recep Paşa sadrazam olsun."

Sanki karşısındaki harem ağasına, saygısızlık yapmış gibi bağırdı:

- Hayır, ayak divanına çıkmayacağım! Hafız Ahmet Paşa'yı teslim etmeyeceğim!

Sesler yine yükseliyordu.

"Musahip Musa Çelebi'yi de isteriz! Padişah hemen ayak divanına çıksın! Recep Paşa sadr-ı âzam olsun. Recep Paşa efendimizden gayrısı sadr-ı âzam olamaz!"

Ayak divanı dedikleri, padişahın sarayından çıkıp karşılarına geçmesi, onların isteklerini dinleyip yerine getireceğine dair söz vermesiydi.

Sultan Murad'ın aklına birden ağabeyi Sultan Osman geldi. O da direttiği için öldürülmüştü. Yeniçeri Ocağı'na sığınmış, fakat oradan alınıp Yedikule zindanına götürülmüş, boğulmuştu.

Padişah Genç Osman'ın bütün suçu rüşveti kaldırmak, memleketin işlerini düzeltmek istemesiydi.

Paranın ayarı bozulmuştu, vergi yükü sebebiyle çiftini bozan köylü asi olmuştu. Kadı ve naipler halkı soymaya başlamışlardı. Dış ve iç hazineler bomboş kalmıştı.

Dördüncü Murat, karşısındaki harem ağasına "Git!" dedi. "Beni yalnız bırak." Sonra odada dolaşmaya başladı. Yine geçmişi düşünüyordu. Kendisi ilk yıllar hiç bir şey yapmamıştı. Bütün idare anası Kösem Sultan ile Kızlar Ağası Mustafa Ağa'nın eline geçmişti. İran'la harp başlamıştı. Vezir-i Âzam Hafız Ahmet Paşa'nın gayretiyle daha kötü durumların önüne geçilebilmişti. Recep Paşa, Hafız Ahmet Paşa'nın sadr-ı âzamlığına tahammül edemediği için sipahileri ve yeniçerileri At Meydanı'nda toplayıp onyedi kişinin öldürülmesini istemişti. Bunların arasında Şeyhülislam Yahya Efendi, Sadr-ı Âzam Hafız Ahmet Paşa, Defterdar Mustafa Paşa, Yeniçeri

Ağası Hasan Hanife ve Musahip Musa Çelebi de vardı. Nihayet o vakit Babüssaade önüne kurulan tahta çıkıp sormuştu:

- Nedir kullarım muradınız? Dağılın!

Asiler sanki duymamış gibi hep birden bağırmışlardı:

- Fazla laf istemezük! Defter ettiğimiz onyedi kişiyi, illa Hafız Paşa ile Musa Çelebi'yi ver , paralayalım.

Onlara laf anlatamamıştı. Üzerlerine yürümek istemişti. Bunu da yapamamıştı. Boynu eğik içeri girerken kocamış bir gazi, ülkesi için içi titreyen bir eroğlu er yanına sokulmuş,

"Sabır gerek hükümdarım" demişti. "Sen her işin uhdesinden gelirsin. Şimdi istediklerini ver, sonra yavaş yavaş onları ez, işlerini bitir. Beni dahi isterlerse ver! Şu an başka çare yoktur. Karşı korsan bu devlet çöker! Mertlik değildir!"

Evet, ayak diremek dinmemişti. Dışarıdakiler bir türlü vazgeçmemişlerdi.

İstediklerinin yerine getirilmesinde kararlıydılar.

Sultan Murat yanında birden bir ayak sesi duydu. Başını kaldırdı, Hafız Ahmet Paşa'yı karşısında gördü:

- Ahmet! Ne işin var senin burada? Saklan demedim mi?

Ahmet Paşa sakindi, hatta gülümsüyordu:

- Hünkârım, dedi, Hafız gibi bin kulun yoluna feda olsun. Gam çekme. Ağabeyin Sultan Osman'ı

düşün. Onun korkunç akibetine uğrama. Bundan dolayı ver beni onlara! Yalnız senden ricam şudur ki, sen beni öldürme, bırak bu reziller şehit etsin.

- Olmaz Ahmet, olmaz!

- Olur hünkârım olur! Şimdilik başka çare yoktur.

O sırada asileri kışkırtan, saltanat hırsıyla yanan Topal Recep Paşa yanlarına sokuldu:

- Hafız Ahmet Paşa doğru söyler, dedi. Yalnız ne olur ne olmaz mübarek bedeninize de bir zarar gelebilir! Bu yüzden dışarı çıkmadan evvel abdest alınız!

Yine boyun eğdi, Bab-ı Saade'nin önüne kurulan tahta ikinci defa oturdu. Gözlerinin önünde Hafız Paşa'nın parçalanmasını seyretti. Yanaklarına doğru yaşlar boşandı. Sadece,

- Dilekleriniz yerine gelecek! dedi.

İçeri girince de Topal Recep Paşa'ya mührü verip onu Hafız Ahmet Paşa'nın yerine sadr-ı âzam yaptı. Recep Paşa sevinçle giderken arkasından fısıldadı:

- Ulu Tanrım bana kudret verirse, sizlerden intikam almak nice olur görürsünüz!

Kulaklarında hep kocamış gazinin sözleri çınlıyordu.

"Sabret hünkârım!"

Elbet sabredecekti. Onları teker teker ezecekti. Asla aman vermeyecekti. Bu devlet kurtulmalıydı. Bu devlet parçalanamazdı. Bu devlet sahtekârların, hırsızların eline bırakılamazdı...

***

1632 yılının Mayıs ayının onsekizinci günüydü. Dördüncü Murat, Topkapı Sarayı'nın ön bahçesinde dolaşıyordu. Bir eli hançerindeydi, bu sefer gülümsüyordu. Dışarda mehter takımı çalıyordu. Vezirler divanda toplanıyordu:

Hünkâr, arkasında duran Bostancı başı Duçe Mehmet Ağa'ya seslendi:

- Bana Topal Recep Paşa'yı çağırın. Tiz gelsin!

- Baş üstüne hünkârım.

İşte beklediği gün gelmişti. Hepsini teker teker ezmişti. Çok azı kurtulmuştu. Annesi Kösem Sultan'ı uzaklaştırmıştı. İş bilir, namuslu, vatan tutkusuyla yanan kişileri iş başına getirmişti.

Birden bir hışırtı duydu. Recep Paşa hafifçe topallayarak karşısında durdu. Sonra etek öpmek için eğildi:

- Beni emretmişsiniz saadetlü hünkârım!

- Doğrul, daha yaklaş Topal zorba başı!

- Aman sultanım! Hâşâ padişahım! Vallahi, billahi padişahımın rızasından gayri benim zerre kadar iş yapmışlığım yoktur.

Şimdi Recep Paşa titriyordu. Hünkâr ona ilk defa zorba-başı demişti. Akıbeti karanlıktı. Dayanacağı bir güç de kalmamıştı.

Halbuki Dördüncü Murat ona kinle bakıyordu. Dudaklarında acı bir gülümseme vardı. Bu sefer bağırdı:

- Bire kâfir abdest al! Öteki dünyaya cenabet gitmeyesin!

Recep Paşa yere kapandı. "Merhamet, merhamet!" diye inliyordu. Sultan ondan vebalıymış gibi hemen uzaklaştı. Sonra seslendi:

- Tiz bu hainin işini bitirin!

Recep Paşa'yı sürükleye sürükleye götürdüler...

Türkler

BİLGE KAĞAN, Orhon anıtlarında şöyle demişti:
"Türk titre ve kendine dön!.."

Bu sözün derin ve sarsılmaz anlamını sizlerin güçlü sezişine bırakırım.

Ayrıca Bilge Kağan aynı anıtlarda ulusuna şöyle seslenmişti:

"Ben, Türk Bilge Kağan; ey milletim, sözlerimi iyi dinle.

İlerde gün doğusuna, güneyde gün ortasına, batıda gün batısına, kuzeyde gece ortasına kadar bütün uluslar artık bana tabidir. Şimdiki gibi kargaşalık olmaksızın Türk hakanları Ötügen'de otururlarsa Türk yurdunda sıkıntı olmaz. Ben Ötügen'de yurdu idare ettim. Çinlilerin altınına, gümüşüne, ipeğine, değerli hediyelerine, tatlı sözlerine kanmadım. Bunlara kapılan Türklerin Çin boyunduruğuna girdiğini, hatta öldüğünü unutmadım. Tanrı yardım etti; dağılmış ulusumu topladım, fakir halkımı zengin ettim. Azalmış milletimi

çoğalttım. Atalarım Bumin Kağana ve İstemi Kağana layık bir evlat olmaya çalıştım."

Bilge Kağan'ın bu değerli sözlerini daima hatırımızda tutarak kendi kendimize şu sualleri soralım:

Selçuklular Anadolu'ya neden geldi, evvela İznik'i sonra Konya'yı kendilerine merkez yapıp nasıl yerleşti? Bu gücü nereden buldu?

Bunları anlatabilmemiz için evvela Türk'ün törelerinden, yaşayışından, sanat ve kültüründen söz etmemiz gerekecek!

Eski Türklerde akrabalık ana tarafından gelirdi. Bu yüzden Türklerde kadının yeri çok yüksekti. Kadın asla gizlenmez, örtülere bürünmezdi. Kadının ailedeki hukuku erkekle eşitti. Hatta ilk zamanlar bir erkek ancak bir kadın alabilirdi. Devlet idaresinde de bu böyle idi. Buyruklara hakanla beraber hatun da imza atardı. Hakan elçileri eşiyle beraber kabul ederdi. Kadın erkeğin her yönünden yardımcısı, desteği ve kuvvet kaynağıydı.

Kadının kocasının yardımcısı ve ayrılmaz bir parçası olduğunu biz Dede Korkut'un bir masalından gayet canlı olarak görüyoruz.

Oğuz Destanı'nın bir devamı sanılan, sonradan bazı değişikliğe uğramasına rağmen Dede Korkut masallarındaki Deli Dumrul'un hikâyesi ne kadar renklidir. Sizlere bu hikâyeyi, birçok yerlerini özetleyerek anlatacağım:

"... Oğuz'da Duka Koca Oğlu Dumrul dirler bir er var idi. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmış idi.

Kiçeninden otuzüç akça, kiçmiyeninden döğe döğe kırk akçe alur idi. Bunu niçin böyle ider idi? Anun içün ki, menden delü, menden güçlü er var mıdur ki menüm ile savaşa dir idi!"

Bir gün köprünün yanına bir oba konmuş; obadaki bir yiğit ölmüş. Yakınları ağlamaya başlamışlar. Deli Dumrul bu bağırtılara çok kızmış; sebebini öğrenince de yiğidi kimin öldürdüğünü sormuş:

"Vallahi biğ yigit" demişler, "Allah Ta'aladan buyruk aldı, al kanatlu Azrail ol yigidün canın aldı."

Deli Dumrul yine kızmış:

"Mere Azrail didüğünüz ne kişidir kim adamın canın alur? Ya kadir Allah birlügün, varlığun hakkı-yiçün, Azraili menüm gözüme göstergil, savaşayım, çekişeyim, düvişeyim, yahşi yigüdün canın kurtarayım; bir dahi yahşi yigüdün canın almaya" demiş.

Tanrı, onun bu sözünden hoşlanmamış. Azrail'i çağırıp Dumrul'un da canını almasını söylemiş. Deli Dumrul kırk yiğidiyle yiyip içerken Azrail gelmiş, kimseye gözükmeden Deli'nin karşısına dikilmiş. Dumrul şaşırmış, gözleri kararmış.

Burada sözü yine Dede Korkut'a bırakalım. Bakınız nasıl anlatıyor:

"Dumrul Azrail'e aydur:

Mere ne heybetli kocasın.
Kapuçılar seni görmedi,
Çavuşlar seni tuymadı mı?
Menüm görür gözlerim görmez oldı.

Tutar ellerim tutmaz oldı.
Ağzım için buz kibi,
Sünüklerim tuz kibi oldu."

dedi. Böyle digeç Azrailin aciği tutdı, aydur:

"Mere delü kavat öğınür idün, dir-idün:

Al kanatlı Azrail menüm elime girse öldürey-idüm, yahşi yiğidin canın anun elinden kurtaray-idüm. İmdi mere delü geldüm ki, senün canın alam; virur misin yoksa menüm ile cenk ider misin?" dedi.

Deli Dumrul aydur:

"Mere Azrail men seni gin yerde isterdüm, tar yerde eyü elime girdin. Men seni öldüreyim, yahşi yiğidün canın kurtarayım" dedi.

Kara kılıcın sıyırdı, eline aldı, Azraile çalmağa hamle kıldı. Azrail gögerçin oldı, uçdı. Deli Dumrul aydur:

"Azrailün gözini öyle korkuttum ki gin kapuyı kodı, tar bacadan kaçtı."

Deli Dumrul Azrail'i yakalamak için eline doğanını alıp atına binmiş, peşine düşmüş, fakat yakalayamamış. Evine dönerken Azrail atına görünmüş. At ürküp Dumrul'u yere vurmuş. Azrail de onun göğsüne basmış.

Bakın burasını Dede Korkut nasıl anlatıyor:

"Mere Azrail aman!
Tanrının birliğine yokdur güman.
Men seni böyle bilmez idüm.
Ogrılayın can aldığın tuymaz idüm.
Ne söyledüm bilmedüm

Biyliğe usanmadum, yigitliğe toymadum.
Canım alma Azrail meded."

O zaman Azrail,

"Mere delü kavat", demiş, "bana ne yalvarırsın; Allah taalaya yalvar, menüm elimde ne var?"
"Ya pes can viren, can alan Allah mıdır?"
"Beli odur."
"Ya sen ne eylemeklü kadasın; sen aradan çekgil, men Allah ile haberleşeyim."

Deli Dumrul burada soylamış, görelim hanum ne söylemiş:

"Yüceler yücesin
Kimse bilmez nicesin
Görklü Tanrı
Baki kalan settar Tanrı
Menum canum alur olsan sen algıl
Azraile almaga komagıl."

Tanrı burada Dumrul'un sözünden hoşlanmış, Azrail'e, "Dumrul canı yerine can bulsun, onun canı azad olsun" demiş.

Azrail Tanrı'nın bu arzusunu Dumrul'a söyleyince Deli, *"Men nice can bulayım" demiş, "meğer bir koca babam, bir karı anam var, gel gidelüm, ikisinden bir bolayki canın vire, algıl, menüm canumı kogel."*

Deli Dumrul'un evvela babasının yanına varmışlar, Deli Dumrul olanı biteni anlatmış:

"Baba senden can dilerem verür misin? Yoksa oğul Deli Dumrul diyü ağlar mısın?" diye sormuş. Babası cevap vermiş:

"Oğul oğul, ay oğul!
Canım parası oğul!
Karşu yatan kara tağum gerek ise
Söyle gelsün Azrail'in yaylası olsun.
Sovuk sovuk bınarların gerek ise
Ana işit olsun.
Tavla tavla şahbaz atlarum gerek ise
Ana binit olsun
Altın, gümüş, pul gerek ise
Ana harclık olsun
Dünya şirin can aziz,
Canumı kıyabilmem bellü bilgil
Menden aziz menden sevgülü anandur
Oğul anana var."

Böylece babadan yüz bulamayınca anaya gitmişler. Deli Dumrul başından geçenleri anlatmış.

"Canun mana virür misin?
Yoksa oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın?
Acı tırnak ağ yüzüne çalar mısın?
Kargu kibi kara saçun yolar mısın ana?" demiş.

Anası burada soylamış, görelim hanum ne soylamış:

"Oğul oğul, ay oğul!
Tokuz ay tar karnumda götürdüğüm oğul!
Tolma bişiklerle beledüğüm oğul!
Tolap tolap ağ südümi emzirdüğüm oğul!
Sası dinlü kâfir elinde tutsak ola-y-idün oğul
Altun akça güçine saluban seni kurtara-y-idüm oğul

Yaman yire varmışsın, vara bilemem.
Dünya şirin can aziz
Canumı kıyabilmem bellü bilgil."

O zaman Azrail yapacak başka bir şey kalmadığından Dumrul'un tekrar canını almaya kalkmış.

Dumrul:

"Aman" demiş, "hasretim vardır buluşacağım."

Bu sefer Azrail büsbütün kızmış, hiddetle sormuş:

"Mere delü hasretin kimdür?"

"Yad kızı halâlum var, andan menüm iki oğlancuğum var, amanatum var ısmarlaram anlara, andan sonra menüm canum alasın."

Dumrul atını sürmüş, helâlinin yanına gelmiş. Karısına olanı biteni anlatmaya başlamış:

"Bilür misin neler oldu?
Gökyüzünden al kanatlı Azrail uçup geldi.
Ağça menüm göksümi basup kondı.
Tatlu menüm canumu alur oldı.
Babama vire dedüm can virmedi
Anama vardım can virmedi
İmdi gözün kimi tutar-ise
Könlün kime sever-ise
Sen ana vargel
İki oğlancugı öksüz koma gel."

Avrat burada soylamış, görelüm hanum ne soylamış:

"Ne dersin, ne soylarsın?
Göz açuban gördüğüm,
Könül verüp sevdüğüm,
Koç yiğidim, şah yiğidüm
Tatlu damağ verüp sorişdüğüm,
Bir yasdukda baş koyup emişdiğüm
Karşu yatan kara tağları
Senden sonra men neylerem?
Yaylar olsa menüm gorum olsun
Senden sonra bir yigidi
Sürüp varsam, bile yatsam
Ala yılan olup meni soksun
Senün ol muhannet anan baban
Bir candan ne var ki sana kıyamamışlar?
Arş tanığ olsun, kürsi tanığ olsun,
Yer tanığ olsun, gök tanığ olsun
Kadir Tanrı tanığ olsun,
Menüm canum senün canuna kurban olsun."

Azrail bu sefer hatunun canını almaya kalkışınca Deli Dumrul dayanamamış, Allah'a yalvarmış:

"Alır isen ikimüzün canın bile algel, kor isen ikimüzün canun bile kogel" demiş.

Bu sefer Tanrı her ikisinin de canını bağışlamış!

Deli Dumrul yüzkırk yıl daha yoldaşıyla yaş yaşamış.

Türk kadının bu fedakârlığını masalların, destanların dışında, yakın tarihimizde İstiklal savaşımızda bile görüyoruz. Anadolu bozkırlarında inleyen kağnı

sesleri hâlâ kulaklarımızda çınlamaktadır. Türk kadını kucağına ve omuzuna çocuğunu almış, kağnısına mermileri yüklemiş, dağ, ova, sıcak, soğuk demeden erkeğinin ateşle yuğrulduğu hatlara girerek ona cephane yetiştirmiştir. Bu asil ve göz yaşartıcı tabloyu hiçbir millette görmemize imkân yoktur.

Eski Türklerde kadının rolünü bir nebze böylece anlattıktan sonra Türkün diğer özelliklerinden de bahsetmek isterim.

Eski Türklerde kişiler hukukça eşittir, asla sınıf ayrılıkları olmadığı gibi hürler ve esirler diye kişiyi iki zümreye bölen bir sosyal hayat da yoktu. Devlet hizmetine giren her Türk aile çıkarlarından ziyade devletin menfaatini gözetirdi.

Töreleri renkli, yapıcı ve ilerleyiciydi. Mesela Oğuz erkekleri saç uzatırlar, sakal ve bıyık keserlerdi. Siyah elbise giymezler, beyazı uğurlu sayarlardı. Mezarlarının üzerindeki toprağı kubbe şeklinde yığarlardı. Şehirler kurmuş, bu şehirlerin etrafını surlarla çevirmişlerdi.

Son araştırmalara göre Oğuz Türklerinin VII. yüzyılda 10 şehirleri, XI. yüzyılda 24 şehir ve 13 kervansarayları olduğu tespit edilmiştir.

XIII. yüzyılda ise Oğuzların 4 şehri ve 2 kervansarayı olduğu görülmüştür ki, bu azalışın sebebi Moğol akınları dolayısıyla büyük göçün başlamasından ileri gelmektedir.

Oğuz şehirlerinin "Sır Derya" üzerinde veya Aral Gölü civarında bulunduğu muhakkaktır. Esasen Oğuz Türklerinin ülkesi Aral Gölü'nün kuzeyi ile

Hazer Denizi arasına düşmekte idi. Bu gün buralara "Kazakistan" denmektedir.

Türkler'in sulama kanalları ve su tesisleri de vardı. Son yapılan kazılarda hayretle görülmüştür ki Otrar Ovası ağ gibi kanallarla örülmüştür.

Şehirler, çok işlek kervansaraylarla birbirlerine bağlı idi.

Türklerin devlet teşkilatı ise şöyle idi:

İlk devirlerde devlet şekli "il" idi. İl bir siyasi topluluk, siyasi birliktir. Aşiretlerden meydana gelirdi. Serbest aşiretler hemen hemen yok gibiydi.

İl sulh demekti, aşiretler arasındaki savaşı önlerdi. Esasen savaşlarda galip veya mağlup hangi taraf sulh dilerse, hemen kabul olunurdu.

Burada şunu aydınlatmak isterim ki Türkler batılıların iddia ettiklerinin aksine sulhü seven, sulh taraftarı bir milletti, asla kavgacı ve kan dökücü değildi. Birtakım jeopolitik ve sosyal sebepler onları savaşa zorlamış olsa bile aman dileyene, yardım isteyene ellerini uzatmaktan asla çekinmezlerdi.

Türklerde "İl=Devlet"in başındaki hükümdara yabgu, denirdi. Yabgulardan sonra devletin en ileri gelen kişisi sü-başı idi. Bu makam bir nevi başkumandanlıktı. Daha sonra kül-erkin, tarhan unvanlarını taşıyan kişiler vardı.

Oğuzlarda 24 boyun her birinin başındakine "bey" adı verilirdi. Beylik babadan oğula veya kardeşe geçerdi.

Bazen birçok iller veya yabancı uluslar bir idare altında toplanırdı. O zaman bu idarenin başındaki-

ne "Hakan" denirdi. Hakanın eşine "Türkân", veliahta da "Tekin" adı verilirdi.

Hakanlığın üzerinde de "İlhanlık" vardı. İlhanlığın işleri kurultayda kararlaştırıldı. Hakan 9 tuğ sahibiydi. Tuğların rengi turuncuydu. Sancakların ucuna kurt başı takılırdı.

Türkler; "Ana, Avrat, At" demiş, bu üç varlığa aşırı kıymet vermiş, bunları manen de değerlendirmiştir. Bu itibarla Türkler atsız yapamazdı. Orduların esas temelini suvari kuvvetleri teşkil ederdi. Erkekleri sefere davet için hükümdarın gönderdiği oklar, bey çadırı direklerine asılırdı.

Her kabilenin savaş alanındaki yeri belli olduğundan, ordu hemen hazır duruma geçmiş olurdu. Türkler kılıç, ok, mızrak ve kalkan kullanmakta pek usta idiler. Ordudan kaçmak ve itaatsizlik en büyük suç sayılırdı. Cezası da o nisbette ağır olurdu. Kutadgu Bilig'den öğrendiğimize göre Türk askerlerinin özel defterleri vardı, buraya aldıkları ücretler yazıldığı gibi, kocayınca da kendilerine maaş bağlanırdı. Böyle bir teşkilatı bu gün dahi güçlükle yürütebildiğimiz nazara alınacak olursa, Türkün ileri bir medenî seviyede bulunduğunu kolaylıkla iddia etmek mümkündür. Türkler ayrıca ipekli mendil kullanır, elbiselerini ütülerlerdi.

Türkler İslam dinini kabul ettikten sonra bir süre öz yapısını unutmamıştır. Kaşgarlı Mahmut *Divanü Lügati't-Türk* adlı eserinde şöyle sesleniyor:

"Tanrının devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinden göklerin bütün teğrelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm.

Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı, dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi; onları herkese üstün eyledi; kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı, onlardan yana olanı aziz kıldı. Ve Türkler yüzünden onları her dileklerine eriştirdi; bu kimseleri kötülerin şerrinden korudu. Aklı olana düşen şey, Türklerin tuttuğu yolu tutmak oldu. Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü almak için Türklerin dilleriyle konuşmaktan başka yol yoktur. Bir kimse kendi birliğinden ayrılıp da Türklere sığınacak olursa o birliğin korkusundan kurtulur!"

Nitekim Kaşgarlı Mahmut bu paha biçilmez Türk lugatını devrin halifesine sunmuş, Türkçenin Arapçadan aşağı olmadığını, Türkçeyi öğrenirse Türkleri daha iyi anlayacağını, bu suretle Türklerin korumasıyla rahat yaşayabileceğini anlatmak istemiştir. Kaşgarlı Mahmut diyor ki;

"Ben Türklerin en uz dillisi, en çok anlatanı, akılca en incesi, soyca en köklüsü, en iyi kargı kullananı olduğum halde Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız boylarının dillerini kafiyelerini belleyerek faydalandım; şöyle ki, bende onlardan her boyun dili, en iyi yolda yerleşmiştir. Ben onları en iyi şekilde sıralamış, en iyi düzenle düzenlemişimdir."

Bu eserin gayet acıklı bir hikâyesi vardır; *Divanü Lugati't-Türk* zamanla unutuldu, hatta kayboldu.

Kitab miladî 1072 yılında yazıldığına göre ikiyüz yıl sonra Şam'da Mehmet isimli bir zat Mahmut'un yazma nüshasından bir kopya çekmiş. Fakat asıl nüsha da, kopyası da kaybolup gitmiş...

Meşrutiyetin ilk yıllarında bir gün bir kadın Sahaflar Çarşısı'nda kitapçı Burhan Efendi'ye satmak üzere bir kitap vermiş. Burhan Efendi, bunu Maarif Nezaretine götürüp 30 lira istemiş. Nezaret pahalı bulup kitabı almamış. Bu sefer Burhan Efendi Ali Emîrî'ye gitmiş; Emîrî 30 lirayı verdiği gibi kitapçıya da 3 lira komisyon ödemiş. Ancak bundan sonra bütün ısrarlara rağmen kitabı kimseye göstermeyen Ali Emîrî, Talat Paşa'ya karşı koymayarak, kitabın basılmasına izin vermiş! Bu suretle Şamlı Mehmet'in kopya ettiği Divan gün ışığına çıkabilmiş.

Acıdır, öyle sanıyorum ki, biz Türkler, ekserimiz, Türk'ü bilmiyoruz. Türkün zararlı hoşgörüsü, biraz da unutkanlığı hatta yersiz kendisinden uzaklaşması; doğuştan getirdiklerini bir an gelip silmiş, kendisine kendisini kaybettirmiştir:

"Türk titre ve kendine dön!.." sözüne bir kere daha hak veriyoruz. Bilge Kağan Türk'ü iyi tanıyordu; asırlar evvel dahi ileriyi gayet iyi görüyordu.

Şimdi de biraz Oğuz destanından bahsetmek istiyorum:

Bilirsiniz Oğuz, Teoman'ın oğluydu. Teoman Yabgu'nun yerine Doğu Hunlarının başına geçmiş, büyük Türk devletini kurmuştu. Osmanlılar hariç bütün Türk devletleri içinde en uzun ömürlüsü bu Hun devleti olmuştur. (436 yıl)

Oğuz'a "Tanrı Kut Mete" de de derlerdi. Mete öldüğü zaman imparatorluğu Çin'in kuzeyinden Kore'den başlayıp Hazar denizinin kuzeyine kadar uzanıyordu. Ötüken; Baykal gölü, daha batıda Balkaş gölü, Kaşgar, Taşkent bu devletin hudutları içinde kalıyordu.

Yüz yıllar sonra Anadolu'da yerleşen Selçuklularla Osmanlıların, Oğuzların birer kolu olduğu bir gerçektir.

Bir gün Aykağan bir erkek çocuk doğurdu. Çocuk kara saçlı, elâ gözlü, kara kaşlı, kırmızı ağızlı idi. Yalnız bir kere ana sütü emdi. Hemen konuşmaya başladı, çiğ et ve şarap istedi. Kırk günde büyüdü ve yürüdü. Ata bindi, geyik avına çıktı. Günlerden, gecelerden sonra bir yiğit oldu.

Oğuz Kağan denen bu bahadır bir gün Tanrıya yakarırken birden etrafı karardı. Gökten bir ışık düştü, ışığın içinde bir kız vardı. Kız o kadar güzeldi ki, gülünce mavi gök güler, ağlayınca mavi gök ağlardı.

Oğuz Kağan kızı sevdi, aldı. Ondan Gün, Ay ve Yıldız isimli üç erkek çocuğu oldu.

Oğuz Kağan yine bir gün ava gitmişti. Bir göl kenarında bir ağacın kovuğunda oturmakta olan başka bir kız gördü. Kızın saçları ırmağın akışına, dişleri inciye benziyordu. Gözleri gökten de maviydi. Oğuz'un bu kızdan da Gök, Dağ, Deniz adında üç erkek çocuğu oldu.

Oğuz Kağan bir gün sefere çıkmıştı. Tanyeri ağarırken (alasabah) çadırına güneş gibi bir ışık girdi. Işığın içinden gök yeleli bir erkek kurt çıktı:

"Ey Oğuz" dedi, "bundan sonra ben önünde yürüyeceğim..."

Oğuz ona uydu; bütün ordu bu gök yeleli kurdun peşine düştü.

Nice günlerden sonra kurt durdu. Burada "İtil" denen bir ırmak vardı. Irmağın yanında savaş başladı, düşman yenildi.

Gök yeleli, gök tüylü erkek kurt Oğuzlara hep yol gösterdi ve Oğuzlar da hep kazandı.

Oğuz Kağan'ın "Uluğ Türk" denen bir veziri vardı. Bir gece rüyasında bir altın yay ve üç gümüş ok görmüştü. Altın yay, gün doğusundan gün batısına doğru uzanıyor, üç ok ise kuzeye gidiyordu. Vezir:

"Kağan'ım" dedi, "hayat sana hayırlı olsun, Gök Tanrı düşümde gördüğümü yerine getirsin!"

Bunun üzerine Oğuz, oğullarını çağırdı:

"Kocadım" dedi, "kuvvetim kalmadı. Gün, Ay, Yıldız doğuya; Gök, Dağ, Deniz batıya varsın. Av avlasınlar."

Oğullar hemen yola çıktılar. Gün, Ay, Yıldız bir altın yay; Gök, Dağ ve Deniz ise üç gümüş ok buldular. Babalarına getirdilert. Oğuz Kağan yayı üç parça etti.

"Ey büyük kardeşler" dedi, "bu yay sizin olsun. Ey küçük kardeşler oklar da sizin olsun."

Sonra ulu kurultayı topladı, halkı da çağırdı ve Oğuz Kağan yurdunu oğullarına pay etti.

"Ey oğullar, ben çok yoruldum, çok savaş yaptım. Düşmanlarımı ağlattım, dostlarımı güldürdüm. Gök Tanrıya borcumu ödedim. Size de yurdumu veriyorum."

İşte Oğuz destanının özeti budur. Oğuz Türkleri, 24 boydan meydana gelmiştir. Bu yirmidört boy evvela iki gruba ayrılır. Bozoklar (yani altın yayı alan oğullar), Üçoklar (yani üç oku alan oğullar).

Bozoklar Günhan, Ayhan, Yıldızhan'a; Üçoklar ise Gökhan, Dağhan ve Denizhan'a bölünür.

Kayılar yani Osmanlılar Bozokların Günhan kolundandır. Selçuklular ise Üçokların Denizhan kolunun Kınıklar boyundadır. Fakat hakanların yurtlarını oğullarına bölüşü zaman zaman zararlı olmuş, diğer kardeşler ağabeylerini tanımamış, kanlar akmış, Türk birliği sarsılmıştır.

Türkler ekonomik hayata da değer verirlerdi. Ağaç ve orman sevgisi Türklerde pek üstündü. Tarımla uğraşırlar, hayvan beslerlerdi. Türklerin en çok işledikleri maden demirdi. Kılıç, kalkan, tarım aletleri yaparlardı. Dericilikte de ileri gitmişlerdi.

Küpe, yüzük, eğer takımları, madenî aynalar yaparlar, kitapları yaldızlamasını, resimlerle süslemesini iyi bilirlerdi.

Uygurlar gayet güzel mabetler, binalar inşa etmişlerdir. Mabetlerinin duvarlarını resim ve yazılarla değerlendirmişlerdir.

Savaş esnasında dahi san'at ve ticaret erbabına katiyen dokunmamışlardır. Devletler arasında ticarî temaslara vasıta olmuşlar, hatta Batı Göktürkleri Çin ile Bizans arasındaki ticarî ilişkileri kendi tekellerine almak için çalışmışlardı.

Ayrıca Türkler şairler, yazarlar yetiştirirler çocuklarını okullarda okuturlar, genel kütüphaneler kurarlardı.

Türkler çok alfabe değiştirmişlerdir. İlk devirlerde Çin yazısı kullanmış olmaları kuvvetle tahmin edilebilir. Bugün elimizde en eski Türk yazısı Yenisey ve Orhun Abidelerinde kullanılan yazıdır. Orhun yazısı milattan sonra sekizinci yüzyılın ortalarında yavaş yavaş kalkmış, yerini Uygur alfabesi almıştır. Uygur alfabesi İran yolu ile Nasturi rahipleri tarafından getirilmiştir. Türk dilini anlatmaya elverişli olmamakla beraber Türkler arasında çabuk yayılmıştır.

Türk şairlerine Kırgızlar "Baksı", Altay Türkleri "Kam", Oğuzlar ise "Ozan" derlerdi. Şairler aynı zamanda rakkaslık, sihirbazlık, hekimlik yapar, musikiyle uğraşırlardı.

Ozanlar kopuz çalıp ölülere ağıt (Sağu) okurlar, kahramanlık destanları söylerlerdi. Türk şiirinde vezin, hece vezni idi. Çünkü hece Türk diline en uygun bir vezin tarzıydı.

Türklerin musikisi asla notasız değildi. Uygurlarda "Ayalgu" denen bir musiki yazısı olduğunu biliyoruz. Çalgı çalan, öğrenmediği bir eseri sazı ile tekrarlamak isterse bu yazıya bakardı. Her ses için belli bir şekil kabul edilmişti.

Kopuzda kiriş teller vardı, bugün bağlamada bunun yerine madenî teller kullanılmaktadır. Kopuz iki türlüydü: kolca kopuz, yaylı kopuz. Bu saz zamanla şekil değiştirmiş, başka başka isimler altında musiki aleti olarak kullanılmıştır. Türkler yaylı saza "gıcak" veya "ıklığ" derlerdi; şimdi bu sazın adı kemençe olmuştur.

Türkler kanun da kullanırlardı. Davul ve zil müzik aletlerine dahildi. İki zil birbirine vurunca "Cenk" olurdu. Boruyu Selçuklular buldu. Ney de öyle. Nefesli sazların ağzına "sipsi" denen ağızlık takılırdı. Şamanların davuluna "bar" denirdi. Bu, aynı zamanda birlikte oynanan bir raksın adı idi. Bozuk uzun saplı tambura tipi bir sazdı. Türk hakanlarının ordugâhlarında her gün dokuz beste çalınırdı. Göktürklerden beri âdet, diğer Türklere de geçmiş, Selçuklulara, hatta Osmanlılara kadar uzanmıştır. Sulh halinde bile günün belli saatlerinde "nöbet" vurulurdu. Mehter takımı böyle kurulmuştur. Musiki ve raks Türk'ün öz gıdası, asla vazgeçemeyeceği zevki, aynı zamanda ruhunun bir ifadesiydi.

Biraz da Türk edebiyat ve dilinden bahsetmeliyim. Mesela Orhon Abidelerini bugün dahi okuyan bir Türk, aradan 1200 yıl geçtiği halde bütün kelimeleri anlayamasa bile manayı kavrar. Bu bizim için büyük önem taşır.

Sonradan, Selçuklular ve Osmanlılar zamanında dilimize Arapça ve Farsçanın karışması Türk kültürünü zayıflattığı gibi, Türk birliğini de sarsmıştır. Türk biribirini anlayamaz olmuştur.

Bakınız, kitabede Bilge Han ne diyor o zamanki lehçesiyle:

"Üze Kök Tenri, asra yağız yer kılındıkta ekin ara kişi oğlı kılınmış. Kişi oğlında üze eçü apam Bumin Kağan, İstemi Kağan olurmuş. Olurupan Türk budunun ilin törüsin tutabirmiş, itibirmiş."

Yani:

"Yukarıda mavi gök, aşağıda yer yaratılınca, ikisinin arasında insanoğlu dünyaya gelmiş. İnsan oğulları üzerine de atalarım Bumin Kağan ile İstemi Kağan tahta geçmiş. Türk ulusunun ülkesini, töresini idare etmişler, düzenlemişler."

"Türk oğuz begleri budun eşidin. Üze Tenri basmasar, asra yir telinmeser, Türk budun, ilinin törünün kim artadı?"

Bu sözleri bugünün diline çevirirsek, şu demektir:

"Türk Oğuz beyleri millet işitin!.. Yukarıda gökyüzü çökmedikçe, aşağıda yer delinmedikçe, Türk milleti, devletini, töreni kim bozabilir?"

Ne acıdır ki, atalarımızın bu duygularını bize kadar ileten belki de yüzlerce eser tarihin karanlıkları içinde kaybolup gitmiştir. Onları gün ışığına çıkartacak kişiye şimdiden binlerce teşekkür ederiz.

Yalnız elimizde başlıca beş eser var ki, araştırmaya değer. Bunlar; Oğuz Destanı, Ergenekon Destanı, Orhon Abideleri, *Divanü Lugati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig*'dir.

Kutadgu Bilig'in manası kutlu bilgiler demektir. Yusuf Hashacip bu kitabı onbirinci asırda, Karahanlılar devletine insana her iki dünyada tam anlamı ile kutlu olmak için gerekli yolu göstermek amacıyla yazmıştır.

İlme ve bilgiye verilen değere başka eserlerde böylesine kolay kolay rastlamaya olanak yoktur.

Yusuf Kaşgar'da yaşamıştır, birbirleriyle karşılaşmasalar bile Kaşgarlı Mahmut'la aynı devrin insanlarıdır.

Yusuf muhakkak ki acı çekmiş bir insandır ve ulusunu sevmektedir. Öyle ki, devletin parçalanmak üzere olduğunu görerek kalkınmak imkânlarını ve bu eseri meydana getirmiştir. Kitap Uygur çağındaki eski Türk lehçesinin devamı olan Kaşgar lehçesiyle fakat aruz vezniyle yazılmıştır.

Adalet, devlet, kanaat ve akıl Türkün öz varlığının önemli bir kısmı olarak gösterilmiştir. Bu kitapta Yusuf, fenalığın cahillikten ve açlıktan doğacağını söyler. Hastalıklar da, kötülükler de sefalet ve cahillikten gelir. Eğitim, okutma ve kişiye iş bulma ile kötülük ve haset kalkar, kin silinir.

"Özin edgü kılma, begin edgü kıl. Begin edgü kılsa, budun askı ol."

Yani; kişinin mutluluğu, devletin mutluluğuna bağlıdır. Toplumun temsilcisi olan beyin için çalışırsan sen de mutlu olursun.

Yusuf Hashacip'e göre toplumda üç sınıf halk vardır. Zenginler, orta sınıfı meydana getiren memurlar ve ordu, nihayet kara budun denen cahil ve fakir kimseler. Bir devletin yaşaması için evvela bu üçüncü sınıfı memnun edeceksin, onu cahillikten kurtaracaksın, karnını doyuracaksın, orta sınıfa doğru yaklaştıracaksın.

İşte Yusuf Hashacib *Kutadgu Bilig*'de böyle seslenmişti bizlere, ta dokuzyüz yıl evvel!

***

Nihayet göç, yine başladı. Oğuz illerinde kösler vuruluyor, feryatlar yükseliyordu.

- Göç! Göç! Batıya, hep batıya!

Ta Ötügen'den, hatta daha doğudan, Türkler şimdi de ileriye gitmenin arzusunu yaşıyorlardı.

Bu göçlerin nedeni henüz karanlıktan gerektiği kadar aydınlığa çıkmış değildir. Anadolu'ya yerleşecek olan Türklerin uzun yıllar kuzeydoğu Asya'dan Akdeniz kıyılarına ulaştıkları düşünülürse ağır ağır akan bir selin yatağı gibi niçin kıvrıla kıvrıla, zaman zaman durularak geldiği kolaylıkla anlaşılamaz.

Türk zaferinin karanlık çağları bir nebze destanlarla aydınlaşmışken göçü doğuran olaylar ancak düşünce ve mantıkla meydana çıkarılmaya çalışılmıştır.

Nüfus artışını, zafer arzusunu, kötü şartlardan kurtulma çabalarını, bunalmaları, kuraklığı göçün sebebi sayabiliriz. Böylece ilk ilerleyen Türkler, arkadan gelen baskı karşısında da daha ileriye gitme isteğini, hatta zaruretini duymuşlar denilebilir.

İslam dinini kabulden evvel büyük Türk hakanlıklarını şöylece sıralamak mümkündür.

1- Hunlar (Kunlar) M.Ö. 220- M.S. 216

2- Siyenpiler (M.S. 216-394)

3- Avarlar (Aparlar) M.S. 394-552

4- Kök-Türkler (Göktürkler) ve Kutluğ devri (M.S. 552-745)

5- Uygurlar (Dokuz- Oğuz) On-Uygurlar (M.S. 745-940)

Türklerin İslam dinini kabulden sonraki başlıca Türk hakanlıkları ise şu devletlerdi:

1- Karahanlılar (M.S. 940-1040)
2- Tolunlular (M.S. 868-905)
3- Gazneliler (M.S.962-1187)
4- Büyük Selçuklu Devleti (M.S. 1040-1157)
5- Anadolu Selçukluları (M.S. 1157-1308)

Yine Selçukluların kaynağını teşkil eden Oğuzlardan bir nebze daha söz edelim.

Onuncu yüzyılda Oğuz Yabguluğunun sınırı batıda, Hazar Denizine dayanıyor, kuzeydoğuda Ural (Yayık) Irmağına yaklaşıyordu. Aral'ın kuzeyindeki Çalkar Çölleri Oğuz sınırları içindeydi. Sır-Derya'nın Aral'dan itibaren yarıdan fazlası Oğuzlarındı. Çölde yaşamak mümkün olmadığından Oğuz halkı kesif bir şekilde "Üst yurt" denen Hazar'la Aral arasında oturuyordu.

Oğuz Yabguluğunun başkenti Yangıkent (Yenikent)ti. Oğuz toprakları 1 milyon km²lik bir sahayı kaplıyordu. Fakat Oğuzlar artık bağımsız değillerdi. Hazar Kağanlığına tabi olmakla Karahanlılarla ilişkileri vardı. Vaktiyle büyük Türk kağanlığını kurmuş bir ulus için bu bağlılık üzücüydü. İlk fırsatta bağımsız olmanın çarelerini araştırıyorlardı.

Müslümanlık, bu asırda, hele Karahanlıların müslümanlığı kabulünden sonra Oğuzlarda da sür'atle yayıldı. Müslüman olan Oğuzlara "Türkmen" dendi. Daha sonraları ise yerleşmiş Oğuzlara "Türk", göçebe Oğuzlara "Türkmen" denmeye başlandı.

Onbirinci yüzyılda ise Anadolu'nun kapılarına kadar gelen Oğuzlar tamamen müslümandılar. Oğuzların İran, Irak, Kafkasya, Suriye ve Anadolu'ya gelmesi, Orta Asya'yı Oğuzlardan tamamen denecek kadar boşalmıştır. Ancak Horasan'ın bir devamı sayılan bugünkü Türkmenistan'da yani Hazar Denizi'nin güneydoğusunda Oğuzların bir kısmı kalmıştır. Oğuzların Kınık boyuna dahil olan Selçuklular Sü-başılık makamını irsî olarak ellerinde tutuyorlardı. Selçuk Beyin babası Dukak Bey'di, 903 yılında ölünce oğlu yerine geçmiştir. Selçuk Bey, 915 yıllarında Yabgu ile arası açılınca atları ve koyunlarıyla birlikte Cend şehrine gitmiş ve Kınıkların tamamını da müslüman yapmıştı.

Bu sülaleyi kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

Selçuk Bey hayattayken oğlu Mikail Bey Sübaşı olmuştu. Müslüman adı Davut'tu. Selçuk'un diğer oğlu Emir İsrail Aslan Yabgu, eski hanedanı devirerek 990 yılında Oğuzlara Yabgu olan ilk Selçuklu-dur.

Selçuk oğlu Mikail Bey'den Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Selçukoğlu Emir İsrail Aslan Yabgu'dan ise Anadolu Selçukluları doğmuştur. Anadolu'ya ilk ayak basan Selçukoğlu Mikail Bey'in oğlu Çağrı Bey'dir. Gazne topraklarını yarmış, 1021 yılında Anadolu kapılarını yoklamış, yine doludizgin at sürüp Gazne sınırlarından geçerek üst yurda varmıştır. Çağrı Bey bu suretle sanki ilerde hakan olan oğlu Alp-Aslan'a Anadolu'nun yolunu göstermiş, Malazgirt'in anahtarını vermiştir.

Oğuzların Karahanlılar ve Gaznelilerle çarpışması çok çetin safhalar göstermiştir. Tuğrul Bey'in siyasi dehası, kardeşi Çağrı Bey'in askerî üstünlüğü, Selçukoğullarının galibiyetini sağlamıştır. Nihayet 1040 yılında Dandanakan Savaşı'nda Gazneliler kat'î surette yenilince, Oğuzlar kapalı topraklardan uzaklaşıp açık denizlere uzanmışlardır. Artık Horasan illeri tamamen Selçukoğullarının elindeydi. Bu zafer sonunda Gazneliler yakın-doğudan tamamen çekilmişler ve büyük Türk hakanlığı Karahanlılardan Selçuklulara geçmiştir. Tuğrul Bey ise Büyük Selçuk İmparatorluğunun ilk hakanı olmuştur.

Çağrı Bey'den sonra Anadolu topraklarına ayak basan, amacasının oğlu Kutalmış'tır. Onun 1049 yılında elde ettiği Pasinler zaferi Oğuzların bir kere daha Anadolu'yu tanımasına sebep teşkil etmiştir. Üst yurttan kütleler halinde Oğuzlar geliyordu. Bunlar taşıyorlar, yayılıyorlar, bereketli ve elverişli topraklara yerleşmek istiyorlardı. Nüfus günden güne çoğalıyordu. Esasen Haçlı seferleriyle kırılan yüzbinlerce Türk'ün Anadolu'daki boşluğunu Oğuzların bitmeyen göçleri doldurmuştu. Malazgirt'ten sonra ise Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah, Alp-Aslan'ın emriyle başkumandan olarak Anadolu'ya girmiş ve Türklerin ikinci anayurdu olması için bu toprakları zapta başlamıştır.

Süleyman Şah'ın atlıları Ege'ye, Marmara'ya kadar Anadolu kıtasını Türklere açmıştı.

Alp-Aslan'ın vakitsiz ölümünden sonra yerine geçen oğlu Melikşah, amcası diyebileceğimiz Sü-

leyman Şah'a 1077 yılında Anadolu hükümdarlığını veren tarihî fermanı imzalamıştı.

Bu suretle başkenti İznik olan Anadolu'da bir Türk devleti kurulmuş oldu.

İşte, Anadolu Selçukluları böyle doğdu.

Bir yabancı yazarın kitabında şöyle bir cümle okudum:

"Türkler, daha ilk zamanlarda, kartal gibi bakışları keskin, atları hızlı, vücutları da kafaları kadar güçlü insanlardı. Çevrelerindeki maddî ve manevi baskılardan huzursuz olurlardı. Doğdukları ülkenin kapalılığına, uzaklığına bu sebepten isyan etmişlerdi. Dünyaya bunun için yayılmışlar, aynı kökten gelen başka ırklarla döğüşmüşler, sonra kaynaşmışlar, fakat her zaman onları kendi uygarlıklarından yararlandırmışlardı. Kısacası uygar dünyanın ataları Türklerdir..."

İşte Osmanlılar da yani Kayılar (Oğuzlar) Ertuğrul Gazi'nin başkanlığında göç ederek Anadolu'ya geldikleri zaman Anadolu Selçuklularının sultanı Birinci Alaeddin Keykubad'ın 10 Ağustos 1230 tarihinde Celalettin Harezmşah'la savaşına tanık olmuşlardı.

Derler ki, Kayılar Alaeddin Keykubad'a yardım etmişler, onun Harezmşahları yenmesini sağlamıştır.

Bu savaşın yeri Erzincan'da Yassı Çimen mevkii idi. Alaeddin Keykubat Kayıların bu hizmetine karşılık onları batıya göndermiş, yurtluk vermiştir. Sonra Kayılar Söğüt'e yerleşmişlerdir.

1281 yılında Ertuğrul Gazi vefat edince yerine oğlu Osman Gazi seçilmiştir.

1243 yılında ise Sivas'a bağlı Kösedağ'da İkinci Gıyasettin Keyhüsrev zamanında Anadolu Selçukluları Moğollara yenilince özgürlüğünü kaybetmiş, 1308 yılında ise İkinci Mesud'un ölümüyle tarihe karışmıştır.

İşte Osmanoğulları (Kayılar) Anadolu Selçuklularının bıraktıklarıyla kendi getirdiklerinin üzerine yeni bir devlet kurmuşlardır.

Kılıç Aslan

İKİNCİ Kılıç Aslan'ın dedesi olan Birinci Kılıç Aslan 600.000 kişilik bir Haçlı ordusuyla Anadolu'da dövüşmek zorunda kalmıştı. İkinci Kılıç Aslan ise dedesi gibi çalışmış, didinmiş, yılmamış; Türk' ün birliğini, hayat hakkını yaşatmak isteğiyle çırpınmıştı.

Türk ordularını Viyana kapılarında geri çeviren batının gücü değil, batının ilmi ve birliği olmuştur. Millî şuurundan yoksun kalan; ta ana yurttan beri bilgiye değer veren, töreye, sanata, kültüre saygı besleyen Türk bunları unuttuğu, değer vermediği andan itibaren yenilgiye uğramış, gerilemeye başlamıştır. Hatta yabancı kültürlerin etkisi altında bocalamıştır.

İkinci Kılıç Aslan Selçukoğullarından Kutalmış'ın oğlu, Süleyman Şah'ın oğlu, Birinci Kılıç Aslan'ın oğlu Melik Şah'ın kardeşi, Sultan Mesud'un oğludur.

İkinci Kılıç Aslan'ın hangi tarihte doğduğunu kesinlikle bilemiyoruz. Miladî 1155 yılından 1192

yılına 37 yıl hükümdarlık yaptığına ve ölümünde de 75 yaşlarında olduğuna göre 1117 yılları civarında doğmuş olması muhtemeldir. Tahta da 38 yaşındayken çıkmıştır diyebiliriz.

Kılıç Aslan'ı herhangi bir başbuğdan ayıran özelliği, onun devrinde Bizanslıların Anadolu'yu yeniden ele geçirme ümitlerini kaybetmiş olması, diğer Türk hanedanlarının Türk birliğine dahil edilmesi, Birinci Haçlı seferinde meydana gelen tehlike ve buhranların giderilmiş bulunmasındandır.

Ayrıca Türk birliğinin tamamen şuurlanışı ve ekonomik, kültürel, sosyal yükselmeler de onun sarsılmayan azmi ve çalışmasıyla meydana gelmiştir.

Bizce kahramanalığı ve askerliğinden ziyade Kılıç Aslan'ın değeri bütün bu saydıklarımızla birlikte sanata ve bilgiye verdiği önemdendir.

Bunların haricinde Kılıç Aslan sultan olduktan iki yıl sonra, 1157 yılında Büyük Selçuklu İmparatoru Sencar'ın ölümüyle, Anadolu Selçuklularına bağımsızlığını da kazandırmış ve Anadolu'da 86 yıl sürecek birinci imparatorluk çağının açılmasına sebep olmuştur.

Türklerin doğudan Anadolu'ya akıp köyler ve kasabalar kurması, eski şehirlere yerleşip yerli halkı azınlıkta bırakması Avrupa'yı dehşete salmıştı. Avrupa'nın en büyük devleti olan Bizans ise şaşkına dönmüştü.

O sıralarda Avrupa'da şehir ekonomisinin meydana gelmediğini, burjuvanın doğmadığını, orta sınıfın mevcut bulunmadığını, esir ve fakir köylü ile

zadegânlardan ibaret iki sınıfın var olduğunu biliyoruz.

İkinci Kılıç Aslan'dan evvel böyle bir Avrupa, Papa'nın teşvikiyle Kudüs'ü müslümanlardan almak emelini de besleyerek Anadolu'ya ayak basmıştı. Fakat Türk topraklarından 600.000 kişilik ordudan ancak 100.00'i geçebilmişti. Buna mukabil Selçuklunun merkezi İznik, hatta İzmir Bizanslıların eline geçmiş, Türk hudutları daralmıştı. Konya taht şehri olmuştu. Haçlı seferi, tarihin akışını bir süre durdurmuştur. Bizans'ın çökmesi ve İstanbul'un fethi ancak 350 yıl sonra gerçekleşebilmiştir. İkinci Kılıç Aslan'ı, babası Sultan Mesud, ömrünün son yıllarında, hükümdar yapmıştır.

Sultan Mesud tam 39 yıl Selçuklulara tabi feodal devletçiklerle (Mengüçoğulları, Saltıkoğulları, Danişmendoğulları gibi) uğraşmış, didinmiş, merkezî idareyi sağlamlaştırmaya çalışmış, Haçlılar (İkinci Haçlı Seferi) ve Bizanslılarla da çarpışmak mecburiyetinde kalmıştı. Bu yüzden çok yorulmuş ve yıpranmıştı. Sağlığında oğlunu sultan yapmaktaki maksadı hem Türk törelerine uymak, hem de ölümünden sonra kardeş kavgalarına mani olup devletin dağılmasının önüne geçmekti. Öldüğü zaman huzur içindeydi, çünkü yerini kudretli bir ele bırakmıştı.

İkinci Kılıç Aslan, ihtiyatlı, akıllı, doğru görüşlü ve enerjik bir insandı. Öyle ki 70 yaşında bile ordusunu bizzat idare etmişti.

İyi bir tahsil görmüştü, gayet âdildi, dinine bağlı olmakla beraber asla mutaassıp değildi. Din farkı

gözetmez, hıristiyan tebasını müslüman tebasından ayırtmazdı. Onun zamanında Anadolu, çok güçlüklerle olsa bile huzur, asayiş ve rahata kavuşmuştu.

Kılıç Aslan'ın ileri görüşlülüğünün bir örneği de, Anadolu'ya göç eden Oğuz boylarının aynı yerlerde toplanmasına engel olup oymaklarının dahi uzak aralıklarla dağılmasını sağlamasıdır. Bu suretle 24 boy teşkilatı zamanla kalkmış, Anadolu Türk'ü doğmuştur.

İkinci Kılıç Aslan'ı büyük bir imarcı olarak saygıyla anarız. Medreseler, kervansaraylar, hanlar, çarşılar, çeşmeler, sebiller, imarethaneler, camiler yaptırmıştır. Bu suretle Orta Anadolu'nun büyük şehirleri, Türk'ün zevkiyle donanmıştır.

Onun 1155'ten 1192'ye kadar devam eden 37 yıllık hükümdarlığı daima çalışma, didinme, yapma, yaratma, yaşatma çabalarıyla geçmiştir. Milletine, insanların ezelî ve ebedî arzusu olan huzur ve emniyeti vermiş, fakat kendisi asla huzuru tatmamıştır.

Yerleşenlerle sıkışanlar arasında bazen açık, bazen gizli geçen savaş, en ağır darbelerini, bu ender yetişen adamda göstermiştir.

Devleti yaşatmanın, büyük olmanın bir nevi acı armağanıydı belki de bu...

Esasen Türkler, tarih boyunca devlet içinde devlet kurmuşlardır; Türklerin en büyük özelliklerinin bir tanesi de budur. Bu yaratmada önder olan kişi ise yılmak bilmeden çalışmak zorunda kalmış, çok güç anlar geçirmiş, yorulmuş, yıpranmıştır.

Kılıç Aslan 1144'de Elbistan'da melik olmuştu. Onbir yıl sonra da babası, bütün emirlerin huzurunda tahttan inip oğlunu yerine çıkararak ve başına taç koyarak önünde eğilmişti. Bu suretle Kılıç Aslan Konya'da sultan olmuş, diğer kardeşleri de ona tabi olmak üzere melik tayin edilmişlerdi.

Sultan Mesud küçük oğlu Şahinşah'a Ankara ve Çankırı, henüz adını bilmediğimiz ortanca oğluna da başka vilayetler verdi. Ayrıca Sultan Mesud bu taksim sırasında damadı Danişmend oğlu Nizamü'd-Din Yağıbasan'a Sivas ve civarlarını vererek Kılıç Aslan'a tabi kıldı.

Fakat Sultan Mesud ölünce, bütün kardeşler ve Danişmend oğulları Kılıç Aslan'a baş kaldırdılar. Kılıç Aslan onlarla yıllarca savaşmak zorunda kaldı.

Kılıç Aslan'ın kuvveti arttıkça, ona karşı ittifaklar da çoğalıyordu. Nitekim Kilikya'ya kadar gelen Bizans İmparatoru Manuel ile Suriye ve Elcezire atabegi Nureddin Mahmut arasında 1159'da Kılıç Aslan aleyhine bir anlaşma yapıldı.

Onun en acı günleri, belki de Erzurum meliki Saltuk Ali'nin kızı olan karısını Danişmend oğlunun kaçırması ve bu yüzden Danişmendlerle yaptığı savaşta yenik düşmesi olmuştur.

Kılıç Aslan bir müddet yorgun ordusunu dinlendirebilmek, etrafını saran nifak tohumunu dağıtabilmek ümidiyle Bizans İmparatoruna sulh teklif etti, hatta İstanbul'a bile getti.

İmparatorun, Bizans'ın ihtişamını göstermek için üç ay İstanbul'da kalan Kılıç Aslan ve yanındakilere

günde iki defa altın ve gümüş tabaklarla yemek gönderdiğini ve tabakları geri almadığını söylerler.

Sivas ve civarını Bizanslılara bırakmak şartıyla imparatorla sulh anlaşması yapıldı. (1162)

Kılıç Aslan Bizans cephesini sağlamlaştırınca saltanatına göz diken kardeşi Şahinşah ile Danişmend oğlunun üzerine yürüdü. Danişmend oğlu Yağıbasan öldü, kardeşinin elinden de Ankara ve Çankırı'yı aldı.

Bakınız, Ahilerin reislerinden Kırşehir'de türbesi bulunan Âşık Paşa (1272-1332), bu anlattığımız hikâyeden en aşağı yüzelli yıl sonra Garipname adlı eserinde ne diyor:

"Cümle işin yekreği birlikdürür
Birliğa bitmek bütün erlükdürür
Birliğa bitenler erdi menzile
İkilikle kimse gelmez hasile
Kanda kim iki gönül birliktedür
Göresün bunlar hangi dirlikdedür
Birlik ehli hoş geçirir vaktini
Birikenler tuttu dünya tahtını."

Birliğin manasını, Kılıç Aslan da çok iyi biliyordu; bunu sağlayabilmek için de çırpınıp duruyordu.

Kılıç Aslan'ın, hayatında iki savaşı vardır ki, bunlar bile onun irade, azim, cesaret, sabır ve ileri görüşlülüğünün derecesini göstermeye kâfi gelir.

Birinci Bizans İmparatoruyla, 1176 yılında yaptığı Miryokefalon savaşıdır ki, bu savaşın neticesinde Bizans, hakimiyet ve taarruzdan ümidini kesip müdafaaya geçmiştir.

Kılıç Aslan'ın Eğridir gölü civarında Miryokefalon'daki zaferi tıpkı yüzyıl evvel Alp Aslan'ın Malazgirt'teki zaferi gibi Türk'ün yüzünü tekrar batıya çevirmiştir.

Kılıç Aslan bu savaşta 60.000 kişilik ordusuyla Manuel'in 100.000'in üstündeki ordusuna aniden baskın yaptı ve imparator büyük tazminat vererek Bizans'a dönebildi.

Bu savaşın bir neticesi de, Anadolu'da bir Türk devletininn bulunduğunu dünyaya tanıtmak ve bu devletin dünyanın birinci devleti olma yolundaki adımını atmış bulunduğunu göstermek olmuştur.

Kılıç Aslan'ın, tarihin yönünü değiştiren ikinci büyük savaşı Üçüncü Haçlı ordularıyla olanıdır.

Üçüncü Haçlı seferi bütün Haçlı seferlerinin en meşhurudur. İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard, Fransa Kralı Philippe Auguste ve Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa bu seferin kumandanlarıydı.

Üçüncü Haçlı seferi Kudüs'ü hıristiyanlardan geri alan Selahaddin Eyyubî'den bu mukaddes beldeyi kurtarmak için açılmıştı.

Alman İmparatoru kara yoluyla geliyordu. Kılıç Aslan ona, gönderdiği elçilerle Anadolu topraklarına ayak basmamasını bildirmişti. Barbarossa bu ihtara aldırmayıp çoğu çapulculardan meydana gelmiş 400.000'e yakın ordusuyla Çanakkale Boğazı'nı geçti, evvela güneye indi, sonra güneydoğuya doğru ilerledi, nihayet Uluborlu'da Selçuklu sınırlarına gelerek Türk topraklarına ayak bastı.

Kılıç Aslan ordusunu yıpratmamak için gerilla savaşlarını uygun bulmuştu. Haçlılar Akşehir'e gel-

diler. Kılıç Aslan'ın büyük oğlu Melikşah karşı koyduysa da uzun müddet dayanamayıp Konya'ya çekildi. Konya halkı şehri boşalttı, kaçamayanlar Haçlılar tarfından kılıçtan geçirildi. Kılıç Aslan hasta olduğu için Konya kalesindeydi. Haçlı ordusu beş gün Konya'da kaldı. Barbarossa daha fazla oyalanamayıp Karaman'a ayak bastı.

Fakat Haçlı ordusu yıpranmış, dağılmış, adeta çürümüştü. Ayrıca Barbarossa Akdeniz kıyılarına varamadan nehirde boğulup öldü. Haçlılar zorlukla Silifke'ye geldiler ve oradan kıyıları takiben Filistin'e geçtiler.

Kılıç Aslan'ın dirayetli siyaseti, engin sabır ve tedbiri sayesinde çok az yara almış olan Türk devleti bu korkunç selden de bu suretle kurtulmuş oldu.

Kılıç Aslan Haçlı seferlerinden bir süre sonra 1192 yılı Ağustos ayında Konya-Aksaray yolunda hayata gözlerini kapadı, naaşı Konya'da babası Sultan Mesud Camii'nin yanındaki kümbete gömüldü.

Öldüğü zaman 77 yaşındaydı. Muhakkak ki ölürken dudaklarında acı bir tebessüm, gönlünde milletini daha fazla ileri götürememenin hicranı vardı. Ayrıca Melikşah'ın elinde oyuncak olmanın, bu kocamış halinde hangi oğluna gitse kabul edilmeyişinin derin çöküntüsü onu büsbütün yıkmış, perişan etmişti.

Kılıç Aslan ölümünden 7 yıl evvel 11 oğluna Selçukluların on bir eyaletini vermiş, onları melik yapmıştı. Fakat en büyük oğlu Melikşah babasının hastalığından, halsiz ve mecalsiz düşüşünden yararla-

narak devlet işlerine karışmaya başlamış, hatta Kılıç Aslan'la birlikte saltanat sürer olmuştu.

Haçlılar Anadolu'ya ayak bastıkları zaman, dimağı çalışmakla beraber bedenen yerinden kıpırdayacak halde değildi. Haçlılar çekildikten sonra ise Melikşah babasına karşı tahakkümünü o kadar artırmıştı ki ihtiyar sultanı, kardeşleriyle birlikte giriştiği mücadeleye bile sürüklemişti.

Kılıç Aslan Kayseri meliki oğlu Nureddin'i muhasara ettikleri sırada bir fırsatını bulup bu oğluna sığındı. Bu sefer Nureddin babasını kendi lehine zorladı. Sultan Kayseri'den de kaçtı. Yürüyemiyordu, ata binemiyordu, araba içinde gidiyordu. Bütün oğullarını dolaştı, fakat hiçbirisinden ilgi, şefkat ve sevgi göremedi. Tıpkı bir Kıral Lear gibi. Nihayet en küçük oğlu Uluborlu meliki Keyhüsrev onu kabul etti, tesellide bulundu.

Melikşah ise Kayseri'den hiddetle dönmüş, babası namına idareden vazgeçip doğrudan doğruya saltanat sürmeye başlamıştı.

Kılıç Aslan küçük oğlunu veliaht yapıp onunla birlikte Konya üzerine yürüdü. Şehir halkı eski sultanlarını sevinçle karşıladı. Melikşah Aksaray'a kaçtı. Aksaray muhasara edildi, işte bu sırada Kılıç Aslan iyice hastalandı. Konya'ya varamadan da öldü.

Her ne olursa olsun Kılıç Aslan öldüğünde Anadolu Selçukluları, kurucusu Süleyman Şah devrindeki kadar güçlü, hatta onunla mukayese edilmeyecek kadar oturmuş bir devlet haline gelmişti. En önemlisi de Türk millî şuuru doğmuş, Anadolu artık tamamen öz yurt olmuştu.

Kılıç Aslan daha evvel de işaret ettiğimiz gibi ayrıca din ve dünya işlerini ayırt etmesini bilmiş bir insandı. Tebasındaki hıristiyanları serbet bırakmış, dinlerine, dinî reislerine iltifatlarda bulunmuştu. Bu yüzden onu zındık sayanlar bile çıkmıştı:

Bilirsiniz ki, eski Türkler'in dini Şamanlık idi. İslamiyet'in kabulünden sonra dahi Şaman dininin etkisinden kolay kolay sıyrılamamışlardır.

Türkler Moğolistan'ı ve uzak doğuyu bırakıp Türkistan'a yerleştikten sonra Horasan illeri bir fikir ve düşünce kaynağı olmuştu. Tasavvuf burada nemalanmış, fikirler ve din burada başka türlü yol bulmuştu. Türk düşüncesi, Pîr-i Türkistan denen ve 1166 yılında ölen Ahmet Yesevi'nin önderliğinde bambaşka yön almıştı.

Elbette ki bu düşünceler Anadolu'ya doğru kayacaktı. Cengiz'in istilasından evvel dahi, Horasan erlerinin Anadolu'ya geldikleri, Türkleşmiş Arap felsefesini ve kendi fikirlerini Anadolu halkına, Selçuklulara akıttıkları bir gerçektir. İkinci Kılıç Aslan'ın çağdaşı olan Ahmet Yesevi'nin serpiştirdiği Horasan erleri, Selçukluların fikir yönünü desteklemiş, bambaşka ufuklar sağlamıştır.

Daha sonraları Anadolu'ya gelen Mevlana (1207-1273), Hacı Bektaş (1209-1271) Anadolu erenlerinin olgunlaştırdığı bir zemin üzerinde kendi görüşlerini yaymak olanağını bulmuşlardır. Mevlana ne kadar Farsça yazarsa yazsın Türk'ün duygularından uzak duramamış, bir Türk dervişi olan Tebrizli Şems'in yaktığı ateşte ısınmak zorunda kalmıştır. Cengiz'in (1167-1127) işgalci orduları kitleleri da-

ğıttığı gibi fikirleri de göç ettirmiştir. Cengiz her ne kadar Türk devletlerini çiğneyerek imparatorluğunu kurmuşsa da bunu göçebeliğine borçlu idi. Tarih bize göstermiştir ki, göçebeler daima uygar devletleri, yerleşmiş kitleleri yıkmışlar, fakat bir süre sonra, bilekleri yorulup kılıç kınına girmek zorunda kalınca, yıktıkları devletlerin uygarlığını bütün özelliklerine kadar benimsemek zorunda kalıp erimişler hatta başka bir göçebe kavmin baskısına göğüs geremez durumuna gelmişlerdir.

Selçukluların Anadolu'yu yurt edinebilmeleri, Cengiz'in uzanan eline rağmen tutunabilmeleri fikir, düşünce ve uygarlıklarını değerlendirme imkânına sahip olmalarından ileri gelmiştir. Onları Osmanlılar takip etmiştir. Bundan en büyük pay ise İkinci Kılıç Aslan'a düşmektedir.

Nitekim Selçuklu Türkiyesi'nde Türk edip ve âlimleri pek değerli eserler meydana getirmişlerdir.

İkinci Kılıç Aslan edip ve âlimleri tutar, destekler ve saygı gösterirdi.

Şunu demek istiyorum ki, Türkler Anadolu'ya sadece kılıçlarıyla yerleşmemişlerdir. Eğer böyle olsaydı eriyip kaybolurlar, kendilerinden evvel Anadolu'da yaşıyanların töreleri, dinleri ve uygarlıklarına dayanamazlardı. Onların getirdiği töre, fikir ve uygarlık, kılıçlar kınına sokulduğu zaman nöbete girmiştir.

Üçüncü Selim

ÜÇÜNCÜ SELİM'i bir müzisyen ve bir ıslahatçı yapan çeşitli nedenler vardır. Bu nedenler evvela yaşadığı devirle ilgilidir.

Sanata, kültüre, millî şuura, ilim ve tekniğe gittikçe önem vermeyen, hele kapalı ekonomi sistemi içinde boğulup kalan Osmanlı Devleti, onsekizinci asır başlarında gözle görülür şekilde gerilemeye başlamıştı.

Açlık ve cehalet içinde millet kendini unutmuş, kendi öz benliğini kaybetmiş, yalancı ve çıkarcı kişilerden yardım umar olmuştu.

Bu hale üzülenler, devletin korkunç durumunu görüp çare arayanlar da vardı. Ne yazık ki bunlar alt yapıdan değil üstten, yönetici kadrodan geliyordu.

Mesela padişah Üçüncü Ahmet dış düşmanlarla sulh yapar yapmaz, milleti dinlendirmenin, huzura kavuşturmanın yollarını aramıştı. Sanata ve ilme yeniden değer kazandırmaya çalışmış, şiir ve musikiye geniş imkânlar hazırlamıştı. İlk matbaanın kurulması, kâğıt ve kumaş fabrikalarının çalışması onun

devrine rastlar. Yine de bu anlayış, dar bir açıdan oluyor, müzik, sanat ve kültür olayları bile dar bir çevrenin içinde kalıyordu. Patrona Halil saraya yürüyüp bu çabalara son verince, ilerde bütün bir millete mal edilecek olan bu emekleri bir anda yok edivermişti.

Frenk icadıdır diye matbaa yıkılmış, kâğıt fabrikası yakılmış, müzik sesleri susmuş, şair Nedim bile korkusundan damdan dama kaçarken ölmüştü.

27 yıl sonra Üçüncü Ahmed'in oğlu Üçüncü Mustafa tahta geçince babası gibi devleti düzeltme ve milleti huzura kavuşturma çareleri aramış, ilim ve sanata önem vermek istemişti. Hatta Üçüncü Selim adıyla ilerde padişah olacak oğluna iyilik, fazilet, sanat ve batılaşma konularında uyarıda bulunmuş, onun üstün bir insan olması için elinden gelen her şeyi yapmıştı.

İstemek elbette yeterli değildi, hele tek kişinin, hele direnme gücünden uzak olanın başarıya ulaşması hemen hemen imkânsızdı. Nitekim Üçüncü Mustafa pek az bir şeyler yapabilmişken, ordunun 1768 yılında başlayan savaşlarda Ruslara üst üste yenilmesi karşısında üzüntüsünden ölüvermişti.

Yerine geçen kardeşi Birinci Abdülhamit de iyi niyetli, kimseyi incitmemeye çalışan, hassas fakat aciz bir padişahtır. Onun onbeş yıl süren padişahlığı sırasında devlet yine birçok toprak kaybetti, taassup ve cehalet eski gücünü daha da artırdı.

Birinci Abdülhamit Özü kalesinin Ruslar tarafından ele geçirildiğini öğrenince yatağa düştü ve kar-

deşi Mustafa gibi üç gün içinde bu hayata gözlerini kapatıverdi.

İşte Üçüncü Selim, 28 Mart 1789'da bu şartlar altında amcasının yerine 28 yaşında padişah oldu.

Sultan Selim 24 Aralık 1761'de Topkapı Sarayı'nın çinilerle kaplı, atlaslarla döşenmiş, tavanı altın yaldızlı bir odasında dünyaya gözlerini açmıştı. Annesi güzelliği, zekâsı ve iyi huyuyla etrafındakileri kendisine hayran bırakan Mihrişah Sultan'dı.

Sultan Selim, anne ve babasının tek erkek evladıydı. Selim, kardeşleri içinde Beyhan Sultan ile Hatice Sultan'ı çok severdi.

Selim dünyaya gelince, sarayın hekimbaşısı III. Mustafa'ya oğlunun cihangir olacağını, devletine büyük hizmetler edeceğini, imparatorluğu eski devrine eriştireceğini söylemişti.

III. Mustafa bu müjdeye inandığı gibi çok küçük yaşındayken oğluna da bunu söylemiş ve Selim de bu kehanete kanarak gelecek günlerin mutlu hayalleri içinde kendini ilme, sanata ve devleti ıslâh etme çarelerini araştırmaya hasretmişti.

III. Selim'in yetişmesinde baba ve annesinin çok etkisi olmuştur. Ayrıca devrin en bilgili hocalarından ders alan genç şehzade, özellikle şiir ve musikiye karşı aşırı tutkusu yüzünden bu konuda da süratle olgunlaşmıştı.

Şehzade Selim, devletin düştüğü aczi, riyakâr ve zorba insanları, babasının hatta amcası I. Abdülhamid'in ızdırap ve boşa giden gayretlerini gördükçe bu kahrolası kara kuvveti yıkacak çareler araştırıyor,

yorgunluğunu gidermek için de kendini musikiye veriyordu.

Topkapı Sarayı'nın yer yer loş, bazen de mehtap saklanmış gibi aydınlık, ışıl ışıl harem dairesi Selim'in hassas ruhuna cevap verecek nitelikteydi.

Şehzadeliğinde de aynı odada kaldığını zannettiğimiz Sultan Selim'in odası, harem dairesinin kuzey-batı kısmında idi. Üst duvarının geniş pencerelerinden bol ışık alan bu oda, Türk rokokosu üslubunda yapılmıştı. Bir duvarını mermerden oyulmuş bir ocak kaplıyordu. Ocağın yaşmağı en nefis çinilerle süslenmişti. Ocağın üstünde altın yaldızlı kabartma, çiçek işlemeli iç içe geçmiş iki nefis kemer korniş bulunuyordu. Odanın pencereleri altlı üstlü idi, alt pencereler hemen yerle bir denecek kadar alçaktı. Güneş rengârenk ışıklarını bu pencerelerin camlarından kırarak odanın ayrıca bir sanat eseri olan halılarının üzerine sererdi. Selim lâl renkli atlas döşeli divanında, kabaran, hatta tutuşan ruhunu serinletebilmek için parmaklarını tanburasında gezdirir yahut lâke bir yazı çekmecesi başında, eli şakağında derin düşüncelere dalardı.

Son derece şefkatli, gayet hassas, tarif edilemeyecek kadar nazik olan Selim, birçok şiirlerini bu odada yazmış, hicranını dile getiren bestelerini burada yapmıştı.

Sultan Selim'in şiirlerinde takma adı "İlhamî" idi, gazelleri ile diğer şiirlerini hep bu ad altında kaleme almıştı.

Onun gönülden bağlandığı, incinmemesi için üzerine titrediği bir sevgilisi var mıydı? Bunu gerek-

tiği gibi bilemiyoruz. Fakat kendi icadı olan suzidilâra makamının cariyelerinden birinin ismi olduğunu kuvvetle sanmaktayız.

Bu gün için bilinen eşleri ile cariyeleri, Âfitap, Nefizar, Pakize, Tâbısefa, Hasenmah, Nurişems, Refet, Zîbifer kadınlardır. Yalnız bunlardan Refet kadın, son anına kadar padişahtan ayrılmadığına göre, aşka susamış, duygularını seslere dökmüş bu insanın en fazla avunduğu bir kadın olsa gerektir.

III. Selim'in ızdıraplarından bir tanesi de evlat sahibi olmayışı idi. Şehzadeliği sırasında bu yokluk onu zaman zaman öylesine sarsmıştır ki, avunmak için çareler aramış, yine masasının başına geçip kendini şiir ve besteye vermiş, düşüncelere dalmıştır.

Şehzadeliğinde III. Selim birçok yenilikler yapmayı düşünmektedir. Bütün Osmanlı ülkesini batılaştıracaktır. Şiir ve musikiyi asla hiçbir milletin erişemeyeceği bir seviyeye yükseltecektir ve sonra da kır atının üzerinde, arkasında yeni baştan kurduğu ordusuyla atalarından da ileri gidecek, bir cengâver olacaktır.

III. Selim ayrıca usta bir silahçı idi; çok mükemmel tüfekler yapar, bu tüfeklerin gez ve arpacıklarını çok iyi hesaplardı.

III. Selim aynı zamanda kemankeşti, padişahlığında ekseri geceler tebdil gezer, halkın arasında bulunmak isterdi.

Onu bestekârlığının dışında, tanburî, neyzen ve şair olarak da değerlendirebiliriz.

Ses hocası Kırımlı Ahmet Kâmil, tanbur hocası ise Ortaköylü İsak Efendilerdi.

III. Selim'in musikiye ve şiire olan aşırı tutkusu manevi âleminin zenginliğinden doğmakla beraber, onun bu konudaki üstün kabiliyeti ve dehasını hazırlayanlar da Türk Sanat Musikisi repertuvarına ölmez eserler katan çok kıymetli bestekârlar olmuştur.

III. Selim mevlevî idi ve Galata Mevlevihanesi'nden icazet almıştı. Hattâ bazen mevlevî âyinlerine katılır, dergâhı zaman zaman ziyaret ederdi.

Padişahın, Türk Divan Edebiyatı'nın son büyük şairi ve divân şiirinin son temsilcisi olan Şeyh Galip'e karşı duyduğu derin ilgi ve hayranlığın sebebini biraz da mevlevî oluşunda aramak gerekir.

Şeyh Galip'in III. Selim için söylenmiş içten kasideleri, onun icraatı hakkında ebcet hesabıyla düşürülmüş tarihleri ve Beyhan Sultan için yazılmış şiirleri vardır.

Devrin büyük bestekârı Sadullah Ağa da padişahın cariyelerinden Mihriban'a âşık olmuştu. Çok seyrek olarak buluşurlar, görüşürlerdi. Sadullah Ağa, harem musiki ve raks heyetinin hocası bulunduğundan bu heyete dahil olan Mihriban'a içi titreyerek bakar, hasretin amansız pençesi altında inlerdi.

Kısa bir zaman sonra Sadullah Ağa ile Mihriban arasındaki bu gönül macerası fark edildi ve derhal hünkâra duyuruldu.

Buna evvela çok üzülen III. Selim, Sadullah Ağa'yı hapse attırmış ve ölünceye kadar hapiste kalmasını emretmişti.

Sadullah Ağa hem sevdiceğinden, hem de padişahından uzak kalmanın acısını her geçen gün daha şiddetle hissederek, hicranının ateşini o zaman "Padişahım lûtfedip mesrur-u şadeyle beni" ile başlayın bayatîarabân makamındaki bir besteye döktü, bu besteyi kendisiyle gizlice ilişkide bulunan bir dostuna verdi.

Birkaç gün sonra, bir akşam padişahın huzurunda fasıl yapılırken saz heyeti birden bu bestenin icrasına başladı.

Müziğin ilâhi nağmeleri altında avunmakta olan hünkâr silkindi. Hassas kulakları, bu müziğin bambaşka bir yapıda ve yepyeni olduğunu anlamıştı.

III. Selim daha fazla sabredemedi, ellerini çırptı, titreyen dudaklarıyla;

- Bu nedir? diye sordu.

Fasıl heyeti hemen sustu; kimse cevap vermedi; Selim sorusunu tekrarladı:

- Size söylerim, cevap veriniz, bu icra eylediğiniz nedir?

Nihayet faslı idare eden başhanende güçlükle işitilen bir sesle konuştu:

- Sadullah Ağa kulunuzun bestesidir, hünkârım.

O zaman padişah Sadullah Ağa'nın aşkını, büyük acısını, içli ruh âlemini ta benliğinde yaşamaya başladı... Gözlerindeki yaşları elinin tersiyle gizlemeğe çalışırken:

- Affettim, diye fısıldadı, Mihriban'ı da ona verdim, evlensinler; gelsin yeniden sarayımda hocalığına başlasın.

Ayrıca şunu da belirtmek isteriz ki şarkı formunu ilk defa kullanan, beğenilmesini sağlayan bestekâr da III. Selim'dir.

III. Selim, bestelerinin pek çoğunu güftesini de kendisi yazmıştır. Ondan evvel gelmiş padişahların sanatla uğraştığı hepimizce bilinir. Fakat hiçbirisi eserlerinin halka kadar uzanmasını arzulamamışlar, kendi eserlerini her ne olursa olsun kendilerine saklamışlardır.

Bütün bu sözlerimizden de anlaşılacağı üzere III. Selim'den itibaren musiki büyük bir itibar kazanmıştır. Bir yazarımızın da söylediği gibi Türk musikisi III. Selim zamanında altın devrini yaşamıştır.

Şimdi de III. Selim'in padişahlığı ile yaptığı, daha sonra yapmak istediği yenilikleri kısaca anlatmaya çalışacağım.

III. Selim padişah olduğu zaman 1787'de başlayan Türk-Rus ve Türk-Avusturya harbi devam ediyordu.

Padişahlığının dördüncü ayında Mustafa Paşa'nın ordusu Fokşa'da Ruslar'a yenildi, iki ay sonra da kemankeş Mustafa Paşa'nın emrindeki kuvvetler Boze'de Rus ve Avusturyalılara mağlup oldu. Avusturyalılar Belgrad ve Semendire'yi, Ruslar Basarabya ve Bender'i işgal ettiler.

Bir yıl sonra Bükreş'e girmiş olan Avusturyalılar yenilerek şehirden ve civarından uzaklaştırıldıysa da İsmail kalesi Rusların eline geçti.

Devletin dış gailesi sadece bunlarla bitmedi. 2 Temmuz 1798'de III. Selim'in tahta çıktığının 9. senesinde Napolyon Bonapart Mısır'ı istilâ etmeye başladı. Fransız donanması Abukır önünde İngilizler tarafından yakıldı ve Napolyon'un ordusu Akkâ Kalesini kuşatmışken Cezzar Ahmet Paşa tarafından mağlup edildi.

III. Selim zamanında meydana gelen harpler ve mağlubiyetler sayılamayacak kadar çoktur. Hicaz'da Vahhabîler isyan etti. Sırplar baş kaldırdı. Osmanlı-Rus ve Osmanlı- İngiliz harpleri yeniden başladı.

Dışta bu felâketler alabildiğine devam ederken dahilde de huzur, intizam, asayiş diye bir şey kalmamıştı. Selim'in isyanlar karşısında zor kullanmayacağını anlayan asiler, adeta devlet içinde devlet kurar oldular.

III. Selim bunları görüyor, durmadan çareler araştırıyor, üzüntüsünden inliyordu.

Devletin yeni baştan ele alınması icap ediyor, bütün teşkilâtı ve müesseseleri, hatta kültürüyle koca bir imparatorluğu tekrar kurmak gerekiyordu.

Selim vatan savunmasını birinci plâna alarak evvela askerlikten işe başladı.

Yeniçerilerin hem cephedeki aczi ve hainliği, hem de bir fitne ve çıkar yuvası oluşları, onda bu ocağı kaldırmak, yeni bir ordu kurmak fikrini uyandırmıştı. Yine de bunu birdenbire yapamayacağını biliyordu. Bu sebepten Nizam-ı Cedid adıyla bir askerî teşkilât kurulmaya başlandı. Nizam-ı Cedid gelişip arzulanan seviyeye erişince Yeniçeri ocağı lağvedilecekti.

III. Selim ayrıca açık düşünceli, yaşları ortayı geçmeyen kimselerden bir ıslâhat ekibi meydana getirmişti. Bu ekibin başında İbrahim İsmet Efendi vardı. Padişah ve İsmet Efendi bu uğurda gerekirse hayatlarını bile feda edeceklerine dair yemin etmişlerdi.

Yeniçerilerin hemen itirazı ile karşılaşmamak için Nizam-ı Cedid'in Bostancı ocağına bağlı tüfekli Bostancı sınıfı olduğu ileri sürüldü.

Nizam-ı Cedid Levent çiftliğinde talime başladı. Padişah ekseriya aralarında bulunur, resm-i geçitler yaptırırdı.

Bir taraftan da tophane, tersane ile baruthaneler ıslâh ediliyordu. Bu yılmak bilmez gayretlerin neticesinde Nizam-ı Cedid güvenilir bir kuvvet olmaya başladığı gibi, 27 tanesi büyük olmak üzere 54 parçalık bir donanma meydana getirildi. Halıcıoğlu'ndaki mühendishane de orduya ilim ve fenle ilgili subaylar yetiştirmeye başladı. Ayrıca İsveç ve Fransa'dan hoca mahiyetinde mühendis ve subaylar getirildi. Yabancı dillerden matematik, fen ve emsali bilgilere ait kitaplar tercüme edildi. Avrupa'nın önemli şehirlerine daimî elçiler tayin edildi. Batıyla muntazam bir tarzda diplomatik ve hatta sosyal ilişkiler kuruldu. Selimiye Kışlası bu devirde yapıldı.

Fransa'dan mimarlar da çağırıldı. Mellingi isimli bir mimara padişahın çok sevdiği kız kardeşi Hatice Sultan'ın Boğaz'daki yalısı batılı anlayışla yeniden yaptırılarak mimarîde yeni bir çığır açılmaya çalışıldı.

Ne kadar ilginç olaydır ki, lâtin harfleriyle Türkçe yazılması ilk defa bu devirde başlamıştır.

Mellingi Türkçe öğrenmişti. Fakat Osmanlı alfabesini bilmiyordu. Haberleşmek gerektiği zamanlar Türkçeyi Fransız alfabesiyle yazıyor, Hatice Sultan da önerilerini Mellingi'ye aynı harflerle bildiriyordu.

Fakat bütün bu iyi niyet, bu gayret diğer bir zümrenin taassup, kin, ihtiras ve menfaat duygularını körüklüyordu.

İlmin, sanatın, özverinin ve birliğin, dolayısıyla üstün ahlâkın yerleşmesi halinde silinip, kaybolacaklarını anlayan yeniçeriler ile hırsızlar ve yobazlar söylenmeye, fitne üzerine fitne yağdırmaya, halkı padişah ve devrimciler aleyhine kışkırtmaya başlamışlardı.

Üstelik padişah bir hata da yapmıştı. Sadr-ı azamın savaşta olması dolayısıyla Nizam-ı Cedid aleyhtarı Musa Paşa'yı sadrazam kaymakamı, yobazlığı ile meşhur Topal Abdullah Efendi'yi de şeyhülislâm tayin etmişti.

Kahvelerde, camilerde, hatta sokaklarda halkı Nizam-ı Cedid'ten soğutmaya kalkışan yobazlar şöyle bağırıyordu:

"İşbu tanzim olunan nizam-ı cedide kefere elbisesi giydirilip İslamiyet ayaklar altına alınır... Sultan İbrahim merhumun deliliğinden gayri bir hıyaneti yok iken onu öldürenler acaba Sultan Selim gibi İslam dinine aykırı ve fukaraya hıyaneti bilinen bir padişah zamanında bulunsa idiler ne olurdu? Aman yarabbi şeriat... aman..."

Şimdi Sultan Selim'i başarısızlığa götüren, çıkarcı zümreyi direnmeye yönelten nedenlerin başında padişahın kendi kişiliği, hassasiyeti, iradesinin zayıf bulunuşu, sanatkâr yapısı olmakla beraber diğer bir sebebi de toplumdan, alt yapıdan gelmektedir. Sultan Selim halkı görememiş, oraya kadar inememişti. Halka gücünü gösterebilseydi, Yeniçeriler de, yobazlar da, ilim adamı kılığına bürünenler de onun yeniliklerini, yapmak istediklerini önleyemezler, başarıya ulaşamazlardı.

Halk ise yapılmak istenileni bilmediğinden kendi köhnemiş alışkanlığının dışına çıkmamış, sömürülmesine rağmen eskisinin en iyi olduğunu sanmıştır.

Sultan Selim'in hatalı bir yönü de yakınlarının, sosyal adaleti bozacak kadar debdebe ve gösteriş içinde yaşamlarına göz yummasıdır.

Şimdi 1807 yılının 25 Mayısına gelelim.

Rumeli Kavağı'nda Boğaz'ı muhafaza için getirilen ve "Yamak" diye adlandırılan bir güruh 'Adı Musa, boyu kısa, sakalı köse' diye lâkabı çıkmış sadaret vekili Musa Paşa ile Şeyhülislâm Efendi'nin sözlerine kanarak başlarına Kabakçı Mustafa isimli bir serseriyi geçirmişler, İstanbul'a doğru yürüyorlardı.

Şehir uğulduyor, şehir kaynıyordu. Herkes şaşkın ve üzgündü. Harbe gitmeyip İstanbul'da kalan Yeniçeriler yamakların bir an evvel şehre girmesini bekliyorlar, padişah olmak için fesatçıları kışkırtan şehzade Mustafa ise adamları vasıtasıyla asilere şimdiden mevkiler vaad ediyordu.

Sadaret Kaymakamı Musa Paşa ile Şeyhülislâm Ataullah Efendi de padişahı oyalamak için durmadan yalan söylüyorlardı. Halbuki İstanbul'da bulunan Nizam-ı Cedid bu bir avuç asinin karşısına çıksa çil yavrusu gibi dağılacaklar, her şey bir anda düzelecekti. Aksine padişah Nizam-ı Cedid'e kışlalarına çekilme emrini bile vermişti.

Selim yine kan dökülmesini istemiyordu. Karşı koyalım diyenlere "Ben Türkü Türke kırdırtmam" diye cevap veriyordu.

Neticede Kabakçı'nın adamları Et Meydanında toplandı. Yeniçeriler de kazanlarıyla birlikte onlara katıldı.

III. Selim, olayların bu safhasında da hiçbir şey yapamadı, adeta basireti bağlanmıştı, sadece sarayının kapılarını kapattı. Üstelik daha korkunç bir hata işledi. Asiler yatışır diye Nizam-ı Cedid'i lâğvettiğini bildirdi.

Asiler bu yumuşaklık karşısında büsbütün şımardılar; Köse Musa Paşa'nın ellerine tutuşturduğu bir liste ile, Selim'den çok sevdiği yenilik taraftarı onbir kişinin kellesini istemeye başladılar.

Kabakçı şöyle bağırıyordu:

"Memleketi harab eden bu onbir kişidir. Onların yaşaması asla caiz değildir. Elbette padişahtan bunları ölü veya diri isteriz."

İş bununla da kalmadı, bu sefer Kabakçı şehzadelerin emniyet altına alınmasını, onları padişahın öldürebileceğini ileri sürdü.

Hünkâr buna da boyun eğdi, gözyaşları arasında bir evlada sahip olamamanın acısını da hissederek şu yazıyı gönderdi:

"Benim zürriyetim yoktur. Şehzadeler benim evladım ve gözümün nurudur. Benim suikast ile devletin çökmesine sebep olmam hiç hayal ve hatıra gelir şey midir? Allah o günleri göstermesin."

Neticede, şehzade Mustafa ile şehzade Mahmud'u muhafaza etmek maksadıyla, bir tanesi Aygır İmam diye ün salmış iki kişiyi saraya gönderdiler.

O sırada sarayın içi sessizdi... Bostancılar ellerinde silahlarıyla gelecek saatlerin korkunçluğunu şimdiden hissetmiş gibi endişeyle dışarısını gözlüyorlardı.

Aygır İmam başında sarığı, ileri fırlamış göbeği ile homurdanarak yürüyordu. O Aygır İmam ki, padişahın sayısız iyiliklerini görmüş, riya ve yalanlarıyla III. Selim'in sevgisini kazanmış, iyi kalpli hükümdarın şefkatinden istifade etmiş, kazaskerliğe kadar yükselmişti. Aygır İmam yanında şehzadelerin ikinci muhafızı olarak seçilen ocaklılardan eski sekbanbaşı Osman Ağa olduğu halde sarayın üçüncü kapısı Bab-ı Saade'yi geçti... Elindeki tesbihini durmadan çeviriyor, etrafına gururla bakıyordu...

Padişah gelenleri sünnet odasında bekliyordu. Rengi hafif sararmıştı, elleri titriyor, bakışlarına çöken üzüntüyü belli etmemek için gülümsemeye çalışıyordu.

III. Selim, karşısında Aygır İmam'ı görünce evvela şaşırdı, sonra bazı haberler getirdiğini, yardım

etmek için görevi kabul ettiğini sanarak rahat bir nefes aldı.

- Hoca efendi, ne haberler getirdin? diye sordu.

Aygır İmam padişahın yüzüne bakmadı bile; bacaklarını gerdi, göbeğini büsbütün dışarı çıkartarak:

- Sen haberi bırak da bana cevap ver, dedi. İsmail Paşa gibi dindar bir vezirin kadrini bilmeyip, İbrahim Kethüda'ya itibar ederek onu azlettin, cihanı harabeye döndürdün... Üstelik evvelce bana verdiğin Tokat arpalığından iki seneden beri de bir akçe dahi alamaz oldum...

III. Selim'in sendelediği görüldü, buğulanmış gözlerinden birden bire iki damla yaş sakallarına doğru süzülmeye başladı... Arkasını dönüp divana doğru yürürken:

- Hoca Efendi'yi götürün, diye fısıldadı, istirahat buyursunlar... Kendilerine kahve ikram edilsin...

İlâhi adalet neticede Aygır İmam'a cezasını verdi. Bir tepsi pastırmanın üstüne otuz yumurta kırıp bir testi ayranla yedikten sonra çatlayarak öldü.

Padişaha her istediklerini yaptıran Yeniçeriler artık dağılma zamanı geldiğine karar vermişlerdi. Bunu anlayan Şeyhülislâm Topal Ataullah Efendi:

- Acaba yamakların başka bir dilekleri olmaz mı? diye sordu.

İstanbul Kadısı Mehmet Murat ise şeyhülislâmın bu sorusu üzerine derhal Kabakçı'nın yanına gitti.

- Yiğit, dedi, bundan sonra bu padişaha emniyet edilir mi?

Kabakçı Mustafa birden hatırlamış gibi,

- Şeyhülislâma varıp padişahın hal'ini isteyelim! diye bağırdı...

Artık yeniden feryatlar duyuluyordu.

- Sultan Selim'in tahtında istiklâli yoktur. Devleti birtakım zalimlerin eline bırakıp kendisi zevk ve sefa eyler... Böyle bir padişahın halifeliği caiz midir?

- Şimdiden geru ne o bize padişahlık eyler, ne de bize ona kulluk eyleriz.

- Padişahımız Sultan Mustafa çok yaşa!

Bu sırada bütün devlet büyükleri evlerine gitmişler, yeni padişah için yapılacak olan cülûs tebriki dolayısıyla elbise bulmaya başlamışlardı.

Sultan Selim, tahttan indirildiği haberini getiren ve şeyhülislâm fetvasını veren darüssaade ağasına bir müddet dalgın dalgın baktı, sonra elleriyle yüzünü kapadı, odadakilerin bile güçlükle işitebileceği bir sesle fısıldadı:

- Her şeyi bilici olan ulu Tanrı'nın takdiri böyle imiş...

Yavaşça ayağa kalktı, bir süre hareketsiz durdu, sonra sendelememeye çalışarak hareme doğru yürümeye başladı.

Dışarıda hâlâ, gözleri dönmüş olan zorbalar saray kapısına balatalarla vuruyorlar, saray duvarlarını uçurmak için lâğımcılar arıyorlar, bir taraftan da hep birden bağırıyorlardı:

"Sultan Selim'i istemezük... Efendimiz Sultan Mustafa'yı isterük."

İşte bu suretle dört günlük bir ayaklanmadan sonra 29 Mayıs 1807 tarihinde 46 yaşındayken Sultan Selim tahttan indirildi. 18 yıl padişahlık yapmıştı.

Artık sarayda saz sesleri duyulmuyor, dudaklar bir bestenin engin nağmesini söylemiyordu.

Sultan Selim'in yerine tahta çıkan I. Abdülhamid'in oğlu IV. Mustafa, Selim'in bıraktığı ne kadar iyi şeyler varsa yaktırıyor, yıktırıyor, geri düşünceli ebleh bir insan olması dolayısıyla yobazların elinde oyuncak olmaktan kurtulamıyordu.

***

Bu suretle aradan tam on dört ay geçti. Bir sabah yaz rüzgârlarının Boğaz'da esmeye çalıştığı bir sırada Alemdar Mustafa Paşa Rusçuk'tan beraberinde getirdiği 15.000 askeriyle Topkapı Sarayı'nı kuşatıverdi.

Daha evvel Alemdar Mustafa Paşa'nın emriyle Uzun Ali Ağa denen Pınar Hisar ayanı, birçok yiğitle beraber Rumeli Kavağı'na gönderilmiş, Kabakçı'nın hesabı görülmüştü. Kabakçı direnmiş, fakat başa çıkamamıştı.

Alemdar, Sultan Selim'in hayranıydı, onun bütün yenilik hamlelerine canı gönülden bağlanmıştı. Yanında IV. Mustafa'nın şerrinden kurtulup kaçan Selim'in birkaç dostu vardı. Ne yazık ki Alemdar, okuma yazma bilmeyecek kadar cahildi ve inatçıydı. İleri görüşlü değildi.

Alemdar'ın maksadı daha fazla vakit kaybetmeden Mustafa'yı tahttan indirip Selim'i yeniden padişah yapmaktı. Ondan ötesine düşünmüyordu.

Alemdar sarayın Gülhane Parkı tarafında olan "Soğukçeşme" kapısını açtırttı. Gözünü budaktan sakınmayan, bir emriyle dağları bile devirmeye hazır en namdar silahşörleriyle Bab-ı Selâm'ı geçti ve sarayın Enderun'a, dolayısıyla hareme açılan son kapısı Bab-ı Saade'nin önünde durdu.

Saray yine korkunç bir sessizliğe bürünmüştü... Her şey ölmüş, her şey hayatiyetini kaybetmişti sanki...

Alemdar bir an bu vahşi sessizlik karşısında bocaladı. Karşısında duran Topkapı Sarayı'nın son kapısına biraz kin, biraz da hürmetle baktı... Fakat o kapıyı aşamadı; gördüğü terbiye padişahların haremine gitmeye engel oluyordu.

Varın söyleyin, kızlarağası tez buraya gelsin... demekle yetindi.

Biraz sonra Kubbealtı'nın yanındaki küçük kapılardan Kızlarağası Mercan Ağa titreyerek paşanın yanına geldi.

- A be Ağa... Bütün Urumeli gazileri, tekmil devletliler Sultan Selim Efendimizin tekrar padişah olmasını isterler. Buraya ti Rumeliden bunun için geldik... Tiz durma, Sultan Selim Efendimizi tahta çıkar... Arapzade Arif Efendi de seninle içeri girip Sultan Mustafa'ya durumu anlatsın... Yoksa kan çıkar.

Alemdar'ın beraberinde getirdiği Arif Efendi ile kızlarağası içeri girince yine etrafı derin bir sessizlik

kapladı... Şimdi dakikalar bir türlü yürümüyor, birbirine kenetlenmiş gibi adeta oldukları yerde duruyorlardı.

Alemdar gözlerini Babü's-Saade'ye dikmiş, içeride dönen olaylardan habersiz bekliyordu... Dudakları hiddetinden hafifçe titriyor, alnında toplanan bir kaç damla ter şakaklarına doğru süzülüyordu.

Birden Arif Efendi'nin Babü's-Saade'den can havliyle dışarıya fırladığı görüldü, arkasından da kapılar göz açıp kapanıncaya kadar büyük bir gürültüyle kapanıverdi...

Alemdar süratle kapıya doğru fırladı, fakat geç kalmıştı, karşısında Babü's-Saade; sarayın bu son kapısı bir duvar gibi duruyordu.

- Bre açın kapuyu... Açın derim... Sarayı başınıza geçiririm, birinizi sağ komam...

Hiçbir cevap alamadı, sanki içerdekiler sağırdı...

- Ne durursunuz?.. Yıkın şu kapıyı... Devirin...

Bütün avluyu dolduran Rumeli askerleri birden yerlerinden fırladılar. Şimdi baltalar durmadan inip kalkıyor, omuzlar kapıya aralıksız darbeler indiriyordu.

İçerden ise feryatlar geliyor, imdat sesleri duvarları aşıp kulaklarda akisler yapıyordu.

Nihayet kapı, bu yılmak bilmeyen kuvvet karşısında dayanamadı, kanadının üzerine devriliverdi. Alemdar süratle içeri daldı, fakat fazla ilerleyemedi... Sendeledi, olduğu yere çöküverdi...

***

Sultan Selim on dört aydan beri Topkapı Sarayı'nın harem kısmında iki katlı bir dairede hapis hayatı yaşamıştı.

Yanında onu son anına kadar terketmeyen Refet Kadın-efendi ile Pakize ve Tâbısefa isimli iki cariyesi vardı.

O sabah yine erken kalkmışlardı. Refet Kadın, kendi eliyle Selim'in başına abanî sarığını, sırtına ise kısa kürkünü geçirmiş; ayaklarına da mestlerini giydirmişti.

Sonra Sultan'ın önünde diz çöküp:

- Efendimiz, diye fısıldamıştı, bu gece yine acayip bir rüya gördüm...

Selim hafifçe başını sallayıp, Refet Kadın'ın yanaklarını okşarken;

- Hayırdır inşallah, diye cevap vermişti. Bir uygun zamanında bana anlatırsın, beraber tabir ederiz.

- Olur efendimiz... Yalnız sizden istirhamım şudur ki, beni hiçbir zaman yalnız komayınız, beni bırakmayınız.

Selim bir süre bu sadık yoldaşını seyretmiş, sonra içini çekerek:

- Bunu da nereden çıkardın hatun? diye sormuştu. Var şimdi işini gör; sonra yine konuşuruz... Asıl sen benim yanımdan ayrılma; görüyorsun ya, senden başka kimsem kalmadı.

Refet Kadın uzaklaşırken Selim de eline neyini aldı, birden aydınlık bir yaşantının içine dalıp, geçmişi yaşamaya başladı. Vaktiyle her şeyi vardı...

Musikinin nağmeleriyle yıkanır, ferahlardı... Sanat onu bir buğu gibi sarar, madde hayatından uzaklaştırır, renkler diyarına salardı.

Sultan Selim'i daldığı bu tatlı rüyadan uyandıran dışarıdan gelen gürültüler oldu... Silkindi... Etrafı dinlemeye başaladı...

Yukarı katta temizlik yapan cariye Tâbısefa koşarak aşağıya indi, adeta nefes nefeseydi:

- Efendimiz, diye haykırdı, birkaç ağa yalın kılıç buraya doğru geliyorlar!

Refet Kadın ve Pakize de Selim'in yanına gelmişlerdi. Refet Kadın'ın gözleri yaşlıydı, Sultan'ın elini tutmuş, sapsarı yüzüyle ona dudakları titreyerek bakıyordu.

Sultan Selim gülümsemeye çalıştı.

- Telâş etmiyelim, diye fısıldadı, sonu hayır olsun inşallah... Pakize dışarı çıkıp vaziyeti anlayıversin...

Fakat sözünü tamamlayamadı, birden oda kapısı ardına kadar açıldı. İçeri kinden kıpkırmızı olmuş gözleriyle sultan Dördüncü Mustafa'nın adamlarından Zenci Nezir ile Gürcü Fettah girdi. Kapının önünde sekiz, on kişi daha duruyordu. Hepsinin de kılıçları ellerindeydi ve uçları Selim'e doğru çevrilmişti.

Üç kadın birden Zenci Nezir ile Selim'in arasına giriverdiler. Bu sırada sultanın biraz titrek sesi duyuldu:

- Kimsiniz, benden ne istiyorsunuz? Yoksa cellat mısınız?

Zenci Nezir kılıcını biraz daha uzatarak kanlı gözlerini karşısındakine büsbütün dikti ve sonra gırtlağı yırtılırcasına bağırdı.

Bütün bu fitne hep senin başının altından çıkar, Alemdar denen it sarayın kapılarına dayandı. Seni padişah kılmak ister. Halbuki sen ve şehzade Mahmut olmazsa, tahtın varisi kalmaz, bu suretle de efendimiz Sultan Mustafa'ya kimse el süremez. Padişahın fermanıdır; kelleni almaya geldik.

Sonra karşısındakilerin bir şey söylemesine vakit bırakmadan başını geriye doğru çevirdi...

- Haydin, diye seslendi, üşüşün...

Manzara korkunçtu... Şimdi kılıçlar parlıyor, homurtular yükseliyor, kadınların feryatları kulakları tırmalıyordu...

- İmdat, yetişin, efendimize kıyıyorlar...

- Yapmayın, dokunmayın, Selim'ime...

İki katil ileri atıldı. Pakize'nin saçlarından yakalayıp sürüklemeye başladılar. Bir diğeri Tâbısefa'nın başına bir yumruk vurarak onu yere seriverdi. Gürcü Fettah ise kollarını eşinin boynuna dolamış Refet Kadın'ı bileklerini kırarcasına geri çekti, Selim'den ayırdı, bir tokat atarak yandaki sedire fırlattı.

Bu sırada III. Selim tekbir getiriyor, sararmış yüzüyle sonunu bekliyordu. Elinde sadece neyi vardı, neyine sığınmıştı.

Bir kılıç, Zenci Nezir'in kılıcı havada bir yılan ıslığı gibi vınladı ve insanlık âleminin kolay kolay yetiştiremeyeceği bu nazik, bu içli, bu sanat âşığı hükümdarın yüzüne bütün hızıyla indi...

- Üşüşün, devirin, siz de vurun...

III. Selim yere düşmüştü. Hançer ve kılıçlar bütün vücuduna durmamacasına girip çıkıyordu. Selim ise, daha ikinci darbede bu fani âlemi terk etmiş, Tanrısına, en büyük sanatkâra kavuşmuştu...

Hırsları bir nebze dinen katiller, Selim'in cansız bedenini bir şiltenin üzerine koydular ve götürüp Alemdar'ın kırmakta olduğu kapının arkasına, Arz Odası'nın önüne bırakıverdiler.

***

İşte Alemdar Babu's-Saade'yi ardına kadar devirip içeri girince çok sevdiği sultanını, her tarafı delik deşik, entarisi yırtılmış, yüzünün sağ tarafı kesilerek sakalıyla beraber çenesi sarkmış olarak görmüştü.

Şimdi Alemdar, Sultan Selim'in üzerine kapanmış hüngür hüngür ağlıyor ve durmadan şu sözleri söylüyordu:

- *Vah padişahım, vah sultanım... Ah canımdan aziz efendim. Ben bunca yoldan sırf senin için geleyim de çıkacası gözlerim senin bu halini mi görecekti? Ben bu saray halkının bir tanesini sağ komaz da ne yaparım?*

Selim'i, babası III. Mustafa'nın yanına Laleli Camiine defnettiler.

İşte bir hayat hikâyesi burada bitti...

Ömür boyu sanat ve memleket için çırpınmış bu büyük insanın duygularını, ızdırap ve düşüncelerini, arzu ve emellerini sizlere bir nebzecik aks ettirebildimse kendimi bahtiyar addederim...

Çünkü III. Selim bütün iyi yönlerinin üstünde sanat ve musiki için inlemiş ve düşünceleri uğruna şehit olmuş mutlu kişilerden biridir.

Bizler her daim sanat için çalışanları saygıyla anacağız ve onları tanrılaşmış birer varlık olarak değerlendireceğiz.

Çünkü sanat, insanlığın ifadesidir. Çünkü sanat özlenen güzelliğin gerçek aksidir. Çünkü sanat maddenin ötesinde tertemiz bir ruh âleminin dile gelişidir.

Sanat üzgün insanlığı kurtaracak, bir canavar gibi benliğimizi kemiren hırs ve çıkarlardan bizleri sıyıracak en büyük yollardan bir tanesidir. Tanrının nimeti, sanatkârlarda toplanmıştır.

Üçüncü Selim yerine, icraatlarıyla tanınan İkinci Mahmut padişah oldu. Ve asiler sonunda cezalarını çektiler. Türk tarihinde görülmüştür, şer insanı, devletin aleyhinde çalışanlar hiçbir zaman başarıya ulaşamamış, yıkılıp gitmişlerdir.

Mustafa Kemal'den Deyişler

ATATÜRKÜMÜZ Kurtuluş Savaşımız sırasında şunları söylemişti:

1- Sevgili milletimden şunu istiyorum ki, bağrında yetiştirip başının üzerine çıkaracağı kişilerin kanındaki, vicdanındaki esas cevheri çok iyi araştırmak dikkatinden asla uzak kalmasın.

2- Ben mi varım? Hayır, Türk milleti var. Millet yapacak, millet başaracak. Türk'e inanmayanlar onun gücünü yakından görecektir.

3- Bir millet ki hayatı tarihten daha eskidir, bir millet ki ömrü zaferlerle doludur, ona yok demek büyük bir gaflet ve büyük bir cehalettir.

Herkes öğrenmelidir ki Türk Millet'i sürü halinde, vesayetle yönetilmez. Zaten tarihini bilmeyen kişilerin milletin kaderinde söz söylemek hakkı yoktur.

4- Türk'ün çektiği bütün acıların ve felaketlerin nedeni, özbenliğini, millî yapısını unutup da ne

oldukları bilinmeyen birtakım kişileri reis diye tanıyarak onun oyuncağı olmalarıdır.

5- Bana demişlerdi ki, şurada burada vakit geçireceğime cephelerin başına geçmeliymişim. O cephelerden evvel önemli işlerim var benim. Mustafa Kemal bir Demirci Efe değildir. Yunan cephesi Aydın veya Manisa livalarının cephesi de demek değildir. Bu cephe, bütün bir millet ve memlekettir. Ne zaman bunun gerçek değeri anlaşılırsa o zaman Yunanlılar çökertilir. Ben bir gerçeği milletime göstermenin peşindeyim.

Mehmet'in Annesi

İKİNCİ CİHAN SAVAŞI içinde Yedek Subaylık görevini Gazianteb'in kazası İslahiye'de yapıyordum.

Çok sevdiğim, saydığım iki komutanım vardı. Hadi Alp ile Sami Dumlu. İkisinin de vatanları için içleri titrerdi: Ruhları şad olsun. Sami Dumlu bana bir gün Eskişehir'de yol kollayan Er Mehmed'in hikâyesini anlatmıştı. Sizlere bu hikâyeyi nakletmiştim.

Mehmet elindeki, sicimle bağlanmış tüfeğiyle, yırtık çarıkları ve anasının türküsünü mırıldana mırıldana bir manga İngiliz askerini kışalamıştı.

Sami Dumlu Eskişehir'de yol başındaki bir pencerenin arkasından Mehmet'i gözlemiş, ona hayran kalmıştı. Komutanım bana:

"Mehmet'i bir daha göremedim." demişti.

Başka bir gün de Mehmet'in annesini şöyle anlattı:

Kurtuluş Savaşı'nda bir çarpışmadan dönüyorduk. Yanımda Mehmet'i nöbete getiren çavuş vardı. Ona sordum, Mehmet nerde diye.

"Kumandanım Mehmet sizlere ömür." dedi. "Asilerle Geyve'de çarpışırken kurşun yağmuruna tutup öldürdüler."

Başka bir gün keşif için çavuşla beraber yolumuz bir köye düştü.

Çavuş,

- İşte burası Mehmet'in doğduğu köy, dedi.
- Anası sağ mı?
- Bilemem kumandanım!
- Soralım!

Sorduk. İlerde bize bakan yaşlı bir kadını gösterdiler.

- İşte garip Mehmet'in anası bu, dediler.

Yanına sokulduk, attan indim.

- Merhaba ana, dedim.
- Merhaba kumandan beyim, dedi.
- Mehmet'in anası sen misin?
- Benim hamdolsun!

Başında beyaz bir yemeni vardı. Yüzü çizgi çizgiydi. Ayakları çıplaktı. Siyah şalvarının rengini güneş griye çevirmişti. Dudakları çatlamış, bakışları buğulanmıştı.

Birden, nöbet beklerken, Mehmed'in hafızamdan hiç silinmeyen türküsü kulaklarımdan çınladı:

"Anam, anam! Of anam!
Sana sarılsam anam!

Oğlun askerde diye,
Meraklanma, gül anam!

Annam anam! Canım anam!
Tasalanma sen anam!
Biz ne güne dururuz?
Kurtulur vatan anam!"

- Ana, dedim, ver elini öpeyim.

- Olabilemez Kumandan Bey! Ben senin elini öpeyim! Bu vatan için çalışırsınız siz! Kan dökersiniz, namusumuzu kurtarırsınız. Kurbanım size!

- Zorla elini öptüm. Kucakladı beni, başını göğsüme dayadı. Sonra yüzüme ürkek ürkek baktı:

- Mehmedimden haber alamadım, dedi. Ne yapıyor acaba? Verdiği sözü tutuyor mu, düşmanı sürüyor mu?

- Ne diyecektim? Şaşırdım, gözlerim sulandı, titrek bir sesle cevap verdim.

- Sürüyor, hem de nasıl! Gözlerimle gördüm!

- Niye sesin titrer, kumandan bey oğlum?

- Şey! Nasıl diyeyim? Anam, gamlanma! Mehmedimiz yaşamıyor artık. Allah'ına kavuştu.

- Yaa!.. Rüyamda da görmüştüm! Ne yapalım? Ne diyelim gayrı?

- Gözlerinden iki damla yaş süzüldü. Sonra kendini çabuk toparladı. Dimdik durmaya çalıştı.

- Allah verdi, Allah aldı, dedi: Kötülükle gitmedi ki, vatan uğruna gitti. Şehit anası oldum, ne mutlu bana, değil mi? Anlatsana, nasıl şehit olmuş oğlum?

- Ben de pek bilmiyorum, çavuş söylesin!

- Yok istemem! Belki kendimi tutamam!

Yine bakıştık. Bu sefer ben sarıldım ona. Ağlamıyordu, ben ağlıyordum şimdi.

Ayrıldım ondan, gözyaşlarımı kurulladım.

- Anam, dedim, bir isteğim var mı benden? Sana nasıl yardım ederim? Tayınımı göndersem mi? Tarlanı bir kolayını bulup sürdürsem mi?

Gülümsedi. Yine de için için ağladığını, hatta inlediğini anlıyordum.

- Yok Kumandan Bey oğlum, dedi. Hiçbir şey istemem. Ben bana yeterim. Şurada kaç günlük ömrüm kaldı? Var, sağlıkla git.

- Artık orada duramazdım! Tekrar elini öptüm:

- Bağışla beni anam, dedim.

- Sen beni bağışla Kumandan Bey oğlum.

Atıma bindim, ona bir daha baktım, çavuşla birlikte uzaklaştım. Fakat fazla gidemedik; Mehmet'in anası arkamdan seslenmeye başladı:

- Kumandan Bey oğlum, Kumandan Bey oğlum!

- Durdum, hayvanımın başını çevirdim,

- Ne istiyorsun anam? diye sordum.

Nefes nefese yanıma sokuldu, atımın sağrısını okşadı:

- Bana bir iyilik yap dedi.

- Ne gibi iyilik?

- Beni de götür?

- Nereye?

- Bana Fatma Nine derler. Elimde toprağımızın, yüzümde güneşimizin bereketini taşırım. Bu vatanı yalnız komam!

- Elbette, biz de varız! Vatanımız yalnız değil! Dövüşürüz Mehmet'in gibi, günün birinde biz de şehit oluruz, yine de vatan kurtulur!

- Ya! Doğru söylersin oğlum! Gel gör ki, benim de payım olmasın mı?

- Ne gibi?

Durdu, bana iyice sokuldu. Bu sefer sesi titriyordu. Gözlerinden yine birkaç damla yaş süzüldü.

- Mehmedimin bıraktığı yerden savaşacağım ben! dedi.

- Olamaz! Nasıl olur anam?

- Cephane de mi taşıyamam? Sırtım kuvvetlidir, belim sağlamdır. Topraklarımızla savaştım ben, düşmanla savaşamam mı?

- Hayır, hayır! Kal olduğun yerde ana!

- İşte sen şimdi ihanet edersin vatanına! Ahrette yerin yoktur! Bizim köyden kucağında çocuğu, kağnısıyla yola koyuldu genç kadınlarımız. Elbet ben de gideceğim! Okşayacağım mehmetçiklerimi. Omzumdaki mermileri bırakacağım önlerine "Vurun!" diyeceğim, "Vurun!" Nereden alınır o cephaneler, göster bana!

Diz çöktü, ellerini açtı, yalvarmaya başladı. Bu sefer hüngür hüngür ağlıyordu. Çizmelerimi verdim ona, çıplak ayağına geçirdi:

- Bin, dedim!

Demincek okşadığı atımın sağrısına, çavuşun yardımıyla bindi:

- Sarıl bana, dedim, düşmeyesin! Seni cephaneliğe götüreceğim!

- Sağ ol oğul! Şimdi sen cennetliksin! Fatma Nine daha ölmedi. Bunu cümle cihan böyle bilsin! Ben Mehmedin anasıyım!

İlerledik. Sanırım, çavuş da atının üzerinde sallanıyordu.

Ben ise yıkılmış, çökmüştüm. Ağlamak geliyordu içimden, hüngür hüngür ağlamak.

Başaramıyordum. Taşına, toprağına, Fatma Nine'lerine kurban olduğum vatanım...

---ooOoo---

BEKİR BÜYÜKARKIN: 1921 yılında İstanbul'da Etyemez Davutpaşası'nda dünyaya gelmiştir. Babası Ahmet Bey Malatyalı, annesi Nadire Hanım'ın babası ise Kastamonuludur. 1939 yılında Vefa Lisesi'ni, 1942'de Yüksek İktisat ve Ticaret Okulunu bitirmiştir. İkinci Dünya Harbi yıllarında askerlik görevini İslâhiye'de yedek subay olarak yapmıştır. Mart 1945'den 1953 yılına kadar Anadolu Sigorta Şirketi'nde muhasebeci, daha sonra Kasım 1960'a kadar Türk Ticaret Bankası'nda Genel Muhasebe Müdürü olarak vazife gördükten sonra özel bir büro açarak "Serbest Malî Müşavirlik" yapmıştır. Eserlerinin çoğunu 1960-79 yılları arasında kaleme almıştır.

Yazı hayatına henüz lisede iken tiyatro eserleri yazmakla başlamış, çeşitli dergi ve gazetelerde şiir, hikâye ve romanları yayınlanmıştır. Vefa Lisesi'nde öğrencilik yıllarında "Efe" piyesini yazmış ve oynatmış, ilk hikâyeleri 1942 yılında "On İki Masal" adıyla *Yapı Dergisi*'nde yayınlanmıştır. 1945 yılında *Son Telgraf* ve *Akşam* gibi gazetelerde de hikâyeleri çıkmış, ilk romanı olan *Cadıların Kırbacı*, *Son Telgraf* gazetesinde tefrika edilmiştir.

İlk tiyatro eseri olan "Dökmeci" 1947 yılında C.H.P.'nin açtığı tiyatro yarışmasında Ahmet Muhip Dıranas'ın "Gölgeler" adlı oyunuyla birlikte ödül kazanmıştır. "Dökmeci", "Yarısı", "Duman", "Soytarı", "Tanyeri" gibi tiyatro eserleri İstanbul Şehir Tiyatrolarında oynanmıştır. "Duman" Berlin'de de sahneye konmuş ve başka yerlerde de oynanmıştır. "Soytarı" adlı oyun TRT Televizyonu'nda dizi film olarak gösterilmiştir. "Yarısı" adını taşıyan oyun da yine senaryosu yapılıp filme çekilip TRT'de gösterilmiştir. Romanlarının birçoğu önce gazetelerde tefrika edilmiş, sonra kitap halinde yayınlanmış ve müteaddid baskıları yapılmıştır. *Son Akın* isimli romanı film yapılarak sinemalarda gösterilmiştir.

"Kavuk" adlı oyun Kültür Bakanlığı'nın açtığı Orta Oyunu Metin Yarışması'nda ödül kazanmış (17.12.1986), *Gece Yarısı* romanı Kültür Bakanlığı'nın "Edebiyat" ödülünü almış (28.3.1988), *Bozkırda Sabah* romanı tiyatro eserine çevrilip İnönü Vakfı Tiyatro Yarışması'nda ödül kazanmıştır. (1988).

Bekir Büyükarkın, uzun yıllar tarihî araştırmalar yapmış ve romanlarından çoğunu bu araştırmalarının ışığında Türk Tarihi'nden aldığı ilhamla yazmıştır. Romanlarında geçmişi günümüzde canlandırmıştır. Dünü bugünde göstermek, dünü iyi tanımak amacını gütmüştür. Tarihimizin derinliği ve millî kültürümüzün zenginliği gözler önüne konmuştur. *Tanyeri* romanında özellikle Türk Kültürü ve millî şuurun varlığı ön alanda canlanmıştır. *Son Akın*'da serhat boylarındaki akıncıları ve millî duyguları dile gelmiştir. *Bozkırda Sabah*'ta Kurtuluş Savaşımızın yaşanılan görüntüleri, tarihî gerçekler ve değerlendirmeler dikkati çeker. *Suların Gölgesinde* romanı yerli ve yabancı tarihî kaynakların ve arşivlerin incelenmesiyle tarihin karanlığından gün ışığına çıkartılan büyük Türk denizcisi Kurtoğlu Muslihittin Reis'in hayatını ve Rodos Adası uğrunda yapılan fedakârlıkları gözlerimizin önünde canlandırır. Rodos ve 12 Ada'nın Türkiye'nin güvenliği için stratejik ve jeopolitik önemini, ibret dersi olacak tarihî olayları anlatır. Tarihî olaylara ait bilgisinin genişliği, millî kültürümüze olan vukufu, san'at ve şairane duygu inceliği, vatan sevgisi ve Türklük şuurunun yüceliğini roman sayfalarına aksettirmiştir. Bekir Büyükarkın'a "Türk Kültürünün tarihî ve zengin birikimi üzerindeki çok değerli çalışma ve katkılarından dolayı" Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkez Başkanlığı tarafından "şeref üyeliği", berâtı verilmiştir (4.11.1997).

Eserleri ilk basılış tarihlerine göre şöyle sıralanabilir:

TİYATRO OYUNLARI; Dökmeci (1947), Yarısı (1967), Armutlar (1970),Yolcular (1970), Duman (1970), Keçiler (1970), Soytarı (1974), Balıkçı (1974), Genç Osman (basılmamış), Kuşak (basılmamış), Masal (basılmamış), Atilla (basılmamış), Tanyeri (1981), Kavuk (1987), Bozkırda Sabah (1988).

ROMANLARI: Uğrak (basılmamış), Cadıların Kırbacı (1945), Maske (1956), Bir Sel Gibi (1961), Son Akın (1962), Belki Bir Gün (1964), Suların Gölgesinde (1966), Tanyeri (1967), Bozkırda Sabah (1969), Yoldaki Adam (1972), Gün Batarken (1976), Kutludağ (1979), Gece Yarısı (1987).

FİLM SENARYOLARI: Son Akın, Soytarı, Yarısı, Yoldaki Adam.

HİKÂYELER: On İki Masal ((1942), Tarihten Hikâyeler (1996)

ŞİİRLER: Rüzgâr (1965)

Bekir Büyükarkın'ın uzun yıllar çeşitli derneklerde çalışmaları olmuştur. Vefadan Yetişenler Derneği'nin kurucusu (1947) ve başkanı, Vefa Kulübünün Divan Başkanı, Musiki Kültür Derneği'nin kurucusu (1960) ve başkanı olarak çok değerli hizmetleri vardır.

Bekir Büyükarkın evlidir (1965); eşi kültürlü bir İstanbul hanımefendisi olan Matematik Öğretmeni Güher Büyükarkın' dır.

Bekir Büyükarkın, son eseri olan *Kervansaray*'ın son bölümünü yazdığı günlerde, 6.8.1998 tarihinde Hakkın rahmetine kavuşmuştur. 8.8.1998 günü öğle vakti Şişli Camii'nde namazı kılınarak Edirnekapı Şehitliği'nde toprağa verilmiştir. Kendisine Tanrı'dan sonsuz rahmet diler, aziz hatırasını saygı ile anarız.

Av. Kemaleddin NOMER